

چا آهي؟

سرا گوڏا ڪوڙي پيهنجي پتيءَ جي چرلن ۾ ڪري
 پئي، ۽ پئي هڻن سان بندس پرن کي ٻڪڙي،
 اکن مان ڳوڙهن جي ڌار وهائيندي ڄاڻن - نٺ
 اڏوئي، ٻيو ڪجهه نه. مونکي ڪڏانهن وڃڻ لاءِ ٿا
 چئو؟ منهنجي لاءِ پي جاءِ ڪهڙي آهي؟ مان هاڻي
 ڪڏانهن به نه وينديس!

سماپت

سرلا دروازي ڏانهن نگاهه ڊوڙائي. هوءَ جيئن ئي هڪ ٻه قدم اڳتي وڌي، تيئن امر اچي سامهون اينس ۽ بلڪل ويجهو اچي چيائينس۔ ٿو پنهنجي مطلب جي ڳالهه نه ڪئي ئي ڪانه. ڇا هينئر چوڻ جي ضرورت نه آئيئي؟

”آهي ڇو ڪين.“

”پوءِ هلي ڇو ٿي وڃين؟“

سرلا من ئي من ۾ پاڻ کي گهڻو ڏڪاريو. ’مان ڇو اهڙي ٿي پيئي آهيان؟ جيڪي چوڻ چاهيم ٿي سو چوان ڇو ڪين ٿي؟ وري به اهو ئي ايمان!‘

سرلا چيو۔ هڪ ڳالهه آهي. نوهان منهنجي وڃڻ واري ڏينهن مون کان جيڪو سوال پڇيو هو ۽ جنهنجو جواب مون نه ڏنو هو، اڄ مان انجو جواب ڏيڻ آئي آهيان.

”جواب نه تون ڏيئي ويئي هئين؟“

”جواب نه ڏنو هو. اڄ انجو نيڪ نيڪ جواب آهي.“

”استريءَ ۾ نه ڳورائي آهي، نه تيجو، نه ايمان، ڏيان ٿي. اسٽريءَ ۾ نه ڳورائي آهي، نه تيجو، نه ايمان، ڪجهه به نه آهي صرف ....“

امر ابھري ۽ گھڙيل گلي سان چيو۔ ٻڌاءِ، تڏهن ڇا آهي؟ بدلي جي خواهش، زبردست سزا۔ ذري ذري

آهي؟ بدلي جي ڇڪاڻ جي اڃا! ڪيئن ...

ڪري عيوضي ڇڪاڻ جي اڃا! ڪيئن ... سرلا هلندي ٿي

”نه صرف پرير، صرف داسيپٽو فقط ...“ سرلا هلندي ٿي

ويئي. امر کيس هٿ کان جهلي پڇيو. فقط پيو ڇا؟

سرلا! سرلا! وڃ، پر ڳالهه پوري ڪري وڃ. ٻڌاءِ پيو

سر لا چو- ها.

”ڪهڙي ڳالهه لاءِ ٿي معافي وٺڻ؟ ڪاشيءَ ۾ اچڻ جو چئي ۾ نه آئس، ڇا ان لاءِ؟ چارو چري آهي. هن کي ٿوئي ايمان آهي، ٿوئي ڪروڙ آهي، پر تون اسان جي ڪپر ٿين جو اسين ٿوئي ايمان ڪريون، ٿوئي ڪروڙ ڪريون.“

سر لا جي ڳالهائين جي طاقت جيئن غالب ٿيندي ٿي ويئي! هڪ ڏينهن هن جڏهن طاقت سان امر جو واس بند ڪري ڇڏيو هو، اها طاقت اڄ ڪيڏانهن ڪاهي ٿي ويئي؟ ان ڏينهن سندس دل سندس وس ۾ هئي. اڄ هو پنهنجي دل وڃائي ويئي هئي.

امر وري چو- تون ڀلجي نه اهو خيال نه ڪٿان نه مون کي ڪو ان ڳالهه ڪري رنج ٿو آهي. تون ئي ٻڌاء ته تون هتان وڃڻ واري ڏينهن ڇا چئي ويئي هئس؟ ان ڏينهن نه تو سڀ لالا ٿوڙي ڇڏيا هئا. پوءِ هاڻي وري ڇو آئي آهين؟ موڪلائڻ؟ موڪلائڻ جي دسر نه تون گهڻو اڳ پوري ڪري چڪي هئس.

لڏهن نه سر لا ڪنڌ هٿ ڪري چپ چاپ بيٺي رهي. کيس اڃا سمڪ ٿي نه رهي نه ڪو امر ڏيري ڏيري سندس ويجهو ٻولندو ٿو وڃي. گهڙي پر چپ رهڻ بعد امر وري چو- هينئر نه پنهنجي استعفن ٿي وڃڻ جو وقت پوڄي ويو آهي.

”مونکي ٻاهر وڃڻو آهي، توکي ٻيو ڪم آهي ڇا؟“

”ها.“

”ڪهڙو؟“

”درشن ڪرڻو اٿس.“

امر ڪندڙ مٿي ڪري سر لاڏانهن مٽڪر نگاهن سان
نهاريندي پڇيو۔ درشن! ڇا لاءِ؟

”رائين ٿي. نه نه، ٻيو به هڪ مطلب آهي. مان
توهان سان ڳالهيون ڪرڻ چاهيان ٿي. گهر آيل مهمان
سان سڀ ڳالهائيندا آهن، صرف توهان ئي نٿا ڳالهايو.
مان توهانجي ان اوڻائيءَ کي دور ڪرڻ ٿي چاهيان.“
”هينئر نه دور ٿي ويئي. هينئر مان وڃي سگهان
ٿو يا نه؟“

”وڃو.“

امر ڪجهه دير تائين چپ رهيو. شايد هن به ڪجهه
چوڻ ٿي چاهيو. هن ڏاڍي اوکياڻي سان ان ارادي
کي روڪڻ چاهيو، پر انکي روڪيندي به روڪي نه
سگهيو.

سر لا وڌيڪ ڪجهه نه ڪڇيو. لاچار امر ٿي ڏانهن
نهاريندي چيو۔ جيڪڏهن تون موڪلائڻ آئي آهين
ته مان پڇاڻو ته توهيءَ اجائي ڪوشش ڇو ڪئي؟ انجي
ته ڪا ضرورت ئي ڪانه هئي.“
سر لا ڪو جواب نه ڏنو. امر وري چيو۔ چارو ڇيو
ٿي ته تون معافي وٺڻ آئي آهين. ڇا اهو سچ آهي؟

ڪنڀرو. ائين سمجهندي ئي هن پٺيان منهن موڙيو.
ڏسندي ئي هو چوڪ ڀري پوئتي هٽي ويو؛ جيئن
بارود کي جڙڪ لڳڻ سان ٻاهه ڌڌڪا کائي اٿندي
آهي. نه اها مورتي جيئن حوٽيسن پيني رهي. نه
هٽي، نه لڏي. امر شڪار سوچيو، هٿان پڇي
وڃان؛ وري نه حاڙ پيا سوچي پيئي رهيو. ڏنائين هيءُ
نه اها ئي وشونات مندر واري ڀوڳيءَ جي مورتي آهي.
صرف ان جيان ڀلو نه ٻڌو اٿس. رنجهي وستر نه اٿس؛
نه ان مورتيءَ ۾ جيڪا ڪمي هئي ان کي هيءُ مورتي
جڙ ڀوري ڪري آئي آهي.

سڙا گوڏن ڀر ويٺي امر جي چرلن ۾ سر ڇڪائڻ
چاهيو، پر ڊٻ جي مارئي امر پير ڇڪي ورتا. سڙا
اٿي ڪڙي ٿي. ڄاڻين - هٿو ڇو ٿا؟ ڇا منجهن ڀرناه
نه قبول نه ڪندا؟

امر جواب ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي، پر وات مان
ڳالهاڻ نه لڪتس. - ٿلي ٿاڻن اچي اٿڪي پيس.
سڙا امر ڏانهن ٻياريندي چيو - ڇا پرڻام قبول ٿو
به ڪا پرائي آهي؟

هينئر امر سوال جو جواب ڏنو. ڪنڀر کلي سان
ڄاڻين - ضرور آهي.

» ڪهڙو ڏوهه آهي، ڌرا مان به نه ٻڌان؟ »

» نه - تون ئي ٻڌي سگهين. »

» ڇا ٿيڻ آيل مڙمان سان ڳالهائڻ به نه گهرجي؟ »

ڪجهه ڇڏڻ.

”هاڻي ته مان تنهنجي سواميءَ کان پنهنجو حق وٺڻ وڃي رهي آهيان، هيئنر مان تنهنجي پهاڄ آهيان.“

”تو اڃا حق ورتوئي ڪٿي آهي، پوءِ مان ڪيئن پهاڄ مڃان؟“

”هيئنر ته وٺڻ وڃي رهي آهيان.“

”دادي! فقط ايتري ۾ مان نه مڃندس. ڀلا پنهنجو انصاف روءِ حق ڪير نه وٺندو، مونکي ته تون پنهنجي چوڻن جي داسي سمجه.“

سر لا گنيئر ٿي چيو - داسي ڇو ٿين؟ اڄ ته مان تنهنجي پهاڄ ٿيڻ وڃي رهي آهيان. اڄ کان مون توهان اهو نئون نالو جوڙيو.

سر لا جا چرون ڇهي چارو ڌڙ ڀڙي آواز ۾ چيو - صرف هڪ ڏينهن لاءِ نه پر سڌائين لاءِ اهو نالو جوڙو.

سر لا جهٽ پٽ اتان هلي ويئي. ورائڊو ٻار ڪري هن ان ڪمري ۾ پير ڌريو جنهن ۾ هن پهرين پنهنجي سواميءَ سان سڪ سواد جا ڪي ڏينهن گذاريا هئا، هڪ اهو به ڏينهن هو، ۽ هڪ اڇوڪو ڏينهن به هو! ان ڏينهن هن جي من ۾ صرف هٿ، بائو ۽ آتر ايمان هو ۽ اڄ.....؟

امر پنيرو بينو بٽيءَ جي روشنيءَ ۾ ڪا ڇيڙ غور سان ڏسي رهيو هو. اوچتوئي اوچتو کيس ائين معلوم ٿيو، ڇڻ ڪنهن گهڙي دير ساهه روڪڻ بعد ڊگهو ساهه.

حڏهن هوءَ چارو وٽ پهتي، تڏهن چارو ڪند
 جهڪائي نه ڄاڻ ڪهڙي چيز سهڙڻ لڳي. ڪٿي به
 آرام نه آيس. هت پر تڏا ئي رهيا هئس؛ ڪٿي ڪم
 سدس هن حالت کي ڏسي نه وٺي انهيءَ خوف کان
 سولا سڄو، ڏينهن لڪندي چيندي رهي.

ان طرح هن ڏينهن کانئس سالجهي ٿي. گهر گهر ۾
 ڏيا ٻيا چارو وٽس اچي چيو- دادِي!
 سولا چيو- ڇا آهي؟

”ڇا جوان، ڪجهه نه سمجهو ۾ ٿو اچي.“

”پوءِ ڇڏي ڏي، ڪجهه به نه چئ.“

”هئا چوڻ هي نه نه رهندو ٿو ٿئي. هاڻي نه شايد

هي آخرين مڪاملو آهي.“

لڙلندڙ آواز ۾ سولا چيو- ها، آخرين مڪاملو آهي.

”تڏهن وح، هڪوار آخرين دوشن نه ڪري اچ.“

”ڪنهنجو؟“

”هن جو.“

”ڪهڙنهن وڃان؟“

”هو اجهو هينئر ڪنهن ڪم سان پنهنجي ڪمري

۾ ويو آهي. آئيني وٽس وح.“

سولا اٿي کڙي ٿي. چارو ويجهو اچي چيس-

دادِي وح، جلدي وح. دير نه ڪر. هت ٻيلي ٻيلي

ويچار ۾ ويل نه وڃاء.

”نه پوءِ دادِي ڪري چو ٿي سڏين، چارو؟ ٻيو

لکيو هو: ”ڏيڻ! مان ڏاڍو خوش ٿيس. مولڪي اُميد
ڪا نه هئي ته مان هن حياتيءَ ۾ ڪو اهو سڪ به
ڏسندس. مان آسپس ٿو ڪيائون ته شل ٻئي سڪي هجو.
مان جلد ئي توکي آشپرواد ڏيڻ لاءِ اتي ايندس؛
اُما به ايندي.“

هن پيءُ چئي کولي پڙهي. لکيل هو:-

”امي! پر ڪاش دادا جي پتر مان معلوم ٿيو ته
تون ساهڙن ۾ ڏاڍي سڪي آهين. اهو ڄاڻندي منهنجي
آنند جو انت نه رهيو. ماءُ کي مون صرف هڪ ئي
روپ ۾ ڏنو آهي. ڪڏهن توکي نيڪ ماءُ جي روپ
۾ ڏسندس. ان لاءِ منهنجو من وياڪل ٿي رهيو آهي.“

اُما جو پتر پڙهي سر لا کٽي جي ڪوشش ڪئي؛
پر ڪل جي بجاءِ اکين مان ڳوڙها ڳڙي پيس.
سوچيائين - ’ساري سنسار جي ماڻهن مون کي اهڙو
اڪم سمجهو آهي، جو مان جيڪا جند جان گهوري
اڃا تائين جنگه جوئي رهي آهيان، ان ڏانهن
ڪير ڌيان ٿي نٿو ڏئي! سڀ ماڻهو خبر نه آهي ته
ڪهڙين اکين سان فقط منهنجي هار ٿي ڏسي رهيا آهن.
ذڪار آهي اهڙي لاري جنم کي.“

پاڇا لڙي رهيا هئا، شام ٿيڻ تي سفر ڪرڻو پوندو.
سر لا هڪوار اتل وٽ وڃي هن کي هنج ۾ کنيو. اتل
ملول منهن سان ڏانهن نهياندو رهيو.

گذري ويا - هينئر وڃڻ ۾ صرف هڪ ڏينهن هاتي
 وڃي اچو - هينئر ڏينهن ۾ نه سڙا امر سان ملڻ چاهيو،
 نه امر جو ئي سڙا سان گڏجڻ جو ارادو ٿيو. ڏک کان
 چارو ۽ ٻه ڪا ڳالهه نه چڙهي. ان ڏينهن امر جو
 سندس ۾ آدر ڪيو هو، انکان هو اڃا تائين ڏکي
 هئي. سڙا من ئي من ۾ ٻڪ ڪئي ته باقي مولڪي
 هڪ ڪم ڪرڻو آهي. اهو ٿيو ته جڻ سڀ ڪجهه ٿيو.
 هن جنم جو ليکچو ڪو، جمع خرچ، حساب ڪتاب،
 سڀ صاف ڪري ڇڏڻو آهي، بس ايترو ئي ٻار باقي آهي،
 وڌيڪ ڪجهه نه. هڪ ڏينهن هن ئي هنڌ جنهنڪي ”نه“
 ڪري هلي ويئي هيس، ان ئي جاءِ تي، ان ئي
 انسان کي ”ها“ ڪري هلڻو پوندو. ناري جنم جو
 ڏوهه، پاڻ جو ڏوهه، سڀ کان وڌيڪ قدرت جو
 ڏوهه، ظاهر ڪري ڏيکائڻو پوندو جوڻو پوندو - هي
 ديوا! منهنجي ئي حشر ٿي. هينئر چوڻو ڇا تائين؟ سڀ
 ڪجهه آهڻي ۽ ٻي وڃي چڪس، هينئر الهي هوم اڳن
 کي نون ئي بچاءَ، پرڻام ڪري جوڻو پوندو. منهنجي
 ۾ اڙتي پنهنجي نشانيءَ طور رک جو ٿلڪ لڳاءِ! آهڻي
 ۾ ساد ڏي. نون ٽوپ ٿي چڪين، هاڻي مولڪي
 چوڻڪارو ڏي. هن جنم لاءِ مڪمل ڪر، جيئن مولڪي
 وري نه ورڻو پوي..

اخ ئي وداع ٿيڻ جو ڏينهن هو. سڙا کي به
 جنيون مليون، هڪ سندس پيءُ جي هئي. پيءُ اما جي بطن

لکيو هو: ”ڏيڻ! مان ڏاڍو خوش ٿيس. مون کي اميد
ڪانه هئي ته مان هن حياتيءَ ۾ ڪو اهو ڪم ڪندس.
مان آسپس ٿو ڪيانو ته شل ٻئي سڪي هجڻ
مان جلد ئي توکي آشيرواد ڏيڻ لاءِ اتي ايندس؛
اما به ايندي.“

هن ٻي چئي کولي پڙهي. لکيل هو:-
”امي! پر ڪاش دادا جي پتر مان معلوم ٿيو ته
تون ساهرن ۾ ڏاڍي سڪي آهين. اهو ڄاڻندي منهنجي
آنند جو انت نه رهيو. ماءُ کي مون صرف هڪ ئي
روپ ۾ ڏنو آهي. ڪڏهن توکي نيڪ ماءُ جي روپ
۾ ڏسندس. ان لاءِ منهنجو من وياڪل ٿي رهيو آهي.“
اما جو پتر پڙهي سر لا کٽا جي ڪوشش ڪئي؛
پر ڪل جي بجاءِ اکين مان ڳوڙها ڳڙي پيس.
سوچيائين - ’ساري سنسار جي ماڻهن مون کي اهڙو
لڪمو سمجهو آهي، جو مان جيڪا جند جان گهوري
اڃا تائين جنگ جوئي رهي آهيان، ان ڏانهن
ڪير ڌيان ئي نٿو ڏئي! سڀ ماڻهو خبر نه آهي ته
ڪهڙين اکين سان فقط منهنجي هار ٿي ڏسي رهيا آهن.
ڪار آهي اهڙي لاري جنم کي.“

ڀاڄا لڙي رهيا هئا، شام ٿيڻ تي سفر ڪرڻو پوندو.
ولا هڪوار اٽل وٽ وڃي هن کي هنج ۾ کنيو. اٽل
ول منهن سان ڏانهس لڙي ويندو رهيو.

گذري ويا۔ عيسو وڃڻ م صرف هڪ ڏينهن باقي
 وڃي آيو۔ هيتن ڏينهن ۾ نه سولا امر سان ملڻ چاهيو،
 نه امر حوٽي سولا سان گڏهڻ جو ارادو ٿيو. ٻه کان
 چارو ۽ ٻه ڪا ٻالھ نه چڙهي. ان ڏينهن امر حو
 سندس ٻه آدر ڪيو هو، الڪان هو ۽ اڃا ٽالن ڍڪي
 هئي. سولا من ٿي من ۾ پڪ ڪئي ته باقي مولڪي
 هڪ ڪم ڪرڻو آهي. اهو ٿيو ته جڻ سڀ ڪجهه ٿيو.
 هن هن ۾ جو لڳو ڇوڪو، همع مڇر، عتاب ڪتاب،
 سڀ عتاب ڪري ڇڏيو آهي؟ نه ايترو ئي ٻار باقي آهي؟
 وڌيڪ ڪجهه نه. هڪ ڏينهن هن ٿي هنڌ ڇههڪي ”نه“
 ڪري هلي ويئي هس، ان ٿي جاء ٿي، ان ٿي
 انسان کي ”ها“ ڪري هڻڻو پوندو. ناري هنم هو
 ٿو ه، ٻاڳ هو ٿو ه، سڀ کان وڌيڪ قدرت هو
 ٿو ه، ظاهر ڪري ٿيڪاڻو پوندو ڇوڻو پوندو۔ هي
 ٻو! ٻيڻجي ٿي جه ٿي. عيسو ڇوڻو ڄاڻان؟ سڀ
 ڪجهه آهون ۽ ٻه وڃي چڪس، هينئر اٿي هو راڳن
 کي ٽون ٿي بچاء. پر ٿام ڪري ڇوڻو پوندو. ٻيڻجي
 ٿي اڙ ٿي ٻيڻجي ٿي ٿي ٿي طور رک جو ٿيڪ لڳاء! اهوئي
 پر ساد ٿي. ٽون ٿي ٿي چڪين، ٿي ٿي مولڪي
 ڇوڻڪارو ٿي. هن هن لاء مڪت ڪر، جيئن مولڪي
 وري نه ورتو پوي.

اڄ ٿي وداع ٿيڻ جو ڏينهن هو. سولا کي ٻه
 هڪ سندس ٻي ۽ ٻي هئي. ٻي اما جي پٽس

لکيو هو: ”ڏي! مان ڏاڍو خوش ٿيس. مون کي اميد
 ڪانه هئي ته مان هن حياتيءَ ۾ ڪو اهو ڪم به
 ڏسندس. مان آسپس ٿو ڪيانو ته شل ٻئي سڪي هجڻ.
 مان جلد ئي توکي آشپرواد ڏيڻ لاءِ اتي ايندس.
 اُما به ايندي.“

هن ٻي چئي کولي پڙهي. لکيل هو:-

”امي! پر ڪاش دادا جي پتر مان معلوم ٿيو ته
 تون ساهڙن ۾ ڏاڍي سڪي آهين. اهو ڄاڻندي منهنجي
 آند جو انت نه رهيو. ماءُ کي مون صرف هڪ ئي
 روپ ۾ ڏنو آهي. ڪڏهن توکي نيڪ ماءُ جي روپ
 ۾ ڏسندس. ان لاءِ منهنجو من وياڪل ٿي رهيو آهي.“
 اُما جو پتر پڙهي سڙا کلڻ جي ڪوشش ڪئي.
 پر ڪل جي بجاءِ اکين مان ڳوڙها ڳڙي پيس.
 سوچيائين - ’ساري سنسار جي ماڻهن مون کي اهڙو
 ٺڪرو سمجهو آهي، جو مان جيڪا چند جان گهوري
 اڃا تائين جنگ جوڻي رهي آهيان، ان ڏانهن
 ڪير ڌيان ئي نٿو ڏئي! سڀ ماڻهو خبر نه آهي ته
 ڪهڙين اکين سان فقط منهنجي هار ٿي ڏسي رهيا آهن.
 ڌڪار آهي اهڙي ناري جنم کي.“

پاڇا لڙي رهيا هئا، شام ٿيڻ تي سفر ڪرڻو پوندو.
 لا هڪوار اٽل وٽ وڃي هن کي هنج ۾ کنيو. اٽل
 ل منهن سان ڏانهس نڀايندو رهيو.

چارو آهستي چيو - ڳڻو ٻڌي هيس.
سڙا - مردن کاذو آهي. داسي سڏڻ آئي هين.
وڃي کائي اچ.
”ها، هينئر ئي ٿي وڃان، اٺل کاذو آهي؟“
”ها، مون ڪاراڻو ئي مائس.“

ڳالهه ڪر.

”اتل جي ماءُ آهي.“

امر چرڪي چيو - ڪير آهي؟

”اتل جي ماءُ.“

”سچ ٻڌاء، ڪهڙي ڳالهه آهي؟“

”اڃا سچ ڇا ٻڌايانو، دادِي آئي آهي.“

”ڪيئن آئي آهي؟“

”هوءَ اتل کي ڏسڻ ۽ هڪ ماڻهوءَ کان معافي

وٺڻ آئي آهي.“

امر عجب مان چيو - وري به ساڳي ڳالهه مان

پڇان ٿو ته هوءَ ڪنهن کان معافي وٺڻ آئي آهي.“

”جيڪو هن مان ناراض هجي، توهان جيڪڏهن

مٿس ناراض هجو ته کيس معافي ڏيو.“

”ڇارو! تون چري ٿي ويئي آهين ڇا؟ ڪير

ڪنهن تي ناراض آهي؟ ڇا جو ڏوهه ۽ ڇاجي معافي.

ڇڳو مان ٻاهر ٿو وڃان، پر ڪاش اڪيلو وينو هوندو.

امر جلدئي ٻاهر هليو ويو.

ڇارو گهڻيءَ دير تائين ڪمري جي اندر ئي بيٺي

رهي. اتان آهستي آهستي هلي منڊا جي ڪمري ۾

وڃي ڏنائين ته اتل سڙا جي هنڃ ۾ ويٺو ڳالهائون ڪري

رهيو آهي. ڇاروءَ کي ڏسي سڙا ڪلندي چيو -

هيتري دير ڪٿي لڳايش؟ اتل پئي توکي ڳولهيو.

ڪل ٿي هلندڙ ٽٽيءَ جيان سر لا چيو — ضرور
ولندس.

”نه ٿل، هن کي نه شايد خبر نه ڪاٿي نه ڪو
تون آئي آهين.“

چارو اٿي ٿڙي ٿي ۽ سر لا کي هٿ کان پڪڙي
چڪي ٺٺا لڳي. آڳنڏ پار ڪري ٿي روشنيءَ سان
جڳ مڳ ڪندڙ ڪمري جي دروازي تي اچي
بيٺون. چاروءَ خيال ڪيو ته پيرين خبر ڏيڻ گهرجي.
سر لا جا پير نه. اول ئي چرڻ کان جواب ڏيئي رينا
هوا. چاروءَ چيو — ٿرس، مان پيرين خبر ڏيئي اچان،
پوءِ هلاڪانءِ.

چاروءَ ڪمري جي اندر وڃي ڏٺو ته امر بلنگ
تي لپتي اخبار پڙهي رهيو آهي. هن پرسالس اچي
چيو — ڇا ٿي رهيو آهي؟ هڪ ڳالهه ڄاڻو ٿا؟
”ڪٿڙي ڳالهه؟“

”هڪ نئون ماڻهو آيو آهي.“

”ڪير آيو آهي؟“

”ڇٽو رو مياڻ آهي، ٺوهان ٻڌايو ته ڪير هوندو؟“

امر ڪجهه سوچي چيو — خبر نه آهي، ڪير آيو

آهي، منهنجو نه ڪنهن ڏانهن به ڌيان ڪونه ٿو وڃي.

تون ئي ٻڌاء، ڪير آهي؟“

”اها پاڻ پڇينجي زبان سان چوڻدي.“

آفت آئي. تون ٻڌائين ته واش، نه نه ٿي

لڪي ويٺي هئينءَ؟

سر لا اٿل کي چڪي جئين ٿي سندس منهن چميو
تئين سندس ڪليجي اندر لڪل جوالا ڳوڙهن جي روپ
۾ لڪري ٻاهر ٿي.

سنجها کان پوءِ چارو ۽ سر لا وٽ اچي چيو. دادِي!
سمهي پئينءَ ڇا؟

سر لا لرزدڙ آواز ۾ چيو. ها.

”رستي جي ٿڪ ڪري برابر توکي ننڊ ايندي
هولدي، پر اٿي ته به ٿي ڳالهيون نه ڪيون.
دادِي! اڄ جڏهن ڪان آئي آهين، تڏهن
ڪان مون سان دل کولي به ڳالهيون نه ڪيون اٿئي.
اڳئين جيان هڪ ڀيرو به چارو چئي نه ڀڪاريو اٿئي.“
سر لا کي دک ٿيو، پر هڪدم منهن تي مرڪ آئي
چيءَ. سچ ٻڌايانءِ، مان هن پيري توکان معافي وٺڻ
آئي آهيان.

”نهيو، تون ان لاءِ آئي آهين، اسان کي ڏسڻ نه
آئي آهين؟“

”انجو نه مون کي هينئر حق ٿي ڪونهي. معافي
وٺڻ جو حق آهي، اهائي وٺڻ آئي آهيان.“

”منهنجي ڳالهه ڇڏي ڏي. منهنجي اڳيان تون
ڪنهن ڏينهن به ڏوهارڻ ڪانهئينءَ، هان جنهنجي
اڳيان ڪري ڏوهارڻ ٿي هجين، ان کان هلي
معافي وٺ.“

مندا - نه.

هيڏانهن هوڏانهن جي ڳالهين بعد اسان ڀرڪاش کي
ڄمو. هل نه اسين ٻاهر هليون. اٿل، هلي آءِ، تون نه
اسان سان هل.

چارو آهستي ڄمو. نه، اٿل کي هٿ ڇڏيو.

امرات ڀرڪاش کي ساڻ ڪري ٻاهر ڪري ويو.
سولا سمجهي ويئي ته ڀرڪاش اڃا تائين امرات سان
منهن جي اچڻ جي ڳالهه نه ڪندي آهي. سولا وڏي
اهي ڪمري جي دريءَ وٽ بيٺي. ڇوڻي سڀ
ڄمڙون اڻڻين جهان تي پيون هيون صرف اسان تي وقت
سان گڏوگڏ بدلجندو ٿو رهي؛ نه ته ڇڪڙ ڇو سولا
پنهني هن سڃاڻل ۽ حسائي پر هي ڳوهر پر اچي پاڻ
کي لهي ۽ شڪي پائڻي ها، سولا پاسو ورائي بيٺي.
پنهان ڪنهن جي اچڻ جي آهت سندس ڪن پئي.
پر هن منهن نه ڦهريو. هو من ٿي من ۾ چئي رهي هئي،
”اي ڀرڻو، ڦاٽي وڃ، ڪن مان تو ۾ سماڻي
وڃان.“ پنهان ڪنهن ڏاڍي مني ۽ ساڄهي سر ۾
ڄمڙو. اما!

سولا هڪدم پاسو ورائيو. آه! هيءُ ئي نه منڇو ڇو
سڀ کان ٻيڙو ڏن آهي. هن ۾ نه ڪو ڦيرو ڪونه
آيو آهي. اٿل اڃا نه ويجهو اچي سندس بلڪه ٻڪڙيو ۽
ڏاڍي سڪ مان چيائين - اهي، تون هٿ ڇو پنهني آهين؟
مان نه توکي ڳولي ڳولي ٿڪجي پيس. اڃا ڪٿي

سر لا نه ته پٺيان منهن ورائي ڏنو ۽ نه ان سوال جو جواب ئي ڏنو. ڇپ ڇاپ مندا کي وٺي اڳتي وڌي. مندا آيل انسان کي پر ٿام ڪرڻ چاهيو. هن مني آواز ۾ چيو. ڇڏ ڏي ۽! تون ههڙي ڪمزور ٿي. ويٺي آهين، سو نه مون سڄي ۾ نه سوچو هو. تون اهڙي بيمار ٿي هئين ۽؟ مندا سر جهڪائي ڪلندي چارو ۽ جا چرن ڇٽا. ڪمري ۾ اچي مندا کي پلنگ لپٽايو ويو. هڪ داسي ۽ اچي چيو. - بابو اچي رهيو آهي.

سر لا هڪدم اٿي بٽي ڪمري ۾ هلي ويئي. سندس مٿو اهو ويچار ڪري ئي چڪر کائي رهيو هو ته، ڪيئن هن لڄ کان چوٽڪارو پايان. مان هت ڪيئن هلي آيس. مون ڪلاڪ ٻه اڳ به سو چيو ڇو ڪين؟ اجهو جلد ئي امراٽ ڪي خبر پوندي ته مان وري هت آئي آهيان. شايد هو هيبتائين ٻڌي به چڪو هوندو. مون جنهن هر معاملي ۾ ايترو اهنڪار ڏيکاريو، سڪ جي اوچي آسٽ ڪي هڪ ڏينهن ٺوڪر هڻي هلي ويس، اڄ مان هاڻي ري ڪوٺي ۽، بڪار ٿي جيان بيڪ مڱڻ آئي آهيان ها ڪهڙي نه لڄ جي ڳالهه آهي!

اڳيان اڳيان اُٿل، پٺيان امر ۽ پرڪاش گهر اندر ههڙيا. امر اچي مندا وٽ ويٺو. پرڪاش وري اُٿل سان رهائيو ڪرڻ لڳو. امر مندا کان سندس بيماريءَ جو حال احوال وٺي پڇيو. ستي ۾ تڪليف نه ڪانه ٿي.

هیلاپ ڏانهن

چار سال، نون چئن سالن کان پوءِ هوءَ سائون بر آئي هئي، نه به سڀ ڪجهه حُسن جو نهن ڏنائين. وٽن جون قطارون اولهن تي اوچو ڳاٽ ڪري اڀيون هيون. ڪيس ڪجهه دورڪيءَ تي ديومندر جي مهاڙي به اولهن تي ڏيکاري ڏيئي رهي هئي. گاڏي ايتري اچي پيلي، جتي چار سال اڳ سندس وداع ٿيڻ وقت پيلي هئي. پر ڪاش هٻڪ لٿو، پر سڙا جا ٻر ايتري تڙ ڏڪي رهيا هئا جو سندس لاءِ هٻڪ لهن تي مشڪل ٿي پيو. ٿوريءَ دير بعد هن جهڪي ڏٺو ته گاڏيءَ جي دروازن هي ڀرسان ڪير ڪوڙا هئا. ٽڙهن هوءَ الٽ همت ٻڌي هٻڪ لٿي. ڀرسان ئي مندا جي ڀالڪي رکي هئي. مندا پاڻ ئي لهن جي ڪوشش ڪري رهي آهي، ڏسي هن جهٽ پٽ گاڏيءَ مان لهي مندا کي سهارو ڏيئي هٻڪ لائو. ان وقت ڪيس ائين معلوم ٿيو جيت ڪنهن پٺيان اچي سندس هٿ پڪڙيو ۽ جهٽ پٽ وري هٿ ڇڏيندي پڇيو - ڪير آهي؟

”ڪهڙي ڳالهه؟“

”مون کي موٽي پاڻ سان وٺي اچجانءِ.“

سر لا جي هن سياويڪ ڪمزوريءَ کي ڏسي پرڪاش کي عجب ڪونه لڳو. هو ڪجهه اڳڀر ٿي تازي ويو هو جنهن ڪري هن سر لا سان هاڻ جي ڳالهه چيڙي هئي. سر لا جي ڳالهه ٻڌي هن مشڪندي چيو. پنهنجي گهر وڃڻ به ايترو ڊپ؟

”پنهنجو گهر؟ منهنجو گهر ڪٿي آهي؟ اها ڳالهه

نه ڪر.“

”ڇڏو مان توکي پاڻ سان وٺي ايندس. تون خاطري ڪر. تون هن گهر جي اڪشي آهين. توکانسواءِ هن گهر جو ڪم ڪيئن هلندو؟“

”ڇڏو، ڇڏا ٺهي ڳالهه کي. ٻڌاء ڪٿهين ٿو هلين؟“

”سيان، تون هلڻ جي تياري ڪر.“

”سيان نه، به ڏينهن ٻيا به ترس.“

نه ڄاڻ ڇو سر لا جي دل ڊڪ ڊڪ ڪري رهي هئي.

انگري ٿي هن ٻن ڏينهن جي مهلت گهري. مندا

به سر لا جي هلڻ جو ٻڌي ڏاڍو خوش ٿي. سر لا کيس

هٿ کان جهلي چيو. پر مون کي جلد ئي پاڻ سان

وٺي اچجانءِ. اڄ سر لا کي پنهنجي طاقت تي ايترو

پروسو به نه رهيو هو. مندا ڪنڌي چيو. ۽

جيڪڏهن مان توهان کي ائيني ڇڏي اچان ته پوءِ؟

”اهو ڇا ٿي ڇوڪر، ڪير به محال نه ڪندو.“
 ”ڇا ڪير ائين به نه ڇوڏو نه هيءَ وري ڇو آئي
 آهي؟“

”نه ائين به نه ڇوڏو“
 ”پر ڪاش! توکي خبر نه آهي. مان ڪاشيءَ ۾ وڏو
 الذبح ڪري آئي آهيان. مان چاروڪي ڇڻي به وٺڻ
 نه ويس.“

”اڏهن نه مان ڇوانءَ ٿو نه آئي هلي سڀني کان بخشائي
 اڄ.“

سڙا جن اوجھوئي اوچتو ٺٽو ڏي ٻيڪر ٻڌجي پئي.
 ”من جهلي نه سگهي. محسوس اٿا طالع ٿي نه رهي.
 جڏهن من ۾ گهڻي ڪمزوري اچي ويندي آهي تڏهن
 جيڪو به ڪا به ڳالهه ڪندو آهي ته اها آڪاش واليءَ
 جيان پئي پاسندي آهي. ٻين ۾ اتي وڃي سگهجي ٿو،
 ان کانسواءِ سڙا جي من ۾ به ڪا ڳالهه ٿي ڪانه آئي.
 سندس اندر ڇڻي رهيو هو.“ ”هڪ وار هلي
 سڀني کان معافي وٺي اڄ. استريءَ کي ايترو
 ايمان ڪرڻ نه گهرجي.. جڏهن اهو ايمان خود بخود
 پورو ٿيندو ٿو وڃي تڏهن باقي ايترو لڪ لڪاءِ ڇا لاءِ؟
 کيس جن ڪو غبي آواز اچي رهيو هو: ”هو ڪميا ڪري
 ڇاڻڻ ٿا، توکي ضرور ڪميا ڪندا.“
 ٿورو ترسي ڇيائين. ڇڱو پر ڪاش مان هلندس، پر
 ڳالهه آهي.

استريءَ جي دل

سر لا کي آئي هڪ مهينو ٿي ويو. مندا ڏيري ڏيري
 ندرست ٿيڻ لڳي، جئين آرٽر جي جهولن ۽ لڪن
 جي ساڙيل ول بوسات جي بولدن پوڻ سان ساڻي
 ٿيڻ لڳي. سر لا پنهنجي جيوٽ لاءِ ويچارڻ لڳي. ٻين
 کي سڀڪنهن قسم جو سک رسائي مان پاڻ کي سڀني
 سڪن کان دور ٿي دور رکندي ٿي اڃان. پنهنجو حق بنان
 منهن ميري ڪئي ٻين جي حوالي ڪري مان سدائين
 الهن جي سڪ ۾ سڪي ٿيڻ جو ايمان دل ۾ ڌاريندي
 ٿي رهان. هن (سواميءَ) سان منهنجو هاڻي ڪو سنڀند
 نه رهيو آهي. نه هنکي مون کان ڪجهه وٺڻو آهي ۽ نه
 هونکي هن کان. ان ڪري قدرت شايد اندر ٿي
 اندر منهنجو هٿ پڇي رهي آهي.

شام جو مندا کي دوا پيارڻ لاءِ وڃڻ وقت سر لا ڏٺو ته
 پرڪاش به اندر ويٺو آهي. پرڪاش سر لا کي
 ڏي سنڌي ٿي چيو. ماڻڪ گنج کان چئي آئي
 هي.

وشونات مهنجي اڳيان هن طرح ٻيڙ موريءَ
 ۾ آڻي پوکاش ڪري ڏيکارڻو هو. ٻي مون
 کيس نه سڃاتو. ٻوٽو به نه ڪيو. سڃاڻڻ به ڪيئن. مان
 نه جنم جي الڳ آهيان.

استريءَ جي دل

سر لا کي آئي هڪ مهينو ٿي ويو. مندا ڏيري ڏيري
 نند رست ٿيڻ لڳي، جئين آرهر جي جهولن ۽ لڪن
 جي ساڙيل ول برسات جي بولدن پوڻ سان سائي
 ٿيڻ لڳي. سر لا پنهنجي جيوٽ لاءِ ويچارڻ لڳي. ٻين
 کي سيڪنهن قسم جو سک رسائي مان پاڻ کي سڀني
 سڪن کان دور ٿي دور رکندي ٿي اڃان. پنهنجو حق بنان
 منهن ميري کڻي ٻين جي حوالي ڪري مان سدائين
 الهن جي سڪ ۾ سڪي ٿيڻ جو ايمان دل ۾ ڌاريندي
 ٿي رهان. هن (سواميءَ) سان منهنجو هاڻي ڪو سنڀند
 نه رهيو آهي.. نه هنکي مون کان ڪجهه وٺڻو آهي ۽ نه
 ڏولڪي هن کان. ان ڪري قدرت شايد اندر ئي
 اندر منهنجو هٿ پڇي رهي آهي.

شام جو مندا کي دوا پيارڻ لاءِ وڃڻ وقت سر لا ڏٺو ته
 پرڪاش به اندر ويٺو آهي. پرڪاش سر لا کي
 ڏسندي ئي چيو - ماڻڪ گنج کان چئي آئي
 آهي.

وڌوڻ مڻيجي اڳيان هن طرح اڀر موريءَ
۾ آڻر ٻرڪاش ڪري ڏيکارڻو هو. پر مون
کيس نه سڃاتو. پوئو نه ڪم. سڃاڻان به ڪيئن، مان
نه خبر هي انهي آهيان.

ٽو سگهان. ٽو ڪڏهن هن وڪ جو سواد نه چڪيو آهي. تنهنجي
 دل ۾ جذبي کانسواءِ خشڪي بي دلي ڏيا ڀريل رهي
 ٿي. تو صرف فرض جي اهنڪار جو مزدور ٿو آهي.
 ٽو کي انهي کان سواءِ ٻي ڪا خبر ڪانهي.
 هڪ ڏينهن هو سوچڻ لڳي، ڇا پر ڪاش
 جيڪي چيو آهي سو سچ آهي. ڇا مون
 ۾ فرض بجاواريءَ جي خشڪي ايمان کان سواءِ ٻيو
 ڪجهه به نه آهي. پوءِ ٽڏهن هيءَ چوڻ لڳي آهي،
 جا اڄ ڪيترن ورهين کان ڪڏهن نه اجهامندڙ چتا جيان
 ڌيري ڌيري مون کي جلائيندي رهي آهي. پر ٻنهي نه
 منهنجي اندر ۾ ايتري آند مانڊ ڪانه هئي. پر پوءِ نه
 اها ڪاشيءَ واري گنگا گهاٽ جي شمشان جيان ڌڪي
 رهي آهي. اها ڪهڙي باهه آهي، ڪجهه سمجهه ۾ ئي
 نٿو اچي، پر ڪاش مون ۾ جيڪا ڪمي ڏيکاري اهو پر ڀر ڇا
 هڙو اڳ جهڙو آهي. ڇا اهو پر پات جي دائمي وهندڙ گنگا
 هئي وهڪري مثل شانت ۽ سبتل نه آهي؟ رڻ پٽ جي
 آريءَ ۾ ڀرڻ جي وهڪري جو ڪٿي ٿو پتو پوي. ان
 ميوت قوڪيندڙ ڀرڻ کي نه مون ڪڏهن سڃاتو به
 ڪينهي، تنهن ڪري ان کي سدائين رڃ سمجهي ڌڪاريندي
 ٿي آهيان. مون نه حياتيءَ ۾ هڪڙي ڏينهن لاءِ به انهيءَ
 ڀر نه وهتو آهي؟ ڪيئن وهنجنديس؟ مون کي ڪير
 منجاري وارو آهي؟ ننڍڙن کان ئي نه منهنجي جيوت
 پٽ، سڄي ۽ ويران ٿي رهي آهي. هڪ ڏينهن

هي بهماريءَ جي خبر ٿي هئي. اهي ٽي بهن ئي اما
۽ راڌ ڪا ٻارو ڪي ڪاشيءَ ۾ ڇڏي سر لاڳائي گنج اچي
ٻهتي. مندا جي حالت ڏاڍي خراب هئي. سر لاسمجهي
وئي ۽ مندا جي هڙي حالت لاءِ ٻيو ڪر نه خود
پر ڪاش ۽ پر ڪاش جي بي ٿي ٿي ڏهاري آهي. هن
هڪ ٽي بهن کيس چيو — پر ڪاش! ٻياد رکجانءِ
جهڪڙ هن مندا مري وئي نه تون پڳوان اڳيان ڏوهاري
ٿيندين.

ڳالهه ڪي ڪهندي پر ڪاش چيو — تو اجهو اڃا هينئر
ڪو نه جو نه مندا چڱي ڀلي ٿي بولدي؟
”پر ڪاش، تون به ٻاراڻيون ڳالهيون ڪري رهو آهين.
هن معاملي ۾ ڪر تو خاطر سان چئي سگهي نه ڃا
ٿيندو؟ پر نهجو فرض آهي نه.....“

ٻي هئي هن سان پنهنجو منهن لڪائي پر ڪاش چيو.
هن وقت اهي ڳالهيون نه ڪر. اهو ٻڌاءِ نه هوءَ ڪيئن
چڱي ڀلي ٿيندي. فرض جي ڳالهه سان هن وقت ڪو
مطلب ڪونهي. فرض ادا ٿي پنهان ٿي نه ويڃاري گڏار
جي هيءَ حالت ٿي رهي آهي.

”پر ڪاش! ڇا فرض جي ٻاڻا ڪرڻ سان ئي هن جي
هيءَ حالت ٿي آهي؟“

”سر لا! سارو سارو توجيان نه آهي. تون سڀ ڪجهه
نه ڪهين. ڇو ئي ڪري سگهين، سو به چئي

چتا مثل آهي. پهرين ڌيري ڌيري جهڪي روشني
ٿئي ٿي. پوءِ روشني تيز ٿي ٿئي، وري هوريان هوريان
جهيٽي ۽ تيز ٿيندي ٿي رهي. ان بعد اوچتو ئي اوچتو
ڌان ڌان ڪري باهه پڙڪا کائي پري ٿي. آخر هر
مٺ ڀرڪ وڃي ٿي رهي. سڀني جي پڇاڙي ائين ئي
ٿئي ٿي.

سرلا اداس ٿي ڏسي رهي هئي ته سٺ ورهين جي
پوڙهي راڌڪا بابوءَ جي جيوت جي جوٽ به ڪنهن
ڏينهن انهيءَ طرح اجهامي ويندي. اُما جي ڪوئل،
لندي آشا، ترشنا ۽ سک دڪ پري حياتيءَ جي پريات
جو به هن طرح خاتمو ٿي ويندو. پر ڪاش هن وقت هڪ
ٿڙندڙ بلوان جوان آهي، مندا سندس جيون ساٿي. بد نصيب
مندو جو به اهوئي ايت ٿيندو. سرلا جي هيءَ ستاوِيهن
ورهين جي سک دڪ پري منجهيل حياتي به الطرح اجهامي
ويندي. سڀني جي آخرت مٺ ڀرڪ آهي. مندر جي
آرتي بند ٿي ويئي. راڌڪا بابوءَ چيو هاڻي هل ته گهر
هليون. رات ٿي ويئي آهي.

گهر ڀرسان ٿي هو. سرلا گهر ايندي پنهنجي ڪمري
۾ هلي ويئي. هوءَ سنڌيا پوڄا ايتي ڪندي هئي. کيس
اندر گهڙندڙي ڪت تي پيل پر ڪاش جو پتر مليو. سرلا
جو خيال هڪدم ڪنهن ٻئي هنڌ ڏانهن ڊوڙي ويو. جنهن
جي پتر اچڻ جي اميد هئي ان ته شايد ڪڏهن پتر لکڻ جو
نالو به نه ورتو هوندو. پتر کولي پڙهيائين. پر ڪاش مندا

مدا جي بيماري

اوساڻ جي موسم هئي، سڄڻا جو سمون،
 ٻاڳيرئيءَ جي پٺي پاسي ۾ ٻاڏن ٻوڙ آسمان تي
 ٿي پيو. هڪاشيءَ جي خرگشاڻ تي حوتن جي چٽو
 لڳي پئي هئي. هر مندو ۾ آريءَ جا گهٽ ٿيڙ ٻال
 وڃي رهيا هئا. سامونڙي ڪشادي پست واري گنگا
 گل گل ڪندي پنهنجي دائمي ڇال سان وڃندي
 ٿي وئي. ڪناري واري واري ڇڪو ڇڏي ڏوڙ
 ٻولي رنڱ ڏي وري هئي. لڏيءَ جي ڪشادي
 ڇاليءَ تي هر هڪ مندو اوچي ٿاڻ تي پنهنجي هستيءَ
 جي لٽ ڏيئي ڪوشش ڪري رهيو هئو. سڀني
 مندو ۾ ڪولاھل مٽو پيو هو. پر گنگا جي ڪنڌي
 تي ٻورن ساندي لڙا حمان هئي.

لور و دور شمان ٿاڻ تي هڪ ڇٽا حلي اڇامي رهي
 هئي. اما ۽ رانڱا ٻارو سنڌيا ڪري رهيا هئا. ۽
 سر لا وٺي هڪ مٽي ٿي السلي حياڻيءَ جي هن آخري
 ٻولي کي ڏسي رهي هئي. هيءَ ڏند کي ڇٽا ڏڪندڙ

سنسار کان دور رهي، تہ سڀ تياڳي بڻجي سگهن ٿا،
 پر انهي تياڳ جي طاقت پاڻ ۾ ڪيتري آهي، ان جي آزمائش
 تہ سنسار ۾ رهي ئي ڪرڻي پوي ٿي. پر ڪاش ۽ مندا سان پنهنجي
 حالت کي ڀيئيندي، سڙا ڪڏهن ڪڏهن سوچيندي
 هئي. سندس سواميءَ کي دل نه آهي. ڌارين جو
 آهي. اهڙي حالت ۾ هوءَ ڪهڙي ئي اميد رکي سگهي؟
 ڪجهه به نه. ۽ مندا ڄاتو ٿي تہ سندس سوامي سندس
 ئي آهي. سندس ان رتن جو پير ڪو به حصيدار ڪونهي.
 سڙا جو سوامي پٿر جي ديوتا مثل هو.
 سڙا اڃا به دل ئي دل ۾ سندس پوڄا ڪئي ٿي؛ پر
 بنا پر ساد پائڻ جي. اهڙي پوڄا گهڻا ڏينهن ئي هلي
 سگهي؟

پري ساعرن مان اچڻ لاءِ ٿوئي مولڪي خط لکيو هو نه؟

سڙا ڏرا حيرائيءَ مان وراڻيو. توهان مولڪان اهو سوال جوڻا پيو؟

واڌڪا ٻاروءَ اڄي هتي ئي چيو. انهن ئي ڪيترن ڏينهن کان مولڪي خيال اچي رهيو هو ته شايد مون ئي لڙڪي زبردستي ساعرن مان سڏايو آهي. پر اڄ مولڪي اوچتو ياد اچي ويو ته ٻولڻ پري ٿوئي مولڪي لکيو هو.

سڙا چيو. شايد توهين سمجهو ٿا ته مان توهان وٽ رهي سگهي ته ئي گذاريان؟

”هاڻو ڏي! مولڪي وقتي اهوئي خيال ايندو آهي. الڪري مولڪي ڪڏهن ڪڏهن ڏک نه لندو آهي.“

واڌڪا ٻارو وڌيڪ ڪجهه نه چيو، پر ڪيتري مهل کان پوءِ هڪڙو ڊگهو ساڄو ڪٽي ٻاهر هليو ويو.

سڙا اهو سمجهي نه سگهي ته مائو ڇا جي اکين

کان سڄي حقيقت کي لڪائڻ ڏاڍو ڏکيو آهي. هوءَ

ويچارڻ لڳي. ماڻهو اهو خيال ڇو ٿا ڪن. جنهن

سبب ڪي مان اهڙي آسانيءَ سان ٽوڙي آئي آهيان،

تنهن ڪي، ٽوڙڻ ڇا ماڻهو اهڙو اوکو ٿا سمجهن؟ هڪ

ڏينهن گهر ٺٻاڳي، ڪاشيءَ ۾ اچي لواس ڪندڙ ماڻهن

لاءِ ڳالهه ٻولهه لڪرندي سڙا چيو. سنار ڇڏي يا

آئي آهي. اتي وڃڻ سان وشوئاٺ وري سندس
 چايل وٽ کيس ري گهري ورائي ڏيندو. پر هيٺ
 ها ڪٿي هئي؟ هت آئي به کيس ڇهه مهنا ٿي ويا
 به اهو سڪو. اها خوشي ۽ اي فڪري ڪٿي به
 دست به نه آيس. هيٺ ڄڻ ڪاشي اها ڪاشي ٿي نه
 رهي هئي. خيال ڪيائين ته ٻين جو هت اچڻ ته
 سڃايو ٿيو. فقط منهنجو ئي اجايو ٿيو. چارو ۽ سان
 گڏي هڪ سال ٿي ويو هوس. ان وچ ۾ هنجو ڪوبه
 خط پتو نه آيو هو. پر هوءَ ان جو خيال ڇو ڪري؟
 هو جتي هجن اتي خوش رهن. هوءَ هنن جو حال
 احوال ڪهڙي منهن سان پڇي؟ سر لا اڃا تائين پنهنجي
 اها ماءُ ماري نه سگهي هئي.
 گهر جو سڄو ڪم ڪار گهڻو ڪري اما ٿي ڪندي
 هئي ۽ هوءَ به ڪڏهن ڪڏهن چوندي هيس - امي!
 هاڻي توکي ڇا ٿي ويو آهي؟ تون ڪا به ڳالهه جهٽ
 وساري ٿي وهين؟ توکان ڪوبه ڪم نٿو اچي؟
 ڪڏهن ڪڏهن پٽس چوندو هو. سر لا ڏي ۽ تون
 ڏينهن ڏينهن ڳرندي ٿي وڃين؟ من پوري ٺڪاڻي نٿو
 ڏسجي؟ اڳئين جيان دل لائي ڪوبه ڪم ڪونه ٿي
 ڪرين؟ ڇا ڪنهن ٻئي همد هلڻ سان تنهنجي طبيعت
 سڌرندي؟ چئين ته اتي هلون.
 رات ڇو وڌيڪ ڪجهه نه ڪچو. پر اوچتو
 ڪنهن به ڪم نٿو اچي. سر لا - پڇاڙيءَ جي

ڇهه مهنا ٿي ويا. ان ڪالو ۽ چارو ۽ کيس وري ڪڏهن به ڪا چٽي نه لکي هئي. مندا اتي رهي ها ته به حال احوال پيو ملبس ها. سڙا مندا کي پاڻ وٽ ڪورائڻ جو خيال ڪندي هئي. پر وري ڏيچار ايندو هوس نه ڪٿي اما نه ڏکي ٿئي.

آوردن ڏينهن بعد رات ڪا ٻارو ۽ گرهستي جنڊل مان لڪري ڪاشيءَ وڃي رهڻ جو فيصلو ڪيو. سڙا به ساڻس وڃڻ لاءِ هوڏ ٻڌي پئي. ٿڌن هنن جهڙن - ڏيڏا! لون هنن وهيءَ هر ئي سنسار ٽپائي ميساڻو بچي ويندين؟

سڙا کي ڪل اچي ويئي. ڇهائين - منهنجو سنسار سان ڪهڙو سببند؟ ڇڪو آهتي ڪونه، الڪي ولبو ڇا؟ ۽ ٽپاڻ ڇا ڪم؟ دل جو درد دل پر ئي ڏهائي ڇهائين. توهان کانسواءِ منهن جو هن سنسار ۾ ٻيو ڪير آهي؟ ڪاشيءَ وڃڻ جي ٽاري ٿيڻ لڳي. پر ڪاش کي لکيو ويو، هو استريءَ سميت اچي سڙبو.

...

سڙا جو خيال هو ته ڪاشيءَ وڃڻ سان من وڃي پئي ۽ پوندو پر اتي پهچڻ تي به وري کيس ڇهه مهنا اڳ جون ڳالهيون ياد اچڻ لڳيون. ان وقت ڪاشي ڪپڙي نه مٽي تي معلوم ٿي. شايد اها سڪه سمورن زندگي پر لاءِ دل کان دور نه ٿيندي. سندس خيال ڪاشيءَ ۾ به منهن جي سموري سٽا اوڙي

خوش ٿي. هن جنهنڪي هميشه لاءِ ڇڏي ڏنو هو. تنهن سان وري، ملڻ جو خيال ڇاڇو؟ ٿورن ڏينهن لاءِ ديڪا ديڪي ڪري، ٻه چار منيون ڳالهيون ڪري، وري ان ناتي کي ڪجهه وقت لاءِ جيارڻ جي ڪهڙي ضرورت؟

وري سندس من ۾ آيو، ڇا مون جنهن کي تياڳي ڇڏيو آهي، ان لاءِ دل ۾ پڇتاءُ ته ڪونه پيدا ٿيو اٿم؟ جنهن کي مون هن حياتيءَ ۾ وساري ڇڏڻ جي ڪوشش ڪئي، تنهن کي وساري نه سگهنديس ڇا؟ تڏهن سڄي جيوٽ کي بيڪار بنائي، باقي گهڙيءَ جي درشن لاءِ هيٽري اٽاولائي ڇو؟ ان کان وڌيڪ لڄ جي ڳالهه ٻي ڪهڙي ٿيندي؟

هن ڏينهن ۾ ئي راڌڪا بابوءَ جي ڪاوڙ ڪافور ٿي ويئي. وري سمورو ڪاروبار اڳئين جيان هلڻ لڳو. صرف سڙا جو اندر ئي اشانت هو. صبح جو ننڊ مان اُٿڻ سان خبر نه آهي ته ڪهڙي آشا سندس من ۾ اٿي ڪڙي ٿيندي هئي. نه ڄاڻ ڪنهن جي اوسيڙي ۾ سندس اکيون ٻاهر ٿي ٻاهر واجهائينديون رهنديون هيون.

وقت پنهنجي مداءَ سان گذرندو ٿي ويو. جڏهن ڏينهن جو ڪم پورو ڪري هوءَ سمهڻ ويندي هئي، تڏهن اندر چاهي ٻاهر کيس ڏاڍي بي آرامي، ڏاڍي نراسائي معلوم ٿيندي هئي. پر ڪاش جي وهاءَ کي

سواميءَ جي سار

سرا ڪالي ڪنڇ اچي اٿي . هڏو لهيو رستو هن
 پنهنجي ئي پورن ۾ پورو ڪيو . ڏوهه ڪنهنجو آهي ،
 الهيءَ جي ڀڪهه نه ڪندي به گهٽ ڏوهارڻا جهان نه
 ڄاڻ ڪپڙي ڳالهه ڪيس وٺڻ ٿي ڏينهن رات ڏک
 ڏيئي رهي هئي . ٺاهه ڪئي آهي ، اهو معلوم نه
 هوندي به اچي هر محسوس ڪري رهي هئي .

گهر اچي ڏٺائين ته هڪ به ڪيس ڏوهارڻا سمجهو
 ويو آهي . وٽس ئي نه اچڻ ڪري پيءُ مٿس ناراض
 هو . پهرين جنم سمجهو ئي ويو تنهن پوکاش
 پنهنجي نين ڪنوار کي سان ڪري ظاهر پورو ويو هو .
 چارو ڪي اچڻ جو آسرو ڏيئي نه هوءَ وٽس نه
 ويئي . نه به ان لاءِ ڪيس پڇتائڻ جو ڪو سبب ڏسڻ
 ۾ نه آيو . ڇو نه هن خوب سمجهي سوچي ته انهن
 ڪيو هو . ڪيس هڪوار امر هي درشن ڪرڻ هي اڃا
 ائين ئي . پوءِ ويچارين ته اهو خيال ئي اڃا به
 آهي . الٽيءَ موهر کي ٽري هوءَ دل تي دل ۾ ڏاڍي

جي مؤ پر ٻر هڪ ديويءَ مثل يوگني اچي سندس اڳيان
 کڙي ٿي. هوڏانهن گاڏيءَ جو دروازو کليو ۽ ڊگهيءَ
 پڳ سان رڳو سر نڪري ٻاهر ٿيو. ديويندر حيرانيءَ
 مان ٽڪڙو ٽڪڙو وڌي اچي سر جي اڳيان بيٺو.
 سر چيو. اتي نه ڪير ڪونه هو. سڀ ڳوٺ هليا
 ويا آهن. سر لا پٺيان نوڪر ڪسي چئي ڏيئي ويئي
 هئي. ديويندر چئي کولي پڙهي. لکيل هو.

»پياري چارو،

معاف ڪجانءِ. مونکي اڄ ئي ڳوٺ وڃڻو پيو.
 ايشور ڪري توهان جو گهر پريش جو جشن سڪ سان
 سمايت ٿي. مونکي انجي خبر ڏجانءِ. منهنجي
 ڀارن به توهين ئي انجو آند پائجو.

تنهنجي

ڏاڏي.»

جڳ ڪي غمجي هٿ آهستي آهستي ڪنهن شاهي
مايا جاري سان کيس ڏيکيندا ٿا وڃن.

ديوبندر يوسان اچي وينس. ڇٻائين - هيتري ديور
انتظام جي ليڪ لاک ڪرڻ ۾ ٿي ويئي. ان هرلدي
نه چارو سڀ ڪنهن ڪم مان ويڪ ڪڍي رهي
آهي. سڀاڻي سندس دادِي ابدي الهِيءَ خوشيءَ ۾
هوءَ پئي ڪنهن جي سک ڏک جو ڪو خيال نه ڪوله
ٿي ڪري.

امر ڳالهه ٻڌي کلڻ لڳو.
ديوبندر چيو - تون نه کلين ٿو، ڇو نه لڪهي ؟
سرسواڻي پٺي جي ميلاپ سان توکي هڪ وار وڌو
جو پند پراپت ٿيڻ وارو آهي.

صبح جو سوال سڀ ٿين ڪريڊ. ڪيل جاءِ ۾ آيا.
سولا ڪي گهرائڻ لاءِ مسرهيءَ هٿان کاڌي رواني ڪئي
ويئي.

چاروءَ جا هٿ ڪم ۾ هئا نه ڏيان دروازي ۾
ڪٽل هوس. امر مٿي ماڙيءَ تي ڊريءَ جو پرڏو
هٽائي اتان جهاني پائي آسائين اکين سان هٿ لهرائي
رهيو هو. رستي تان لنگهندڙ ماڻهو کيس چرلڏڙ پرلڏڙ
صوبون جهان ڏيکاري ڏيئي رهيا هئا.

ٿوريءَ دير ۾ کڙ کڙ ڪندي کاڌي اچي در تي
بيٺي. امر ذرا پاسرو ٿي بيٺو. پر اندر جي اکين سان
ڏٺائين نه ڪلڻ وارن سان ريشمي ساڙهي پهريل پوڄا

ٺي موٽڻو ٻوڏو. ان ڪري اهو ئي ويڇاري رهي
آهيان ته ڪڏهن هٿان.

”سيان رات نه وڃي، ٻئي ڏينهن صبح جو
وڃجانءِ. هڪ رات به نه رهنديس؟ ڇا اڃا ئي
آخرين لمڪار آهي؟“

”رهنديس، پر ڪٿي توهان جو پاڻ ۾ رڳڙو نه نه
ٿي ٻوڏو؟“

”خير، تون ان جو ڪو فڪر نه، سيان تنهنجي
لاءِ گاڏي موڪلي ڏينديس. صبح جو سويل هلي
اچجانءِ. اُما کي به ساڻ وٺي اچجانءِ.“
”ڇڏو.“

امر جڏهن رات جو روئي کائي دريءَ وٽ هڪ
ڪوچ تي وڃي ويٺو ۽ ڪتاب پڙهندي پڙهندي
ليٽي پيو تڏهن نرمل چندرما جي ڪرڻن ۾ وهنجندڙ
پراڻي مشڪي رهي هئي. دريءَ مان زور سان ٿڌي
ٿڌي هوا اچي کيس ڏکائي رهي هئي، ته به چاندنيءَ
جي هوا ماڻڻ جي اوپ ۾ هُو ليٽيو ئي رهيو. هُو
يڪ ٽڪ ٻاهر بهارڻ لڳو. ڏنائين ته هن ٽاڪرو ديش
۾ ڏاڍي يتن سان لڳايل ميون جا وڻ جي اونھاري
جي ڏينهن جي سخت اُس ۾ سڙي سڪي ويا هئا،
سي هن وقت چندرما جي سیتل ڪرڻن ۾ سامت جو
ساهه کڻي رهيا آهن. ٿوريءَ ٿوريءَ تي وسيل، شاهي
شهر جو گوڙ شور ڌيري ڌيري ڌيمو ٻوڏو ٿو وڃي،

آخرين نهسڪار

پرڪاش ۽ مندا جي شاديءَ جي دوم ڏام ختم ٿي چڪي. سڙا چارو۽ کي لکيو ته جيڪڏهن تون اڃين نه ڏاڍو چڱو ٿيندو. گهر ۾ صرف مان ئي آهيان ۽ مون سان گڏ اما. مان به ٻن ٽن ڏينهن ۾ گهر هلي وينديس. امر نات چارو۽ جي وڃڻ ۾ رڪاوٽ نه وڌي. گڏجڻ تي اول ته ٻئي وهانءَ جي باري ۾ ئي ڳالهيون ڪرڻ لڳيون. چارو۽ ڏاڍي ڏک مان چيو. مان ڏسان ئي نه هن شاديءَ مان پرڪاش پرسن نه ٿيو آهي. شاديءَ کان پوءِ ته مون هنجي منهن تي مشڪ ٿي نه ڏئي آهي. شايد چوڪري کيس پسند نه پئي آهي.

”چري نه ڪين ٿي آهين“

دوم دادِي، مندا ڏاڍي نرموهي چوڪري آهي. وهانءَ وقت اک مان ڳوڙهو به نه ڳڙيس. صرف اٺل کي هنج ۾ کڻي چمپائين. مونکي پرڻام ڪري سر جهڪائي بيٺي رهي. ٻي ڳڙڪ به نه بوليائين دادِي، هن

ڪٿي اٺا جي دل کي ڇوڪ نه رسي اڪري ئي مان
 ڪيس ساڻ ڪري رهي پڙهي وڃي آهيان. مان توکي
 پرڳڻا ئي محڪم ڏسي ڏاڍو خوش ٿي آهيان. مون
 ٿئي سمجهو نه ٿون ايترو جلد تيار ٿي ويندين. ايشور
 ٽيٽوچو اڀرڻ معاف ڪندو. انجي آشرवाद سان جهٽڪي
 ٿون ٿو جو طرق سمجهي ٿي پر رڳو رهيو آهيان،
 اها ٿيڻ جي مالتا پڻجي ٻولي. مولڪي اميد آهي
 نه ٿون مولڪي وهانءَ پر خوشيون منائيندو نه ڏسي
 خيال نه ڪندين. مڻجي ايشور کي اهائي آڏاڻا
 آهي نه شل هو توکي سڪي رکي ۽ شالتي ڏئي.

سرلا خيال ڪيو ته جيڪڏهن وڏاڻا پيو ڪو اپڻ سو
نه ڪيو ته ويچارو پر ڪاش ههڙي سلڇڻي ڇو ڪرڻ
پاڻي اوس ٿي خوش ٿيندو.

آخر پڪ ٿي ۽ شاديءَ جو ڏينهن اچي ويجهو پيو
پر سرلا هن شاديءَ ۾ شريڪ ٿي نه سگهي. هن چارو
جي نالي هڪ خط لکيو.

”پيٽل، عجب ۾ نه پئجانءِ. توکي خبر آهي ته مان
پر ڪاش ڪي ڪيترو نه پائيندي آهيان. ته به مون
ڪي ڪيترن سببن ڪري ائين ڪرڻو پيو. ٻيا ماڻهو
چاهي ڪهڙو به خيال ڪن پر تون ڪو به خيال نه
ڪج. مان سمجهان ٿي ته پر ڪاش به انهي ڪري
دکي نه ٿيندو، ڇو ته هو مون کي چڱيءَ طرح سڃاڻي،
مان بندراڻن کان موٽي اول توسان گڏجي پوءِ پيڪي
ورلڊس.“

تنهنجي

دادي -

هڪڙي چني پر ڪاش جي نالي به ڇڏي ويئي ان ۾
لکيائين -

”سيان تنهنجو وهانءُ آهي ۽ اڄ مان بندراڻن وڃي
رهي آهيان. وهانو جي ڌوم ڌام ختم ٿيڻ تي مان
موٽي اينديس. جڳ قاسيءَ جو حڪم برابر ڏيندو
آهي. پر پاڻ ڪنهن کي قاسيءَ تي لٽڪندو ڏسڻ نه
ويندو آهي. پيو ڪارڻ به تون سمجهي ويو هوندين.“

”چوڪري وهاري نه ڪانه ڇڏي، راضي ٿيڻوئي
بولندو.

”وهائو هت ئي ٿيندو؟“

”ها، سندن چوڻ آهي ته هينئر چوڪريءَ جي
وهائو پر وڌيڪ دير وجهڻ واجب نه آهي. هت ئي
ڪيترن چوڪري پيئي باري پر ڳالهه بولڻ تي رهي آهي،
ڏسجي ته ڪنهن سان ئي ڪهڙي ٿئي.“

”ڪجهه ڏينهن دير وجهي نه سگهندا؟“

”ڇو، چوڪري ننڍي ٿوريالي آهي؟“

”منهنجي مرضي آهي ته اها چوڪري مان وٺان“

”تون ولندي؟ ڪنهن لاءِ؟ پر ڪاش لاءِ نه.“

”ها، پر ڪاش لاءِ.“

چارو خوشيءَ کان ٽڙندي چيو. هينئر اهڙو ڀاڱو

ڪٿي آهي، تون ڇڏو ته ڪونه ٿي ڪرين؟

”نه، باڪل نه، مان ساڀا پر ئي ڇوان. پر ڪجهه،

ڏينهن ترسڻ جي نه پڪ ٿي نه؟“

”ترسڻ جي مان پڪ ڏيئي ٿي سگهان، مان ساڻس

ڳالهه ڪندس.“

...
...
...
راڌڪا ٻارو دل ٿي دل ۾ ويڃاري ڏاڍو خوش

ٿيو ته جنهن گهر ۾ پاڻ ڏيئي ڏيئي، ڏيئي ڇو نه

سور ٻرايو اٿس، اهوئي گهر کيس منهنجي ڏيئي

دس اڳيان ڪند لوانا لاءِ تيار ٿيو آهي.

پرڪاش جي شادي

درگا مندر جي هڪ گول چبوترِي جي هڪ ڪنڊ تي وهندي چاروءَ چيو - اڄ ته هت ويٺي ٿوري دير ڳالهيون ٻولهيون ڪريون.

سر لا چيو - ماڻهو ڇا چوندا!!؟

”جيڪي وڻين سو چون.“

”منڊا کي ڇوڪين وٺي آئينءَ، ڏاڍي سٺي ڇوڪري آهي.“

”ڀاڻ موڪل نه ڏنائون. سندس مڱڻي جي ڳالهه ٻولي هلي رهي آهي.“

”منڊا جو مڱڻو، ڇوڪرو ڳوليو اٿو؟“

”ها، هتان جوئي آهي. ڳالهه پڪي ٿيڻ تي آهي. هو ڇوڪري ڏسڻ ايندو.“

”سر لا جي من ۾ نه ڄاڻ ڪپڙو خيال آيو، ڪجهه

سوچي چيائين - ڇوڪرو ڪيئن آهي؟

”ڇڏو آهي، ٻول ڇال ڏاڍي ٿي رهي آهي.“

”توهين رڳو ٽي راضي ٿيا آهيو؟“

درشن ڪرڻ هلنديءَ؟

”اڃا اهي ڏينهن جو هلياسين؟“

”اڃ چارو نه اتي اچڻ واري آهي.“

”اڃ نه مان هلي نه سگهنديس...“

”هل، اتي مندا نه اسان کي گڏي.“

اما سوچي چيو. ٻئي ڪنهن ڏينهن هلنديس. اڃ

دل ٿئي چوڻ -

سولا اڪيلي ئي هلي ويئي -

ٿي ويو.

اما چارو۽ جي گود ۾ منهن وجهي ماب ڪرڻ وٺي رهي. سندس اکيون ڀرجي آيون.

سرلا گنيپڙ ٿي چيو. انسان ۾ سدائين چوڪراڻي ڪو ٿورو ئي ٿي رهي. اما هيئنر سمجهو ٿي وئي آهي. هو هائي اڳين بي سمجهه امانه رهي آهي.

”سو ته ڏسجي ٿو. پر اهو چڱو نه ٿيو. هنجو ته اهڙي مڪڙو، اهائي مشڪ مني ٿي لڳي.“

سرلا ان ڳالهه کي ايتري روڪڻ لاءِ چيو. هت اڃا ڪيترا ڏينهن رهندا؟

”ٻه مهينا. ڀلا وڃ وڃر گڏجڻ جو ڪهڙو انتظام ڪريون؟“

”اتل کي پيئي موڪلجانءِ.“

”بيشڪ. ته پوءِ مون سان گڏجڻ جي ته ڪا ضرورت

ڪانه ٿيندي، ڪيئن ائين نه؟“

سرلا کلندي چيو. هن ڏينهن لاءِ موه پيدا ڪرڻ

مان ڪهڙو لاپ.

”موه نه ڇڏ، گڏجڻ ۾ ڪهڙو هرج آهي؟“

ٻنهي جي وچ ۾ ڪيتريون ئي ڳالهيون هليون پر امر جي زور ۾ نه سرلا ئي ڪجهه پڇيو ۽ نه چارو۽ ئي ڪجهه ڪڇيو. ٿوريءَ دير بعد ٻئي هڪ ٻئي کان موڪلائي رانيون ٿيون.

هن ڏينهن بعد سرلا اما کي چيو. اما! درگاڇيءَ جو

جي ڪوشش نه ڪندي هوندي ؟
چوڪري ڇپ رهي .

سرا ڇو- چوڪاڻ ٿي ڪري ؟

”مان ٿي چئي سگهان. ڪندي هوندي“

سرا اڃا نه ڪجهه پڇڻ ٿي چاهيو پر مندا ڪجهه
وڌيڪ پڇڻ جو موقع ٿي نه ڏنس. پڇيائينس پوءِ
توهان هلندا نه ؟

”اڄ نه ڪڏهن ڪنهن ٻئي وقت هلندس؛

مند- دادِيءَ پڇيو آهي ته توهان ٿي وٺس
هلندا يا هوءَ هتي اچي ؟

سرا ڪجهه سوچي ڇو- کيس چئجانءِ ته سڀان مندو
پر اچي. مان به اتي ايندس.

”ڇڱو.“

”تون به اچجانءِ.“

”مولڪي اُٺل جي ڪري گهرو رهڻو ٻوڏو.“

ٻئي ڏينهن صبح جو سويل اٿي آيا ۽ سرا هڪ
لوڪر کي ساڻ ڪري وسولات جي درشن ڪرڻ لاءِ
روالون ٿيون. چارو اڳيئي اُٺي اچي ويٺي هئي. هن
سرا کي پرڻام ڪري ڇو- مولڪي اهڙي اميد نه هئي
ته وري هبترو جلد گڏجڻ ٿيندو.

آما ڏانهن بهاريدي ڄاڻين پر دادِيءَ هي تنهنجو
پرياتي گل سڳي ڪيئن ويو؟ هنجي چهرِي ٿي اها
اڳئين جهڙي منڪ ڪٿي آهي. تنهنجي آما کي ڇا

”وٽ هي اچي ويا.“ چئي اما حيرانيءَ مان ايندڙن ڏانهن نهارڻ لڳي. سڙا ڏٺو ته داسيءَ جي هنج ۾ اٽل آهي ۽ ساڻس گڏ هڪ نينگري به آهي. سڙا انومان مان هن کي سڃاڻي چيو- ”اڄ، ڏي.“

ان بعد هن جئين ئي ٻانهون ڦهلايون تئين اٽل سندس هنج ۾ اچي پيو. ۽ ڇپ ڇاپ سندس ڇاڻيءَ ۾ منهن کڻي لڪايائين.

سڙا آهستي آهستي سندس مٿي تي هٿ ڦيرڻ لڳي. ٿورو رڪي هن بي آيل ڇوڪريءَ ڏانهن منهن ورائي چيو- شايد تنهنجو ئي نالو مندا آهي. ڇوڪريءَ چيو- ها، داديءَ اسان کي موڪليو آهي ته اسين توهان کي پاڻ سان گڏ وٺي اچون. هن توهان کي روئي اڄ ئي سڏايو آهي.

سڙا خوش ٿي چيو- مان به تنهنجي دادي آهيان توکي اها خبر آهي؟

”ها.“

”ڪيئن خبر پيش؟“

”داديءَ ٻڌايو.“

سڙا چيو- تنهنجو پيءُ اسان وٽ رهندو هو. ڏاڍو لائق انسان هو. سڄي حياتي اسان وٽ گذاريائين. ڇوڪري ڇپ رهي. ڳالهه ڳالهه تان ڪندي سڙا وري پڇيس- تنهنجي دادي، تنهنجي شاديءَ

پوڄا جي گل کي لڄائيندي پئي هڪ سان وارن چنڊڻ
 جي ڪوشش ڪري رهي هئي. پر هڪ اوستائين
 نٿي بهتس. سولا گهڙيءَ ۾ لاء به کيس چڻا ڪرڻ
 نٿي ڏئي. تنهن ڪري هو ڇڏي به رهندي هئي
 اتي هڪدم بي دلي ٿي ويندي هئي. کيس رکي
 رکي اها سنجها ۽ اهي پرڪاش جون ڳالهيون ياد
 اچي رهيون هيون، - 'ان ڏينهن کيس چاڻي ويو!
 پرڪاش کي نه حال آهي ۽ ڏينهن چاڻي ويو! نه نه
 هو نه ڪڏهن ڳالهائيندو به ڪن هو. پوءِ اوچتو
 اهڙيون ڳالهيون چوڪرڻ لڳو! اچو هينئر ئي پرڪاش
 کانئس موڪلائڻ کان سواءِ ئي هليو ويو! پر ان وقت
 لڄ کان سندس سڄو سر پر ڪسي آيو. 'پر ملڻ ۾
 ڪهڙي ترقي آهي؟ ٻيا سڀ ڀلي هڪ ٻئي سان
 گڏجن مڃن، باقي مڻ مڻهجي لاءِ بدن چو؟' ان
 جاڻائيءَ ۾ هن جي واس مان هڪ ڊگهو ساھ لڪري
 ويو. سمجهائين ته انهن ڳالهين ڪري ئي پرڪاش
 ساڻس گڏ ٿيڻو اچي، ۽ هو پاڻ به ملڻ نٿي وڃي.
 ڇو! پرڪاش ائين چو ڪو، جيڪڏهن ائين نه ڪري
 ها، نه هن طرح نانو نه ٿئي ها. هڪ ڌار ئي ماڻهو
 کي حق آهي، اهو به هن کي هينئر حاصل نه آهي.
 ايتري ۾ سولا نه کائي پي اچي وٺي مس نه
 مٿان نوڪريائيءَ اچي ڇڏو. گاڏيءَ تي هڪ چوڪري
 ۽ هڪ چوڪرو آيو آهي.

”وٽ هي اچي ويا.“ چئي اما حيرالي ۽ مان ايندڙن ڏانهن نهارڻ لڳي. سرلا ڏٺو ته داسي ۽ جي هنج ۾ اٿل آهي ۽ ساڻس گڏ هڪ لينگري به آهي. سرلا انومان مان هن کي سڃاڻي چيو- ”اڄ، ڏي ۽.“

ان بعد هن جئين ئي ٻانهون ڦهلايون تئين اٿل سندس هنج ۾ اچي پيو. ۽ چپ چاپ سندس چاٽيءَ ۾ منهن کڻي اڪايائين.

سرلا آهستي آهستي سندس مٿي تي هٿ ڦيرڻ لڳي. ٿورو رڪي هن بي آيل چوڪريءَ ڏانهن منهن ورائي چيو- شايد تنهنجو ئي نالو مندا آهي. چوڪريءَ چيو- ها، داديءَ اسان کي موڪليو آهي ته اسين توهان کي پاڻ سان گڏ وٺي اچون. هن توهان کي روئي اچ ئي سڏايو آهي.

سرلا خوش ٿي چيو- مان به تنهنجي دادِي آهيان توکي اها خبر آهي؟

”ها.“

”ڪيئن خبر پيو؟“

”دادِيءَ ٻڌايو.“

سرلا چيو- تنهنجو پيءُ اسان وٽ رهندو هو. ڏاڍو لائق انسان هو. سڄي حياتي اسان وٽ گذاريائين. چوڪري چپ رهي. ڳالهه ڳالهه تان ڪندي سرلا وري پڇيس- تنهنجي دادِي، تنهنجي شاديءَ

ٻوڙ جي گل کي لڄائيندي ٻئي هڪ سان وارن چنڊڻ
 جي ڪوشش ڪري رهي هئي. پر هت اوستائين
 نٿي پهتس. سڙا گهڙيءَ ۾ لاء نه کيس چنتا ڪرڻ
 نٿي ڏلي. تنهن ڪري هو جتي به رهندي هئي
 اتي هڪدم بي دلي ٿي ويندي هئي. کيس رکي
 رکي اها سندها ۽ اهي پرڪاش جون ڳالهيون ياد
 اچي رهنون هيون. ان ڏينهن کيس چاڻي ويو
 پرڪاش کي نه ڄاڻ انهيءَ ڏينهن ڇا ٿي ويو نه
 هو نه ڪڏهن ڳالهائيندو به ڪن هو. پوءِ اوچتو
 اهڙيون ڳالهيون چوڪرڻ لڳو! اجهو هينئر ئي پرڪاش
 کانئس موڪلائڻ کان سواءِ ٿي هليو ويو! پر ان وقت
 لڄ کان سندس سڄو سر ڪنڀي آيو. ”پر ملڻ ۾
 گهڙي پراڻي آهي؟“ ٻيا سڀ ڀلي هڪ ٻئي سان
 گڏجن مڃن، باقي فقط منهنجي لاءِ بنڌن ڇڏ؟“ ان
 ڇاڻائيءَ ۾ هن جي دامن مان هڪ ڊگهو ساهه نڪري
 ويو. سمجهائين ته انهن ڳالهين ڪري ئي پرڪاش
 ساڻس گڏجن نٿو اچي، ۽ هو پاڻ به ملڻ نٿي وڃيس.
 ڇا پرڪاش ائين جو ڪو، جيڪڏهن ائين نه ڪري
 ها، ته هن طرح ٿاڻو نه ٿئي ها. هڪ ڌار ئي ماڻهوءَ
 کي جو حق آهي، اهو به هن کي هينئر حاصل نه آهي.
 ايتري ۾ سڙا به کائي پي اچي وٽس ويٺي مس نه
 مٿان لوڪريائيءَ اچي چيو. گڏيءَ تي هڪ چوڪري
 ۽ هڪ چوڪرو آيو آهي.

ڄاڻي ته هي ڀر ڀر پاپ آهي يا پڇي: اها ڳالهه جيڪڏهن
هوءَ نٿي ڄاڻي ته تون ته ڄاڻين ٿو. تو جنهن نموني هن
اڻوڃهه بالڪا کي ڦاسائڻ تي چاهيو، ڇا ان لاءِ توکي
شرم ڪونه ٿو اچي؟

پر ڪاش هٿ جوڙيندي ۽ ڏکيندي چيو. معاف
ڪر مون کي معاف ڪر. وڌيڪ ڪجهه نه چئو.
سر لا. ايشور ڪري ته هنجي من تي اثر نه
پوي. پر تو پنهنجي طرفان نه گهڻايو ڪين. تو لاءِ ڪهڙو
پڇتاءُ آهي.

”بتاءِ، مون کي ڇا ڪرڻو پوندو؟“

سر لا. توکي وهانءُ ڪرڻو پوندو. هڪ ٻيءَ چوڪريءَ
کي پيار ڪرڻو پوندو.

ائين چئي سر لا آهستي آهستي وڪ وڌائيندي
ڪمري ۾ اچي ويئي. روڪيندي به ڳوڙهن جهل نه
ڏنس. هوءَ دل ٿي دل ۾ سوچڻ لڳي، ”سڀ ڪجهه
هوندي به مان اهڙي ڪا اڀاڳي آهيان جو مون کي
ڪجهه به نٿو ملي. جنهن کي ڪجهه به نه هوندو
آهي ان جي اندر کي اهو آٿت هوندو آهي ته مون
کي ڀڳوان ڪجهه ڏنو ئي ڪينهي. پر مان هوندي
سوندِي به ڪنگال آهيان!“

...

...

...

ڏينهن جا اٽڪل ٻارنهن لڳا هوندا. اُها پڻ ڇا ڪري
ڳند ۾ اچي بيٺي هئي. هڪ هٿ سان وارن ۾ پيل

اڃا ئي گهر وڃي؟

”ها ضرور وڃي.“

”پر هونءَ اڃا هڪ رهڻ ٿو چاهي.“

”ڪيڙو ضرور اٿس، اسين سڀ هڪ رهنداسين ته اتان جو ڪم وٺي ويندو. هڪڙو ماڻهو ته ضرور اتي رهڻ گهرجي.“

پر ڪاش کي گڏجي سر لا ڪائس پڇيو. ڇو تون ڳوٺ ڇڏي ٿو وڃين؟

”هيءَ چڱي جاءِ آهي، هڪ مان اڃا ڪجهه ٿي ويندي رهڻ ٿو چاهيان.“

”جا مٿان ڪري ٿي ٿو رهڻ چاهين، مون ڏانهن لهاري سج سج ٻڌاءِ؟“

پر ڪاش ٻڌجي ويو. سر لا جون ٽن لنگاهون ڏسندي هو هسجي ويو. سر لا وري پڇس. تون ڇاڻين ٿو ته ٿو ڪمڙو نه پات ڪو آهي؟ ٿو بالڪا جي پوئس ۽ اوچل هڙدي پر زهر وڌو آهي. ”جا اها پاپ جي ڳالهه نه آهي، تون ڇا اهو به نٿو ڄاڻين ته پاپ يا پڇ ڇا کي چوڻدا آهن؟ اها ننڍي نادان ٻيگري، جنهن سڄيءَ حياتيءَ ۾ ڪڏهن پير نه پالو، سوامي ڇا آهي، سواميءَ جو سڪ ڇا آهي، جنهن کي اها به سڌ ڪانهي، تنهن کي پير جي فائد ۾ ڦاسائيندي. ڪيتري ڊيوٽي لڳي. هن عمر ۾ ماڻهو پير ڪرڻ ۽ پير پالڻ لاءِ منتظر ٿو رهي. هو ڇا

نه ڪري سگهي. هوءَ سڀني سان گڏ گهر موٽي آئي. سڀ ڀاڙ ۾ آڙئيءَ جي ٿي ڳالهه ٻولهه ڪري رهيا هئا. جڻ وشونات ڀاڙ پرگهت ٿي سندن پوڄا قبولي هئي. صرف سرلائي من ٿي من ۾ چڱي رهي هئي، اڄ منهنجي سموري پوڄا ساري ڪئي ڪمائي ڪت ٿي ويئي.

هو انهي ڏينهن صبح جوئي ڪاشيءَ آيا هئا. ان ڪري اڃا ٿاڻيڪا ٿي نه ويٺا هئا. سندن سڄو سامان ٿڙيو پڪڙيو پيو هو. ڪنهن نه ڪنهن طرح سڀني کاڌو پيئو.

ڪم هاڃ لاهي سرلا ٻئي ڪمري ۾ هلي ويئي. پرڪاش اڌ کليل دريءَ اڳيان ويٺو آسمان جو نظارو ڏسي رهيو هو. سرلا اچي سندس پٺيان بيهي رهي. ڏٺائين ته اما وراڻدي ۾ ويني راڌڪا بابوءَ جي لاءِ پوڄا جي سامگري تيار ڪري رهي آهي. پرڪاش جون اکيون اما ۾ ٿي کتل آهن.

ٻيو ڪو وقت هجي ها ته هوءَ پرڪاش کي ضرور پوري چينپ ڪڍي ها ۽ ڦٽڪار وجهي ها. پر اڄ ڪجهه چوڻ لاءِ ويندي به کيس ڪجهه چڻي نه سگهي. ڌيري ڌيري اتان ڪسڪي هلي ويئي. اڃا لائي ڇو سندس دل نه ٿي ته پرڪاش جي ڌيان ۾ وڳهن وجهي. ديوتائن جا درشن ڪندي ٻيا به ٻه ڏينهن گذري ويا. تڏهن راڌڪا بابوءَ سرلا کان پڇيو. ڇا پرڪاش

پڇتا ۽

سرا ڏاڍي عجب ۾ پئي ۽ گهرائجي مندر ۾
 ٻاهر لڪتي. پيءُ سان گڏ ڪنهن مندرون مان گهمندي
 پنهنجي جاءِ تي اچي پهتي. اُها سندس پنهان پنهان
 اچي رهي هئي. ان وقت سرا جي دل نه چو نه
 ڪنهن کان ڪجهه پڇان يا ڪنهن کي ڪجهه ٻڌايان.
 هوڏ جڏهن وشونات جي مندر ۾ پهچي ديوٽا کي پرڻام
 ڪرڻ لڳي هئي تڏهن کس جي ائين لڳو ته هن
 وشونات کي پرڻام ئي نه ڪيو آهي. هوڏ اڄ دل جون
 سموريون پوتر يا وٺائون وشونات جي جرڻن ۾ سمريٺ
 ڪري پڳتيءَ پرتي جف سان ان کي پرڻام ڪرڻ لڳي
 هئي. پر ان وقت هڪ نئي ماڻهوءَ کي ڏسي سندس
 آتم سمريٺ ڪندڙ پڳتيءَ پريو من اوچتو رسيءَ ۾
 پئي روڪجي ويو. شايد اهو سمريٺ پوري هنڌ نه پهتو. ان
 ڪري وشونات سندس پوڄا کي نه قبوليو. هينئر ڇا
 اهو ديوٽا جي پوڄه رهيو هو. هينئر نه هو اڇلائڻ
 لائق ئي هو. ان ڪري سرا موٽي وشونات کي پرڻام

”پوءِ ڀلا داديءَ کي ڪيئن اها خبر ڏجي ته اسين هت آيل آهيون.“

”ڏٺو ويندو.“

”ائين نه چئو، توهان کي منهنجي سر جو قسم آهي ضرور ڪو آپاءُ ڪريو.“

”ڇڏو ڪندس.“

هن ٽن ڏينهن بعد امر بهانو ڪري چيو: ”پتوئي نٿو پوي ته ڇا ڪريان.“

تڏهن چارو ۽ ديويندر کي چيو: ديويندر ان ڏينهن تي سڙا جي پتي لڳائڻ لاءِ شهر ۾ هليو ويو.

چارو امر کي اٿڻ وڳالهائيندو ڏسي سٺي ئي اٿي.
چٻائينس. ايت ڳالهه ڇا آهي، توهان کي ئي ڇا وڳو آهي.
امر ڏلو ته ممڪن آهي ته جيڪا ڳالهه مان لکايان ٻيو سا ٻيو
چارو جي ڏيان ئي آهي، هو سوچيندي ته انهي ڳالهه لکائڻ
جي مولڪي ڪيڙي ضرورت ٻيئي هئي، غر نه آهي
ته ٻيو به الائي ڇا جو ڇا سوچي. تنهن ڪري هن چيو.
بي ڪا ڳالهه ڪانهي. آڇ مون مندر به هڪ ٻن سڃاڻل
ماڻهن کي ڏلو.

”ڪيڙن سڃاڻل ماڻهن کي ڏلو؟“

”ڪاڻي گنج هي زميندار کي.“

”ڇڏو ته توهان پتا جيءَ کي ڏنو آهي! ٻيو
”ڳالهائي آئين رهيا آهن، جيڪي هسان توهان چيو
ڪو ٿاڻو ڪونهي. هن توهان کي ڏلو يا نه؟ هسان
گڏ ٻيا ڪير هئا؟ ڏاڍي هئي يا نه؟“

”ممڪن آهي نههجي...“

”ممڪن ٻيا، خاطريءَ سان ٿا چئي سگهو، ڇا توهان
هڪي نه ڏلو!“

امر ڪل صاف ڪندي چيو: ”ڏلو مانس.“

”ٻيو، ٻيو توهان هٿرولڪ لڪاڻو ڇو لي ڪيو، ٻلا
ٻڌايو ته اها آهي؟ پر ڪاش آيو آهي؟“

”ٻيو مون ڪنهن کي ڪو نه ڏلو؟“

”ٻلا، هن توهان کي ڏلو؟“

امر جواب نه ڏنو. پر ديوندر جي وري ورور ڪر
چون ٿي چيائين. - پر سان هلڻ جي ڪا ضرورت ڪانه
اهو ماڻهو منهنجو سڃاڻل ٿو لڳي.

ديوندر. - ته پوءِ به ڊپ ڇاچو؟ توکي وڻو
جو پٺيان سمجهي کائي نه ويندو.

امر. - ان ۾ ڪهڙو شڪ آهي؟ اهڙي جاءِ تي ڄاڻ پڇا
ڪرڻ مان ڪهڙو لاپ؟

ديوندر. - چڱو، اهو ته ٻڌاءِ ته اهو ماڻهو آهي ڪير؟
امر ٽپي ۾ پئجي ويو. گهڻي هڪ بعد چيائين.
ماڻهو هنڪي منهنجو سهر وسڻيندا آهن.

”يار، تون هي چيئن ڄاڻو“

امر ڇپ رهيو. ديوندر چيو. - يار تُو اول چو ڪيئن؟
ٻڌايو. پر ٻڌاءِ ته پاڻ اڪيلو آهي يا ڌيڻس به ساڻ اٿس؟
امر شڪندي جواب ڏنو. - ڏسجي ته ائين ئي ٿو. گهر
پهچي روئي پاڻي کائي جڏهن امر سمهڻ واري ڪمري
۾ ويو، تڏهن چارو به اچي پرسانس ويني. پڇائينس.
آرتي ڪيئن هئي؟

”تمام چڱي.“

”سانجهيءَ جو آرتي ته هڪاري وڌيڪ سٺي
لڳندي هوندي؟ ڪنهن ڏينهن مولڪي به وٺي هلندا نه؟“

”ها.“

”اڄوڪي آرتي به وڌيڪ سٺ هئي؟“

”ها.“

سان سڄو مندر واسطي هو ويو. پٺڻ ۽ چندن جي سڳند
 سڄي اسٿان کي سڳند ڪري ڇڏيو هو. ٻه پنڊت
 ٻنهي پاسن کان وسولات تي چنور جهلائي رهيا هئا.
 جڏهن سڄي وشوڙو مي وسولات جي چرلن ۾ ڪري
 رهي هئي. تڏهن هڪ انسان جي ڪهڙي هستي؟
 اوچتو ئي اوچتو سامهون نظر پوندي. اُمر ڇرڪي ويا.
 ’هي ڇا؟ هيءَ شڪل نه سڃاڻل ئي معلوم نٿي.‘ نظر
 پوندي اُمر اکيون ڦري پئي پاسي ڪيون. سامهون
 استرلين جي پيڙهي ڪاٺري ڪرڻ لاءِ اُمر وري سڌو
 ٿي نٿو. وسولات ڏانهن بهاريائين ته ان کي گلن ۽ لٽا
 پٿرن ۾ نه ڪيل ڏنائين. چوڌاري ڏاڍي استاه سان
 آريءَ جا واه وڃي رهيا هئا. نهارن ۽ ماڻهن جي ڪولاھل
 سان ڪن جا ٻوڏا ٿي ٿاڻا. اُمر آهستي آهستي ڪري
 اڪ ڦري وري ساڳئي طرف نهاريو. سندس ۽ سر لا
 جي وچ ۾ قرب جي ڪڙي ڏيئي ٿي چڪي هئي، پر
 اڃان نٿي نه هئي. ناواقف هو. ويسمي ساڙهي پهريل،
 ڪليل آلن وارن ۽ اڌ گهولگهٽ سان صورت صاف سڃاڻل
 پئي لڳي. سندس اکيون الٽ هيٺ جهڪيل ۽ آريءَ
 ۾ ڪٽل هيون. ڳهيءَ ۾ پلو پوهوس. پئي هڪ چوڙي
 وشونات اڳيان پئي هئي، جن ٻوڄا ۽ آزادا جي ساڪاٽ
 مورلي پئي لڳي. ڏيويندر اُمر کي وسيمي ۾ نٿو ڏسي
 چيو. اُمر، هل ته وسولات جي ڀر ۾ ٻنل ماڻهو ۽ اچي
 پر سان هلي پيهون.

سينگاريل د يو مورتي ۽ اڳيان يمنل يو چاري ډاډي
پگتي ياد سان آرتي ڪري رهيو هو. هن جي درشتي
د يوتا جي مکه تي ڪتل هئي ۽ جسر سڌو. هت ٻر
اما جي سجايل آرتي ۽ جي ٽالهي هيس.

اما ايندي پت تي لهي د يوتا کي ٻر ٿار ڪيو ۽
ٻنهنجون اداس اکيون ڪٽي د يو مورتي ۽ ٻر ڪپايائين.
هن جي پگتي ۽ ٻر تي چت سان ڪيل شيوا د يو مورتي
جي انگن تي شوپائمان هئي ۽ اها سندس سينگاريل
د ٻين جي سوچوري ٻر جهلڪي رهي هئي. ٻن ٻنچ
مکي ۽ جوت مان هن جي ٽنچ ٻري پگتي د يوتا جي
انگ انگ ٻر سمائجي رهي هئي. اما شانت ۽ مگد ليطن
سان هڪ ٿڪ ٺاري رهي هئي.

رات جو سڙا اما کي ٻنهنجي ٿوڊ ٻر ليتائي آهستي
آهستي سندس مٿي تي هت ڦيرڻ لڳي. اما د ٿوڊو
ساده ڪٽي ڪر موڙيا. اڄ کيس هي سڀ لال ٻيار ٿي
وڻيو. گهڻي د ٻر بعد سڙا سڌ ڪيو. ”اما!“

ٻر ڪو جواب نه مليو.
هن وري سڌ ڪيو. اما! ٿوڪي جا ٿي ويو آهي؟
ڏي! دل ٻر ڪو ڏک. اٿتي جا؟
اما ٻنهنجا ٻئي هت ڪٽي مٿين کي ڏٺا. ۽ درد
ٻر تي آواز ٻر ڇپائين. نه امي، مون کي ڪجهه نه ٿيو
آهي.
سڙا صبح جو اٿي ڏٺو نه امان طوفان ٻر ڪرڻ

پرڪاش۔ سو مان چئي ٿو سگهان. ايسور ساڪي
 آهي نه مان ڪجهه چوڻ لاءِ هفت نه آيو هوس. تون
 ائين ڪڏهن نه سمجهجانءِ، نه نه مولڪي بيٺو دڪ
 ٿيندو. اڄ نه جان چو توکي ڏسنديئي مان پنهنجي
 اندر جي اڌ من کي روڪي نه سگهيس. نه جان چو
 اڄ .....

اما سوز پوئي ٿي سان سڌڪا پويندي چو۔ تون
 وڃ. مان ٻيو ڪجهه نه ٻڌڻ ٿي چاهيان.
 پرڪاش جلد ئي اتان غائب ٿي ويو، ۽ اها چنل دل
 جو ڪري ائين ڪنهن جي نر مان گهاٽل پڪيءَ سان
 پٽ تي لپئي پئي. اڄ اوچتو سندس دل ۾ هي ڪهڙو
 درد پيدا ٿي ويو؟ هن مٿو پٽ سان هٽندي چو۔
 پگوان! اڄ منهنجي هيءَ ڪهڙي حالت ٿي وئي! ڏها
 ڪري مولڪي هن مرض مان محض ڪريو!

گهڻي دير بعد کيس ائين معلوم ٿيو جيئن ڪنهن
 سندس مٿو پٽ تان ڪڍي پنهنجي گود ۾ ڪري رکيو.
 ۽ ڏيري ڏيري سندس وار ستوارڻ لڳو. اما سسڪيون
 پري وٺڻ لڳي.

ڪيتري مڀل وٺڻ کانپوءِ اما صبر ڪيو ۽ هوريان
 هوريان سڙا جي هنج مان پنهنجو مٿو سرڪائي منهن
 ٽري اٿي ويهي. سڙا ڏاڍي ٻار مان چيس۔ اما
 اٿي هل نه آريءَ تان ٿي اچون.
 ڏيري انداز ٻنن ٻري رهيون هيون.

مونان. جيترو وقت اتي رهندس سو سمورو اڪيلو، بنا
ڪنهن سنگي ساٿيءَ جي، بنا ڪنهن سک پيار جي
رهندس. ڇا پر ديس ۾ هڪوار به منهنجي دل ۾ اها
مني ياد ڪري، اهو منو خواب نه ايندو، نه هن جهان
۾ مون کي به ڪا ياد ڪندڙ آهي، نه ڪا منهنجو پلو
گهر ٿڌڙ به آهي.

اما اڃا به چپ چاپ بيٺي هئي. سندس اکيون
هڪ ڏک ۾ ڪاش ڏانهن تھاري رهيون هيون. ۽ انهن
مان موئين جي ڌارا وهي رهي هئي.

اما کي رٿندو ڏسي پر ڪاش ٿل آواز ۾ چيو:-
اما، اما روئين ڇوئي؟ روءِ نه. ڇا مون توکي ڪو
ڏک وسايو آهي؟ مون کي معاف ڪر، معاف ڪر. ڇا تون
مون سان به اکر به نه ٻوليندين؟ مان صرف ايتروئي
چاهيان ٿو ته مان رڳو اها هڪ تسلا ساڻ ڪٿي پر ديس
۾ هليو وڃان. ڪجهه ڳالههءَ نه سهين. ڪند جهڪائي
ساڙهيءَ جي پلو ۾ منهن لڪائي اما چيو:- تون وڃ،
پر ڪاش- هيئن ئي ٿو وڃان، خبر نه آهي ته هت مان
ڇا لاءِ آيس؟ ڇا ڪري وينس. اڃا توکي ڏک ٿي-
نه به ان سک جي سمريءَ کي مان پنهنجو سڀ ڪجهه
سمجهان ٿو. اهو ڄاڻي مون کي معاف ڪر. ڇڏو اما
مان هاڻي وڃان ٿو.

اما ٻنهي هٿن سان منهن ڍڪي چيو:- وڃ، جلدي
هتان هليو وڃ. توهي ڇا چيو؟ هت ڇو آئين؟

لڳاء سان ٻڪڻڪ ڏاٿوس ڏسندو رهيو. شايد هو سوچي رهيو هو. ڇا هيءُ فقط ڪسر آهي جنهن ۾ صرف سوپا ۽ سرهاڻ آهي، ٻيو ڪجهه به نه آهي؟ ڇا هيءُ ڇا فقط ڏاٿو آهي. موهيندڙ مورتيءَ مثل آهي، جنهن ۾ فقط سندوڙا ۽ خاموش مڏوڙا آهي؟ شايد منجهس آڻا ۽ ترشما پري السالي دل آهيئي ڪانه. اُما ڪجهه ڏلي پر پرڪاش جي ويجهو اچي چيائين. توکي ڇا ٿي ويو آهي؟ ٻڌاء، ڇا طبعيت خراب ٿي ويئي آهي. اميءَ کي سڏ ڪريان؟

پر ڪاش هڪڪندي چيو. نه نه اُما، مان الهيءَ ويچار ۾ آهيان نه تون ڪسر آهين؟ توکي هيٺون ڏينهن کان ڏسندو ٿو اچان، تڏهن به توکي اڃا ٽالن سمجهي نه سگهيو آهيان. ڇا تون فقط موريت آهين؟ تنهنجي اندر ۾ ڪجهه نه آهي؟ هيءُ سڀاڃهائي ۽ سادگي، هيءُ سولهن ۽ سوپا نه هميشه پئي ڏلي اٿم. پر سدائين سانس، سدائين خاموش. ڪجهه ٻيو به نه ڏيکار. الهيءَ مشڪ ٿي نه ڪڏهن ڇايا ٻولدي ڪانه ڏلي اٿم، ڇا تون انسان نه آهين، تڏهين ڇا آهين، اُما؟

اُما چپ چاپ بيلي ڏکي رهي هئي. هن کي چپ ڏسي پرڪاش وري به ان طرح ئي ڏک مان چوڻ شروع ڪيو. چپ چوڻي ويٺين؟ ٻڌاء، هڪ ڳالهه جو به نه جواب ڏي. هيٺ مون کان ان شڪ ۾ رهيو نٿو ٿئي. اڄ وري ظاهر پور وڃي رهيو آهيان. شايد جلد نه

تياڳ

ٺاهي رهي هئي ته اوچتو ڪنهن جي اچڻ جي آه
 ڪن تي پيس. هن جيئن ”امي“ چئي منهن وراڻي
 پٺيان ٺهاريو، جيئن اميءَ جي بجاءِ پر ڪاش کي پاڻ و
 بيٺل ڏٺائين. کيس عجب لڳو ته هن وقت پر ڪاش
 هت ڪيئن آيو.
 هن حيرانيءَ مان ڀڄيو - دادا پر ڪاش هيڏي مهل
 ڪيئن آيا آهيو؟
 پر ڪاش به چڙڪي ويو، هن سر جهڪائي جواب،
 ڏنو - سر لاڳتي آهي؟ مان ان سان گڏ چڻ آيو هوس.
 ڪٿي آهي، مٿي؟
 اما ڪجهه خيال ڪري چيو - شايد مٿي هجي.
 اوس ته مان به ٿي هلان.
 پر ڪاش ٿرسي بيٺو ۽ سڪ پرين لڳاهن سان، ڪن پل
 ليري آسمان ۾ اڻڻيءَ جي ٿرت است ٿيندڙ چنڊر
 ان آڙيءَ جي ٺاهي ڪٽي ويندڙ چنڊر بدليءَ ڏي
 ڏسندو رهيو. بي خياليءَ ۾ ئي سندس وات مان
 ڪي ويو - ”اما، اما ٿرس ته.“
 ما موٽي آئي. جيتوڻيڪ هن سر لا جي هدايت
 ي ڪين هئي، پر نه هو ڪجهه حيرانيءَ مان ۽
 روشني طور موٽي آئي ۽ ڊالان جي ڪنڊ
 چي بيٺي. سادگيءَ سان پر ڪاش ڏانهن ٺهاري پندي
 - چو، مون کي ڇا لاءِ سڏيو؟
 ڪاش ڪجهه ڪچي نه سگهيو. صرف مختصر

أما ۽ پرکاش

چارو ۽ ۽، ماڻڪ گچ ويندي سر لا کي ٿارڻي ۽
 هي موت جي خبر ملي. چارو ۽ لکيس - هو پنهنجي
 ڏيڻ جي بابت اٺل ٿي ۽ هي هٿ ۾ سولي وٺي آهي.
 هن جي پاڻ ۾ ئي شايد اٺن لکيل آهي ته وٺي
 پرايون چوڪريون پاليندو. چوڪري چوڏينهن پندرهن
 سالن جي ٿيندي. ٿارڻي دادا نه پنهنجي حوالي ۽
 ۾ هڪڙو ڪو خيال ڪيو ڪونه ٿو ڏسجي. استري ۽
 جي مڙ کان پوءِ چوڪري ۽ کي آڻي پاڻ وٽ رهايو
 هٿائين. نالو اٺس چندرا، چوڪري ۽ کي ڏسندي
 مولڪي اما جي يادگيري ٿي اچي. هي ۽ چوڪري
 اڍي عجيب ڀنگ جي آهي. ڪيڏو لڄاري نه آهي
 نه به رهي ۽ کان وڌيڪ ڪيتر آهي. سدائين. سن ئي سن
 ۾ ئي گذاري ڪلي نه به بلڪل ٿورو. اٺل جي ٻالهي
 تي سو اٺس ڪڏهن ڪڏهن ڪلي ڏيندي آهي. پر اها
 ڪل نه ٻاهرين ٿي ڏسجي.

لما شام جي مهل اما ناڪر د واري ۾ آڻي ۽ ها ڏي

هاڻي منهنجو گهر نه آهي. هن وقت هيءُ پراڻو گهر ئي منهنجو آهي. منهنجي لاءِ پراڻي پنهنجا آهن.

سر لا اوچتو منهن ورائي سڏ ڪيو. اٿل پٽ «
 پر ڪو جواب نه آيو. صرف طوفان زور سان لنگندو
 ڏيڻ جي ڏيڻ ڏٺڻ اڏائيندو چڻ لنبو ساه ڇڏيندو
 ويو.

جڏهن سولا ماٺ ڪئي تڏهن هن پڇيس - ته ڇا هاڻي
ڪڏهن به اوڏائين ته هلندي؟ هميشه لاءِ موڪلائي
آئي آهين؟

”نه، اٽل جي وهانءَ تي اينديس.“ چئي، سولا اٽل کي
هنج ۾ کڻي ڪيترائي ڀيرا ڇڏيو ۽ پوءِ هڪئي چارو
جي هنج ۾ ڏيئي ڇڏيائين. هڪئي سڌاين شهرداريءَ
سان رڪنات. وڌيڪ ڇا چوانءَ، چارو هيءُ ئي منهنجو
سڀڪجهه آهي.

اٽل ڏهن سالن جيءَ جو چارو پرڪاش کي سان
ڪري ماٺ ڪندڙ ڏائين ڏيئي ٿي. موڪلائڻ وقت
سولا کي چيائين - دادڪ، ڇڏو مان هاڻي هلا ٿي.
”ڇڏو“ ان کان وڌيڪ سولا ڪجهه ڪڇي نه سگهي.
چارو به ٿي ڳوڙها ڳاري سولا کان موڪلائي وڃي
گاڏيءَ تي چڙهي. اٽل ملول منهن ۽ ٻارائي طوطي زبان
سان چيو - اما، اما ڳوڙ نه هلندي؟

چارو ڇڏو نه پست نموني ماءُ سمجهي رهندي،
اٽل جي ڳالهه سولا جي ڪنن تي پئي. هو
منهن ٿوري ڪڙڪي ٿي پئي. گاڏيءَ جي ڪڙ ڪڙاڻ
سندس ڪنن تي ٿي ڪانه پئي. ان وقت سندس ڪنن ۾
جهن جهن جو آواز اچي رهيو هو. سندس سڄي
سر ۾ هلچل مچائي رهندڙ خون جو زور جهڻو سند
لبنڊو ٿي ويو. ”ڪوڙو ڪوڙو؟ ڪوڙو ڪوڙو؟ ڪوڙو ڪوڙو؟
ڪوڙو ڪوڙو؟ منهنجو ڪوڙو هاڻي ڪٿي آهي. اهو ڪوڙو

مولڪي فخر آهي يا نه، ان تي ڪجهه دڪ ظاهر
ڪريان ٿي يا نه، اها ڳالهه نه پڇ؛ ڇو ته اهو ته ٻار
به نه سمجهي سگهي آهيان. پر جڏهن کان مون توکي
ڏٺو آهي، تڏهن کان پنهنجي سواميءَ تي نه منهنجي
رئي پر به فخر نه رهيو آهي. ڇارو! تون به ننڍڙيءَ
پيٽ جيان پنهنجي داديءَ جي دل کي سمجهڻ جي
ڪوشش ڪر. ڇا ڪڏهن ڪا وڏي پيٽ پنهنجي
ننڍيءَ پيٽ جي لاک تي ڪروڙ يا ايمان ڪري سگهي
ٿي؟ سچو ڀڄ مان توکي ۽ اٽل کي پنهنجو سڀ ڪجهه
سمجهان ٿي. سنتان جو موه ڇا آهي سو ته مان اٽلي
ڄاڻان ۽ پر اٽل منهنجي جان آهي، اهو بخوبي ڄاڻان ٿي.
تو کي مان سڳيءَ ماءُ ڄاڻي پيٽ ڪري ٿي ڀاڻيان ۽ پنهنجي
سواميءَ کي به ان ئي شرڙا، سنيهه ۽ پريز جي نگاهه
سان ڏسان ٿي. پوءِ مان هيترن ڏينهن بعد توهان
کي ڇڏي هٿ ڇو هلي آيس، اهو ڀڳوان ئي ڄاڻي.
اهو تون مون کان نه پڇ. ائين ئي سمجهه ته هي قسمت
جو چڪر آهي. مولڪي نه هيتر هئي ۽ حياتي هن طرح
ٿي گذار ٿي آهي. توهين به سڀ منهنجي لاءِ پراوا
ٿي ويا ۽ مان پاڻ به توهان سيني لاءِ پرائي ٿي ويئي
آهيان. هيتر تون مولڪي معافي ڏي، جيڪڏهن
تون سچو ڀڄ پنهنجي داديءَ جي ڀلائي چاهين ٿي ته
مولڪي موٽي هلي لاءِ نه ڇڏ.

ڇارو گهڻي دير تائين سڀ ڌيان سان ٻڌندي رهي.

چار وري چوڻ لڳي. - دادی! مان ڄاڻان ٿي ته
 پنهنجو اٿل ۽ مون تي ڪيترو پيار آهي. ٻائي تون سواميءَ
 سان چوڻي آهين؟ منهنجو خيال آهي ته هو به توکي
 مڃي ٿو، پنهنجي عزت ڪري ٿو. گهٽ ۾ گهٽ انهي سڪ
 کان تون پاڻ کي وائيل چوڻي رکين. پنهنجي اٿل کي
 گود ۾ کڻي تون هنجي سامهون چو ڪين ٿي اچن؟
 توکي وري اڻڌالن ڦٽو ٿو ٿو. پوءِ اسان جا وري
 اچي سڪ جا ڏينهن موليٰ ايندا. دادی! موليٰ هل،
 پنهنجي گهر موليٰ هل. تون ان گهر جي لڪامي
 آهين. ڇا تون ٻرائي گهر ۾ نڪري پنهنجي کي نه پرائو
 ٻائي ڇڏيندي؟ موليٰ هل، آهستي آهستي سولا
 پنهنجي آبي ۾ آئي. مان اهڙي چوڻي ويئي آهيان جو
 چارو جون ڳالهيون کل ۾ نه اڏائي سگهيس! اهو خيال
 ڪري سولا کي عجب لڳو. هن ڪل صاحب ڪري ڏيوي
 ڏيوي چيو. چڱو، ته چارو ٻڌ، مان به ڪجهه چوڻ
 ٿي چاهيان. تون هينئر اڃا چارو نه رهي آهين هڪ
 منهنجي هر ڪنهن ڳالهه تي ڀروسو ڪندي هئي.
 هينئر تون وڌي ٿي ويئي آهين. ڳالهائڻ ٻوليائڻ جي
 به سائب مڪي آهين، تو اهو ٿيڪ سمجهو آهي
 ته هوليءَ جي ڪوبه. جڏهن تون سان هن جو
 وهان نه ٿيو هو، تڏهن مان کيس فقط پنهنجو
 ۽ ان وقت جي ان سواميءَ تي

دڪه پرتي گلي سان چيو- چارو سو مان سمجھائتي .
 ٿون يا اٿل بڻي جي وس هجڻ تي به منهنجائي آهيو.
 چارو کي سر لا جي الهی پيار مان به تسلا نه ملي. هن
 ڏاڍي ڏک مان ڊگهو ساهه کڻي چيو- دادی هيترن
 ڏينهن کان پوءِ ملڻ ٿيو آهي تڏهين به مون کان هڪ
 پيرو نه اهو نه پڇيو آهي هو ته ڪيئن آهي ؟
 سر لا انهي سوال جو تڪڙو جواب ڏيئي نه سگهي .
 هنکي چپ ڏسي چارو وري چيو- دادی ٿون ائين
 چوڻي ڪرين ؟ پنهنجي کي هن طرح پرائو ڇو بنائي
 ڇڏيو اٿيئي ؟ مونکي ته ڪڏهن ڪڏهن ائين لڳندو آهي
 ته تون هن کان ٻانور ڪري ٿي هت هلي آئي آهين- پراها
 ڳالهه به دل سان نه ٿي لسڳي ته هيترن ڏينهن بعد تون
 ائين ڇو ڪرڻ لڳينءَ. هت ڪرڻو هجيئي ها ته اول منڍ به
 ٿي ڇو ڪين ڪرين ها. سهري جي مرڻ تي ئي هت هلي
 اچين ها. ائين نه ڪري اسان کي پراڻل پير جي ٻڌن
 به ٻڌي پاڻ کي به اسانجي پير به ڦاسائي، هن طرح اهي
 ٻڌن ڪاٿي ڪيئن هلي آئينءَ ؟ دادی مان تنهنجي
 ننڍڙي پير آهيان مونکي ٻڌاءِ، مونکي ٻڌائڻ به
 ڪهڙو حجاب ٿو ٿيئي؟

سر لا جو ساهه گهٽجڻ لڳو- هوءِ نه چاروءَ جي
 ڪنهن سوال جو جواب ڏيئي سگهي ۽ نه کيس چوڻ
 کان روڪي سگهي. جڻ هوءِ ڪنهن اونداهيءَ وهه ۾ ڪري
 پئي هڻي ۽ هو نه ملڻ تي هن جو ساهه ٻوسائڻ لڳو هو.

۱. ماء آهي. اما سمجھي وٺي.

ٻنهي ڪمري ۾ اچي ڏٺو ته سڙا اٽل کي هنج ۾
کٽي پلنگ تي ويٺي آهي. سندس اکين مان مونهن
جي مالهه جي ڊاٽن خبان ڳوڙها ڳڙي رهيا آهن. سڙا
هنن ٻنهي کي ڏسي منهن ڪري ڇڏيو.

اما وڏي وڃي وٽس بيٺي. اٽل کي سڏ ڪري
چيائين - اميءَ کي ماد لٿو ڪرائين، ته امي ماد ڪر،
روءُ نه. اٽل ڇا سمجھي، ڇا ڪري؟ هن ٻانهون وڏائي
کٽي سڙا هي ڳچيءَ ۾ وڌيون. اما کلي وهي هئي، پر
سندس اکيون ڳوڙهن سان ٽر هيون. ڇارو ڏيڙي
ڏيڙي سڙا هي ڀوسان وڃي ويٺي. حنائينس دادڪار
”ڇارو“ چئي ڳوڙها اڳهي سڙا منهن ڪري اٽل
کي چيو

.....
.....
.....
صبح ٿي ويو. ٿاڙي اپريل سچ ڇا ڪرڻا سڻبد
مٿل جي ڪمون ۾ لڳل رنگ ٻونگي شبنم تي پئجي
وڌن وڌن ٽين وارن دروازن جي سونهن وڌائڻ لڳا.
چنئيءَ جي گلدستن ۾ پبل گل پنهنجي مسڌر سڳند
سان سڄي ڪمري کي ڀري رها هئا. سڙا ۽ ڇارو
پلنگ تي ويٺيون ڳالهون ٻولهون ڪري رهيون هيون.
ڇارو چيو - تون پنهنجي من ۾ چاهي ڇا به سمجهين
اسان کي خيال آهي ۽ مدائن خيال وهندو ته اسن
تنهنجائي آهيون. سڙا ڇارو جي کلي ۾ ٻانهون وڃي

مٿي تي هٿ گهمائي سر لا کيس اندر ئي اندر ۾ آشپر وا
ڏني . پوءِ پڇائينس - تو مون کي پنهنجي اچڻ لا
ڪجهه ڪين لکيو؟ ڪنهن سان آئينءِ؟

چارو - ڪاڪي ۽ بندو داسيءَ سان. اچڻ لاءِ لکان
ها نه تون گهرائين ٿورو ئي ها .
اُما جي گود ۾ ويندڙ اٽل سر لا کي پاڻ ڏانهن
ايندو ڏسي ٻئي ٻانهون ٿهلايون. ڪجهه وقت نه سر لا
چپ چاپ بيٺي رهي، پر جڏهن پاڻ کي نه روڪي
سگهي، تڏهن ٻئي ٻانهون ٿهلائي ٻاڪ کي کڻي
سڀني سان لائي ٽڪري ٽڪري اتان هلي
ويئي. اُما اکين ۾ ڳوڙها آڻي کلندي چاروءَ کي
چيو - ماسي پيو ڪو خيال نه ڪر. اميءَ جو من لڪائي
نه آهي.

ٻئي هٿ اُما جي ٻنهي ڪلهن تي رکي چاروءَ چيو -
تون ڪير آهين؟ اهڙو ڪل مڪه ڇهرو ڪٿان آندو
آئيئي.

اُما لڄ کان لعل ٿي ويئي. چاروءَ وري پڇيس - تون
ڪير آهين؟ اُما کلندي چيو - اميءَ جي ڌيءُ آهيان.
پيو ڪير؟

ٻئي سر لا ڏانهن هليو. هلندي هلندي اُما چيس -
تون منهنجي اميءَ جي ڳالهين جو ڪو خيال نه ڪجانءِ
اُما جي ڳل تي آڱر هڻي چاروءَ چيو - تنهنجي
ئي ماءُ آهي؟ منهنجي ڪجهه به نه آهي. منهنجي به

اما وري چو. اهي، توکي ئي چا ويو آهي؟ چا
طبعست لڳي؟ اڙي ٿينجو اٺل آيو آهي.
سولا. چاڻي چئس؟ ڪير آيو آهي؟
اما. ٿينجو اٺل آيو آهي؟ اڙي چوئي وئي
آهين؟

سولا اتي بيٺي. هيسايل هڙي، جيان ٻيل اما کي پاڻ
ڏانهن چڪي جهائن. تون ئي منهنجي لاءِ اٺل آهين.
اما. ڏرا علي ڏس ڏس ڏس، ڪير ڪير آيا آهن.
سولا منهن ورائي ڏنو. ڏسندڻي ڏجي منهن لڪائي
جڏهاڻس. ساعت لاءِ سڀ سالت رهيا. ان بعد ڪنهن
ٻئي ٻانهون اچي سندس ڳچيءَ ۾ وڌيون. سڄها
جي سوچوڙي جي سالت ۾ لڙش پيدا ڪندي ڪنهن
هي متست پوئي کلي مان نڪتو. ”ڏاڏي! هٿن
ڏانهن کان پوءِ ملڻ بعد تو منهن وڙي ڇڏو.“
ڪجهه ڳڙاون پيون نه گذري ويون. سولا اٺس
متسوس ڪيو چڻ ڪنهن جي ڳوڙهن سان سندس ڪند
پڇي رهيو آهي. هن هوريان هوريان ڪري منهن
ورايو. هڪ ٻانهن چارو، هي ڳچيءَ ۾ وڌاين ۽ ٻي
وڌائي سندس ڳڙاڏڙ ڳوڙها اڳيائين. چيائينس -
چارو، رو، نه. وري ٿوري دير بعد گلو صاف ڪندي
چيائينس - ڪڏهن آئين؟

”اچها، هينئر ئي اچان.“ چئي چارو، چوڪي
سولا جي پرن جي ڏوڙمي تي لڳائي. چارو، جي

نه ڄاڻ ڪٿي وڃي ڪپنديون هئس. دل خبر نه آهي
 نه ڪهڙن ڏيڪرن ۾ وڃي پوندي هئس؛ جي سندس
 دل کي سدائين سست ڪندا رهندا هئا. رڪي رڪي
 ڊگها سا هه پيهي ڪٽندي هئي. ٻر هوءُ خود به سهڙي نه
 سگهندي هئي ته ڪهڙن ويچارن ۾ غلطان آهي. خيال
 ڪندي هئي، ڇا اهڙي طرح ئي حياتيءَ جا ڏينهن
 گذرندا رهندا. ڪيترن ڏينهن کان مان جيڪا عجيب
 جيوت گهاري رهي آهيان، سا ڇا آخري حالت کي اچي
 رسي آهي.

ڇنڇل چرلن سان اُما اچي وٽس پيئي. هوءُ هڪمنڙ
 آواز ۾ ”امي“ چئي سڏ ڪرڻ تي هئي ته اوچتو روڪجي
 ويئي. ڏٺائين ته سرلا ٻنهي هٿن سان منهن لڪائي
 ٿيئي کي پئي ڏيئي ويئي آهي. ٿوري دير ڇپ رهڻ
 بعد اُما وياڪيل ٿي چيو- امي، هي ڇا ڪري رهي
 آهي؟ ٻڌ ته سهين.

سرلا چيو- هيءُ ڪهڙي ڏاڏي آهي؟ ڀلا پٿر جي
 اندران ڪٿان امي ملندي. مولڪي وري امي ڪري نه
 سڏ ڄاڻ.

اُما- امي، اٿي ڏس ته سهين، ڪير آيو آهي. جلدي
 هل. ڇا نه هلنديءَ؟

”ڇا جي امي؟ مان ته پنهنجي اٿل کي به امي چئي
 سڏ نه ڏيندي هئس. پوءِ تون مون کي امي ڪري
 چوڻي سڏين. وڃ هتان ٿري وڃ.“

”تون وڏي آهين ۽ مان همدڙي ننڍڙي.“

”چري ڪٿان هي، هاڻي گڏجي نڍ ڳالهائڻا ٿي
ٻولهاڻا ٿي. سمجهڻ، پر ياد رکڻا، هاڻي تون سياڻي
ٿيندي ٿي وڃين. توکي اڪيلائي ۽ هر ڪنهن نه مرد
سان ملڻ يا گهڻي دير لائڻ ڳالهائڻ ڪرڻ نه گهرجن.
جي ڪنهن سان ڳالهائڻو هجي ته منهنجي وٺي
ڳالهائڻا ۽؟“

”ڇڪو.“

ٿلهريءَ جو سڙ ۽ پرڪاش ويا وينا ڳالهائڻ ڪري
رهما هئا. اونهاري جي موسوم هئي. آسمان ۾ گهاٽا
بادل چاٻل هئا. ڪنهن وڻ جو پن به نٿي لڌو،
پرڪاش رکي رکي هو. اهو ڇا جيتو طبعيت لڳ نه
آئي، يا من؟

سڙا نه کلي ڇڏو. شايد ٻئي.

پرڪاش اداس ٿي اتان هليو ويو. هو سڙا جي
وچتر وڌاڻي جي حالت مان ڪجهه ڪجهه واقف
هو.

پر سڙا ڇا سوچي رهي هئي، اها ڳالهه شايد هن نه
لڳ ٿي. سمجهي. ڪڏهن ڪڏهن هن جي اها اوسا
ٿي ويندي هئي هو هو ۽ پاڻ نه سمجهي نه سگهڻي
هئي، نه هو ۽ ڇا ٿي ڪري ۽ ڪهڙن ڳالهن ۾ پئي
گذاري. سڀ ماڻهو کيس بي دل ۽ ڏسندا هئا. سندس هٿ جو
ڪم ڇڏين هو تنهن ڏريو رهندو هو. اڪيون انهن ٿي

”توسان گڏيو آهي؟“

”نه، مون ماڻهو موڪليو ٿي مانس.“

ايتري ۾ پرڪاش اچي دالان ۾ بيٺو. سر لا آدر مان چيس - اڄ پرڪاش.

بوت لاهي پرڪاش پير اندر رکيو ۽ چرڪ پري هڪوار ڪمري اندر ٺهاريائين. ڏٺائين ته سينگاريل گلن جي سونهن ۽ سڳند جي وچ ۾ هڪ ٻر ٻر ٻري نگاهه ڏاڍي اڪير مان ڏانهن ٺهاري رهي آهي.

سر لا چيو - اما اتي ٻر ٺام ڪر ينس.

اما اتي لڄ ۽ آند مان پرڪاش جي پيرن وٽ پنهجو سر جهڪايو.

سر لا گنيپر پاو سان پرڪاش کي چيو - تون آسيس ڪريس نه جهڙي ه، ۽ هاڻي نرمل آهي تهڙي شل سدائين رهي.

پرڪاش هٿ وڌايو ۽ اما وري سر جهڪايو. هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ڪري هو جلد ئي هليو ويو. سر لا، اما کي چيو - اما، ڇو پرڪاش سان به اکر به نه ڳالهايت.

اما شرم مان مشڪندي چيو - نه معلوم ڇو لڄ پيشي ٿير.

”لڄ ڇا جي؟“

”گهڻن ڏينهن کان پوءِ آيو آهي، ان ڪري.“

”پوءِ مون کي نه لڄ ٿي ڪانه ٿي.“

بي آرام سر لا

سر لا اما وٽ اچي جو - ڪنهن اما ٻڌين ٿي؟
اما چندن گهي رهي هئي. هڪدم شڪ جهلي
جهالين - ڇٽ.

الن چئي سر لا هي منهن ڏانهن ٺهارڻ لڳي. وار
سدواري، سشد ساڙهي ٻهري هوڙ ٺامي جي گلدستي
۾ سڄل هر سينگار جي گلن جي ڊپر جيان پئي لڳي.
سامهون سنگهاسن ٿي ٺاڪر هي مورتي تراجمان هئي.
ڏوٻ، چندن، گلاب وغيره جي سڳند سان سڄي
گير ۾ سرهاڻ ٺهائجي رهي هئي. چوڌاري جدا جدا
قسمن جون بوجا جون سامگريون سڄون رڪيون
هيون.

اما چو - چو امي! مات چو ٿي وٺين. ٻڌاء،
ڇا ٿي چئن؟

”پر ڪاش آيو آهي.“

حيرانيءَ ۾ اچي اما پڇيو - مع ٻي ڪڏهن آيو آهي؟
”ڪالهر رات جو.“

چارو چپ ٿي ويئي. پتيءَ جي بيار م سب ڪٿي
وساري ويئي. جيانيس. نه اهڙي ڪا ڳالهه ڪانبي.
چارو ڪٿي وقت هيڏانهن هوڏانهن هون ڳالهيون
ڪندي چيو. اڄ مولڪي هڪ چلي آئي آهي.
”ڪنهن جي؟“

”داديءَ جي.“
”نرو وقت چپ رهي امر چيو. تو نه چيو ٿي نه چلي
لي ڪا ٿي اچي؟“
چارو. ڪيترين چلن کان پوءِ ٿي نه ٿي چلي
آئي آهي.
”مولڪي ٽي پڪار بندين ۽ نه؟“

”چارو نه چندي نه چندي چيو. ٽي جا ڪندا
اڄ ٽالن لوهان داديءَ جي چلي ۽ ڪڏهن ٿوري آهي؟“
”مان ئي لوهان کي زبردستي ۽ پڙهائيندي هئس.“
”نه پوءِ اڄ ٽي پڪار بندي چوڻي هڪٻئي؟“
”چارو آهستي چيو. مون کان هڪ ٻي ٿي ويئي
آهي.“
”ڪٿي ٿي؟“

”ڪجهه ڪوڙيون ڳالهيون لکون هيون مان
انهن ڪيترن چلي ڪجهه ناراضهي مان لکي اٿس.“
”نه ٿي نه ٿي؟“

”نه ٿي. خط پڙهي امر ٿنديءَ سان
سهرهه ڇڙ ٿي هئي، سي سڀ ڳالهيون

هو. امر لک جي اينديئي هو سندس آگر پکڙي طرح طرح جي سوالن سان سندس مٿو کپائڻ لڳو. چوڌاري انڌيرو چانيل هو. محل ۾ ٻرلڙ بئين جي روشني درين جي رستي باغيچي ۾ اچي وڻن ۽ ٻوٽن تي سولهري سوجهرو وجهي رهي هئي. چارو به سلائيءَ جو ڪم بند ڪري ٻاهر باغيچي ۾ اڪري آئي. پتيءَ کي اچي چيائين. رات ٿي ويئي آهي، اٽل کي ڇڏيو. ڪٿي ٿڌ نه لڳي وڃيس.

امر — تون ويه نه سهين. ڪٿي توکي نه ٿڌ لڳڻ جو خوف ڪونهي؟

چارو — مون کي؟ واه جا ڳالهه ڪيو، مون ڄڻ اڄ تائين ڪي سرد يون سنيون ئي نه آهن. آڏيءَ رات تائين ته باغيچي ۾ يا ڪڏ تي ويٺا هوندا هئاسون. امر — اها ته گهڻن ڏينهن جي ڳالهه آهي.

”پر هتي جسم ته ٿڌهن به هو.“ چئي چارو پنهنجي سواميءَ جي پاسي ۾ اچي ويٺي.

امر چيو. چوڌرو ڪهڙي نه سڳند اچي رهي آهي. ”ها.“ چئي چارو چپ ٿي ويٺي.

امر — ڇو اڄ ڏاڍي گسيءَ بي ڏي پيئي لڳين؟ ”نه، نه.“ چئي هن سواميءَ جي منهن ڏانهن نهاري

مشڪي ڏنو.

چارو جي گلي ۾ ٻانهن وجهندي امر ڏاڍي پيار

مان پڇيو. ڇو نه ٻڌائيندين؟

ٻاهر موڪلجي. هن هڪ ڏينهن پيءُ سان ڳالهيون ڪندا
 ڏاڍي چترائيءَ سان اها ڳالهه چيڙي. چيائين ته پرڪاش
 کي پر ديس موڪلڻ کان سواءِ هن جو واڌارو نه ٿيندو
 هن وقت هوئي توهان جو ديوان ۽ آئيندي ۾ توهان
 جي ملڪيت جو مالڪ آهي.

واڌا ڪشور ان ڏينهن ئي پرڪاش کي چيو ته
 ظاهر پور جي زمينداريءَ ۾ وڏو گهوٽالو مڃي ويو
 آهي، وڃي نيمرو ڪري اچ.

پرڪاش جي وڃڻ جو ڏينهن به اچي پهتو. سر لا الهي
 ڏينهن اُما کي اهڙيءَ ته سياڻپ سان رکيو جتن هو ۽ اڪيلائيءَ
 ۾ پرڪاش سان گڏجي نه سگهي. نه ته خبر نه آهي
 ته لينگر جي سرل هرديءَ ۾ الائي ڪهڙو داغ لڳي.
 پرڪاش سر لا سان ملڻ آيو ته ڏٺائين ته سر لا ۽ اُما
 ٻئي گڏ ويٺيون آهن. سر لا ڪم ڪري رهي هئي ۽
 اُما ساڙهيءَ کي ڪمر ۾ لپتي ڪڍڻ هيڏانهن ۽
 ڪڏهن هوڏانهن ڦري رهي هئي. پرڪاش کي لڻل
 منهن سفر جي پوشاڪ ۽ سفر جي سامان سان ڏسي
 سر لا کيس پيار مان چيو. پرڪاش اچ ويهه. اُما کائڻس
 پيئو. ظاهر پور اچ ئي ويندين؟

پرڪاش ڪو جواب نه ڏنو. سر لا هن جي طرفان
 چيو. اچ ئي نه، پر هيٺي ٿي.

اُما سرل منهن ٺهاري سان پرڪاش ڏانهن ٺهاري پندي
 پيو. وري ڪڏهن ايندين؟

خيالن کي ڦيرڻ يا امر کي وساري ڇڏڻ جو ڪو وس
نه سجهيو!

خيال ڪيائين، مان پيار ڪيان، پر ڪنهن کي
پيار ڪيان؟ پيءُ جي سواميءَ کي. ان کان وڌيڪ
لڄ ۽ ڌڪار جي ڳالهه پيءُ ڪهڙي ٿي ٿي سگهي؟
پيءُ جي ان ڏينهن جي ڳالهين مان سر لا سڏجھو
ويٺي ته سندس هلت چلت، ڪپڙي لٽي، سينگار سر م
۾ دلچسپي نه هجڻ ڪري پٽس اور ٿي خيال ڪري
رهيو آهي. هن من ٿي من ۾ لڄي ٿي چيو، 'ماڻهو
اهڙا خيال ڇو ٿا ڪن؟ ڇا وار سنوارڻ ۽ ڳهه پائڻ
استريءَ لاءِ ضروري آهن. ڀڳوان اهڙي پراڌين جاتي
کي ڇا لاءِ پيدا ڪيو؟ جنهن کي اهو خيال به
ڪرڻو پويٿو ته سندس ويس ۽ زيور ڏسي لوڪ ڇا
چوندو؟

هار سينگار ۾ ڪهڙو رس آهي اهو هن ڪڏهين
نه ڄاتو هو. اهو سندس سڀا وٺي ويو هو. هن ان
وقت پيءُ جي ڳالهين کان لڄي ۽ ڏکي ٿي ڪنهن
طرح پنهنجي منجهيل ۽ ٽڙيل پڪڙيل رڪن وارن کي
سمجھائي ٻڌي ڇڏيو. ۽ هڪ ڏوتل ساڙهي پائي
ٻاهر اُماوت اچي چيائين - ڪيئن اُما! هاڻي ته مان
نهان ٿي نه.

اُما بيسٽ پر ڪلندڙ ڪندڙ - واهه! هي وري
ڪهڙو ڪا ڪدم ڪندڙ ٿو لڳي. ان

پرکاش

اڄ ڇهن مهينن کان سڙا پڪي گچر اچي پهر ڪوڙيا هئا. ٽنهن زندگي گهارڻ جو موقعو اچڻ تي ڪن ماڻهن کي ڪن ڏينهن ٽالن البه اوکاڻي ٿيندي آهي. هو چڱيءَ طرح ڪم ڪري نه سگهندا آهن، پر سڙا اهڙن ماڻهن مان نه هئي. هو هڏن ۽ جنهن حالت ۾ بولدي هئي، ٽڏهن ان حالت موافق ئي بڻجي ويندي هئي ۽ ان لملي ئي حل ٿي لڳندي هئي.

ظاهر ۾ طرح هو، امري کان دور هلي آئي هئي. پر خيال اڳيان به ڪا دور آهي؟ هو اڪبر امر جون ڳالهون ئي سوچيندي هئي، ان کي پنهنجي حالت ۽ هي سڪرڊر کان ڪيرائيندڙ، ڪم نصب حالت ۽ هي سيني ڏکڻ ڏولون جو بنياد ۽ پنهنجي جنم هي ڏينهن جو بد سڳن ۽ خراب گرم ڪري سمجهندي هئي. وڻجاري هئي نه پيار هيتون ڏينهن ۾ امر سڀ ڪجهه وساري ويندو يا وساري وڃندو. صرف مهنجي جيوت ئي " . . . . " تن مان لنگهي رهي آهي. " کيس اڻڙو

ڪڏهين به وار سنوار ڏسندو نه ٿو آهي. ڪپڙا به ڪهڙا
نه ميرا ٿي پائين. توکي ڇهه مهنا هٿ آئي ٿيا آهن،
الهي عرصي ۾ مون توکي هڪ ڏينهن لاءِ به ..... ”
”بابا، توهين اهڙيون ڳالهيون نه ڪريو. مون کي
اهي ڳالهيون ٻڌي ارمان ٿو ٿئي. مان ڪهڙي اندر
جي آسٽي پيشي هئس، جو هٿ ايندي مون کي ڏک
ٿيندو؟“

اما ڪلندي چيو - مان ٻڌاياء؟ تون پنهنجي ٻار کي
ڇڏي آئي آهين. انڪري ٿي ائين ٿي ڪريس؟ هنن
کي دل ٿي تون هٿ هلي آئي آهين. ان ڪري ٿي تنهنجو
اهڙو حال ٿيو آهي. ڪيئن ائين آهي نه؟
سر لا ٻنهي هٿن سان پنهنجو منهن لڪائي ڇڏيو. ۽
وڻدي چيائين - اما! اما. هينئر وڌيڪ نه ڪچ. بس
ڪري ويه.

منهن هن جي ڇاڻيءَ ۾ لڪائي چيو. اهي، رٿن ڇوڻي،
 ان ۾ ڏک جي ڪهڙي ڳالهه آهي؟
 سڙا کيس ڇا چوي! سنار جي گبان کان اڻ ڄاڻ
 ان ٻارنهن ورهين جي چوڪريءَ کي ڪيئن ٻڌائي ۽
 سندس ڪهڙي ۽ ڏکڻائي حالت ٿي وئي آهي. هن
 کيس هڪي پنهنجي گود ۾ وهاري سندس منهن مٿي
 ڪري چيو. مان پنهنجي ماءُ آهيان. تون مون وٽ
 ٿي ره. چوڪري ڇپ ڇاپ لٽي رهي. سندس
 اکين مان ڳوڙها اڃا سڪا ۽ ر هئا ۽ چين ٿي سسڪ
 اچي ويس.

اوچتو سڙا جو پٽا راڌا ڪٺور ڪمري ۾ لنگهي آيو.
 ڏکيءَ کي ڏسي جهانسن. سڙا! تون عيڙي هڻي ڇو
 ٿي ٿيندي وڃين؟ ڇا پنهنجو من هٿ ٽٽو لڳي؟
 سڙا هڪدم ان جو جواب ڏيئي ۽ سگهي. راڌا
 ڪٺور چوڻ لڳو. هن وقت تون ئي پنهنجي ٻڌائي
 هو اڪيلو آسرو آهين. پنهنجو ۽ مون کان سواءِ ٻيو
 ڪو آهي؟ تون ٻيو ڪنهن سان پنهنجو ڏک سڪ
 سليندين؟

”پتاهي، توهين هي ڇا چئي رهيا آهيو؟ مون کي
 ڪهڙو ڏک آهي! پنهنجي گهر ۾، توهان وٽ رهندي
 ۽ مون کي ڏک ٿي سگهيو؟ توهين اهڙيون ڳالهيون ۽
 ڪيو.“

... تون اهڙي ڇوڻي ٿيندي وڃين؟ مون توکي

ٿيل معصوم منهن ڏانهن ٺهاري پندي ٿي رهجي ويئي.
اما ڪلندي چيو - هڪ ڏک جي ڳالهه ٿي ويئي
لڪان ٿرڪ ٿي پوءِ مان اميءَ وٽ هلي آئي
پس؟

سر لا اداسي ۽ ڀرڻي آواز ۾ پڇيس - ڪهڙي ڳالهه
ويئي هئي؟

”مان وڌو ٿي پيس، ان ڪري هلي آيس.“
سر لا سانت ٿي ويئي. اما ٿوري دير ڇپ رهيا
بعد وري چيو - چڱو، امي هڪ ڳالهه پڇانءِ ٿي.
سر لا پنهنجي ڊگهي ساهه کي روڪي چيو - ڇاڻي
پڇين، ڇهه؟

”نه، نه چوندس، چوندي ڊپ ٿو ٿيم.“

”ڊپ ڇا جو، ڇهه.“

”ڇڳو ٻڌاءِ نه هيءَ ڳالهه ٻڌي ٿو، اداس ڇو ٿي
ويئين؟ اما به ائين اداس ٿي ويندي هئي.“ ”لينگر
جي سمندر اکين ۾ ڳوڙها پرجي آيا. وري چيائين -
ڇو امي! هن ۾ اداس ٿيڻ جي اهڙي ڪهڙي ڳالهه
آهي. مولڪي نه ڪجهه به نٿو ٿئي، ڏک به ڇا لاءِ ٿئي؟

سر لا پنهنجي ساڙهيءَ جي پلو سان اما جون اکيون
اڳهيون. اما پنهنجي دلآسي ڏيندڙ جي منهن ڏانهن
احسان مند اکين سان ٺهاريو. ڏٺائين ته منهنجي اکين
۾ ڳوڙها ڀريل هئا.

اما اوچتو سر لا جي ڳچيءَ ۾ ٻانهون وجهي، پنهنجو

ائين چولندي هن سر لا جي هنن مان بھمل ڇڪو ورتو.

سر لا ڪنڌ مٿي ڪري ڪماريءَ ڏالهن لھاريو. هر جي مٿي، موھڻي معصوم منھن تي مشڪ ڏسي پنھنجي پاڻ سندس وات مان سر ڏاھ ڪري ويئي. ڪماريءَ چيو - اھو ٿڌو ساھ ڇا لاءِ؟
”ائين ئي.“

”نه، ائين ئي لٿو ئي سگھي. مون کي اڻڄو پيد ٻڌاء.“

”ڇڱو، ٻڌ. تون ڪپڙي جو ٺھيل گلاب نه ڇيٽاڙي سگھين ٿي. پر جيڪڏھن ڪو سڄو ٻڄو سھڻو گل ھجي ته ڇا ان کي به جيڪر پٽي چئي ڦاڙي ڦٽو ڪرين؟

”ڏاڍو سھڻو گل، جھڙو باغيچي ۾ ٿڌو آھي؟“
”ھا.“

ڪماريءَ ڪجهه خيال ڪري چيو - دل جيڪر چيو نه ڪري.

سر لا شايد پنھنجي اندر ۾ چيو، ”نه پوءِ قدرت کي ڪئن ٿي دل ٿئي؟ قدرت ڇا ان کان به وڌيڪ سخت دل آھي؟“

چوڪري چيو - ڇٽ ڇا ٿي چوڻ؟
”ڪجهه به نه.“ چئي سر لا وري پنھنجي ڪم کي

معصوم و قذوا

کالی گنج جا چرون چمندی پاڳيرڻي مڌر ڌار سان
 وهي رهي هئي. لڏڪڻ ڪناري زميندار راڌا ڪشور
 حوشاڻي محل هو. جنهن جي ڦليل ڦوليل ڦلواڙڪڻ جي شيد
 رنگ واري ڦاڻڪ تي پٿر جا ٻه شينهن ڏهاڻ ڪڍي
 ڏسندڙن کي ڊڄارڻ جي ڪوشش ڪندي پهنجا ڏند
 ڏيکاري رهيا هئا. محل جي شيد رنگ اسٽ ٿيندڙ
 سڄ جي ڪرڻن مان ڪجهه ڪجهه لالائي جهڻي ورتي
 هئي. ٻه ماڙ جي هڪ سينگاريل ڪمري ۾ دري
 وٽ سندرڪي سولا ڏاڍي ڏاهپ سان اڇمل تي ڏري
 حوٽل پري رهي هئي. سورج جي ڪرڻن هن جي
 چڙميل وارن تي پئجي سڀاڻين جي چٽاڻن جهڙي
 سوليڀري رنگت تي ڏيکاري. سندس اڏميري ساڙهي
 ٻه گهڙو ڏي پئي ڏئي. سولا چاهه مان ڪم ڪري
 رهي هئي. اوچتو هڪ ڪشوريءَ اتي اچي گورڙ مڇاڻا
 شروع ڪيو. هن ڪجهه روڪجي سڃاڻي سريلي آڏاڻ
 ڇو - هي ڇا، هي ڪم ٻند ئي نه ٿيندو؟

ڏيکاريندس. توکان ڪجهه نه طلبيندس. صرف هڪوار
ائين چئو...

سرا سواميءَ ڏانهن لهاريندي چيو. نه.

هوءَ هوريان هوريان وڪ وڌائيندي وڃي گاڏيءَ
تي چڙهي. ان شاهي محل جا سڀ حصا ۽ باغيچي جي
چار ديواري جڏهن هڪ هڪ ڪري سندس نظرن
کان جادوءَ جي ڪيل جيان لنگهي ويا تڏهن هوءَ پاڻ
کي گاڏيءَ جي گديءَ تي اچي سڏ ڪا پري رٽا لڳي.
دل تي دل ۾ چوڻ لڳي، ”مان مڃان ٿي. مان قبول
ٿي ڪيان. وٺ مان چئي ٿي ڇڏيان ته هڪ ڏينهن توکي
اهو حق هئو ۽ ... اڃا به ... اڃا به“

سو سو وار چمي کيس ليڻن هي لو سان پسايندي
چمو. پت، وڏو ٿي ماڙيءَ کي ضرور منهن ڏيکارڻ.
چارو ٻنهي ٻانهن سان منهن کڻي لڪايو. سولا سندس
منهن مٿي ڪري سندس ڳلن تي ڳوڙها ڳاڙيندي
سندس مٿي تي هڪ رکي من تي من ۾ کيس آسپس ڪئي.
ويڃڻ وقت امر سان گڏ هندي چيائين - چڱو، نه
مان هاڻي وڃان ٿي.

امر اداس اکين سان سندس منهن ڏي ڏسي
آهستي چمو. چڱو، وح.

سولا کي عمر نه آهي نه وري ڪهڙو عيال آيو جو
وري موٽي اچي چيائين. مون ڳڻڻا ڏوهه ڪيا آهن،
معاف ڪيو.

سولا به چار وڪون مس اڳتي وڌي هوندي نه
امر ٻوڙي وڃي سندس هٿ پڪڙيو ۽ چرين جهان
ڇوڙ لڳو. بس، صرف ايترو ئي قبول ڪري وح.
وڌيڪ نه، رڳو ڇهه نه جيڪڏهن آڇ نه، تڏهن به
ڪنهن ڏينهن تون ميهنجي ٿي هئينءَ. ڪنهن ڏينهن
مولڪي اهو حق هو نه توکي ميهنجي چئي پڪاريان.
مولڪي ٻيو ڪجهه نه ڪي صرف ميهنجي وائڻ ايترو
ٻڌڻ ٿو چاهيان، نه تون اڃا به مولڪي ڪجهه نه
ڪجهه ٻيڙ ڪوٺي ٿي. مان اترار ٿو ڪريان نه تن
سا... اوکي ڪڏهن به پهتجو منهن نه

د ليا جو ڪوبه ماڻهو مولڪي ڇا به چوي. ڪريل چوي. ڪمزور چوي، نثر چوي. پر تون ڪجهه نه چئ. تنهن جي چولدي منهنجو ڪليجو ٿو ڪڍجي.

چارو ۽ کيس چنبڙي چيو. پوءِ تون هتان چوڻي وڃين؟ دادِي نه وڃ.

”چارو، تون مون کي ان لاءِ زور نه ڪر. مان تنهنجو چوڻ ٿئي مڃي سگهان. مولڪي اهڙي ڳالهه ويچاريندي به نه ٿو ٿئي.“

”ڇا هن ڏانهن تنهنجو ڪوبه فرض ڪونهي؟“
”نه، هن کي مون تنهنجي سپرد ڪري ڇڏيو آهي.“

”دادِي، معاف ڪر مان اها ڳالهه توکي ڪنهن به ڏينهن نه چئي سگهي آهيان. پر اڄ چوانءِ ٿي. هو تنهنجو سوامي آهي ۽ پوءِ تون ڇو پنهنجو حق پاڻ تي ڇڏي ٿي وڃين؟ مان چاهيان ٿي، تون هٿ رهي ۽ مولڪي پنهنجي سنيھ ۽ پريز جي ڇايا ۾ رهڻ جي جاءِ ڏي.“

”چارو! جيڪڏهن تون مولڪي ڏرو به پيار ڪرين ٿي ته مون کي نه روڪ. تون مولڪي سدائين دادِي ڪري ڪوٺيندي آئي آهين. اڄ وڃڻ وقت تو مون کي پهاڄ جي نگاه سان ڇوڏ ٿو؟ مان تنهنجي پلو گهرندڙ پيٽ آهيان، نه پهاڄ.“

وڃڻ جو وار اچي ويو. سڙا اٽل کي سيني لائي

بس، بس گھڻو ٿي چڪو. اڃا ئي اڃا مون تي ايتري دٻاءُ
نه ڏيکار. مولڪي معاف ڪر.

پر سڻا هڪ نه ٻڌي. چيائين. مان هڪوار وري
نه توهان کي چارو ۽ هي ڏيان پر تهن ٽهندو ڏسڻ چاهيان
ٿي. مون انهن ڪجهه ڪمي ڏئي. ان ڪري ئي توهان
کي جتان واهي سمجهين.

”پر ڏئي ڪٿان هي، ڇا توکان اهو به قبول ڪرڻ
تو چئي؟ تنهنجي واٽ مان ائين نه ٿو نڪري ته مون
تنهنجو حق ڪسي ورتو آهي. الڪري تون نه منهنجو
حق ڪسي ٿي ورتو. مان ڇا ائين ۽ صاف ڪٽار ٻڌڻ
هي لائق نه آهيان! ڇا هڪ ڏينهن لاءِ نه مون کي اهو اڌڪار
به هو. ان ڏينهن کي ياد ڪري به نه...“
”توهان سان ڪڏهن به، منهنجو ڪوبه ناتو ڪونه
هو.“

اُهو جيئن پٽ اٿان اٿي هليو ويو.
اوچتر ٿي اوچتر ٿي ڏينهن سڀي ٻڌو ته سڻا پڪي
وڃي رهي آهي. سڀي اٿوئي خيال ڪيو ته هاڻي هڪڙو
وڏي موٽڻ مشڪل آهي. چارو پئي ٻانهون سڻا هي
ٻڌي به وڃي ڇڏي پئي. واٽ مان اکر نه
اڪليس. صرف ٻوڙا ٻوڙا ٻاڙي سڻا جو سڻو پسان
لڳي. ڇوڪر سڻا هي اکين ۾ نه ڳوڙهن جهڙو نه ڏٺو.
منڪڻ سان پاڻ سڻا ٻڌي چيائين. چارو! منهنجي
ٻياري پٽ، مولڪي معاف ڪر. تون ائين نه ڇڏ.

ڪريو، پر منهنجي اهائي هڪ آواز نا آهي ته ....
 ”ته ذرا نرميءَ سان ڳالهيون ڪريان. ڪن ائين
 نه؟ ته ڇا منهنجون ڳالهيون توهان کي ڪوڙيون ٿيون
 لڳن. دل ۾ چين ٿيون؟ منهنجي زندگيءَ جي شروعات
 ۾ ڇا توهان ايتري ديا به ڏيکاري هئي؟ ههڙي
 رواجي ڳالهه جي چوٽ به دل ۾ ڪيترا ٿي وي وجهي،
 ڇا اها ڳالهه توهان ڪڏهن سوچي آهي. ڪڏهن
 ڀلي ڀڳتي به منهنجي حالت جو قياس ڪيو اٿو؟
 نه ڪيو، نه چڱوئي ڪيو. ان لاءِ منهنجي توهان
 ۾ عقيدت هئي؟ ڇو ته مونکي خيال هو ته توهين
 ڇڏي روان آهيو، پڪي ارادي وارا آهيو، چارو ڪي
 چاهيو ٿا، ان ڪري مونکي پنهنجي امري ڪري
 ٿا اٿڪيو. پر اڄ ڇا ٿيو؟ اڄ ته توهان منهنجي
 عقيدتي کي به چور چور ڪري ڇڏيو.“
 امر لٿل منهن سان آهستي آهستي هڪ آسپ تي
 ويهي رهيو. سر لاڳهڻي دير تائين کيس گهوري
 ڏسندي رهي. ان بعد هن جي ويجهو وڃي چيائين -
 مون توهان سان گهڻوئي ڪوڙو ڳالهايو پر مون توهان
 جي دل ڏکائڻ نٿي چاهي. منهنجو ڏوهه معاف ڪجو.
 مان توهان ۾ ويسه رکڻ ٿي، توهان کي پنهنجو سڄو
 سمجهان ٿي. توهين چارو ڪا سوامي آهيو، مان توهان
 کي ڏک ڏيڻ نٿي چاهيان.
 امر پنهي هٿن سان منهن لڪائي رڻهار ڪوٺي چيو.

امر اٿوليءَ مان چيو۔ چوڪيو اٿئي؟ مون نه توکان معافي ڪانه ڪيري. مان هن وقت ان جي پراشچند ڪرڻ لاءِ ئي وڃي رهيو آهيان. توکي الله مولڪي پراشچند ڪرڻ جو موقع ڏيڻو پوندو. مان سو وٺ اچڻ ٿو چاهيان، صرف پري ئي پري رهي باب ۽ پراشچند ڪرڻ ٿو چاهيان. ان ڪري تون سان ڳالهه ڪرڻ جو مولڪي ڪو اڌڪار ڪونهي، اهو ڄاڻندي ته مان ڇران ٿو، سر لاءِ مان سويءَ دل سان، ڏاڍو امر ٿا سان هن پراشچند جو بار کڻڻ ٿو چاهيان. ان ۾ مان به مون کي سڪه ٿي ملندو. مون کي اهو سڪه ملي ايندو اڌڪار نه توکي ڏيڻو پوندو.

”هڪ الله جي پراشچند لاءِ سو الله جو ڪيو وڃي؟ توهان پاڻي نه اهو نه سوچيو ته مان ڪو توهان کي اهڙي پيڇاءِ ڪرڻ جو موقع ڏيندس، ڇا توهان کي خبر آهي ته مون توهان کي ڇو معاف ڪيو؟ مون توهان کي توهان جي لياقت ڪري معاف نه ڪيو آهي. پر چارو جي صدقي ٿي مون توهان کي معاف ڪيو آهي. توهان نه ڪڏهن منهنجا هئا، نه اڄ ئي آهيو.“

امر کي ڇڻ موٽار ڏک لڳو. پرتوي سندس ٻنهي هيٺان ڪڪڙ لڳي. هن ڏاڍي مشڪلات سان فطرت ٻيٽو چيو۔ ڪو به ڪنهن سان، انهن ايڏي لڙڪا سان، ڪونه ڳالهايندو آهي. تون چاهي چارو، جيڪي به

بعد توهين جڏهين منهنجي اڳيان ايندا، تڏهين مان
وهان کي شدي پوتر ڏسنديس نه؟
امر کان ڪجهه نه اڪليو. هن اڪيون ٽپائين هيٺ
ڪري ڇڏيون.

”ٻڌايو، مان ان ڳالهه جو جواب چاهيان ٿي
جيڪڏهن شدي نه اچو ته پوءِ پرديس ڀڳت به
اڃا به آهي.“

امر ڪندڙ مٿي ڪنيو. ڌڪاري آواز ۾ چيائين - مان
شدي ٿين ٿا ته نه وڃي رهيو آهيان؟
”نه پوءِ ڇا لاءِ وڃي رهيا آهيو؟“
”ان خوف کان ته ڪٿي ڇارو؟ سان به انصافي
نه ڪري وڃهان.“

سر لا گهٽيل آواز سان چيو - هي ڇا هن سان نياڻ
ڪري رهيا آهيو؟ توهين ئي ههجا اڪيلا پرير آڏو
آهيو. اهڙي حالت ۾ جيڪڏهن توهين گهڙيءَ پر لاءِ
به ڪنهن پر استريءَ جو ڌيان دل ۾ ڌاريندا، ته
اهو اهڙو ڏوهه ٿيندو، جو ڪڏهن به معاف ٿي نه
سگهندو.

امر ٿرڪندڙ زبان سان چيو - جيڪڏهن هي باپ
ان جي اڳيان معاف ڪرڻ لائق نه آهي، ته پوءِ ڇا
مان توهان جيئن هليو آهيان سو ڇا لائق آهي؟
”پر مون ته توهان کي معاف ڪري ڇڏيو آهي.“

پر هن لموئي اخبار ڪرڻ سان به سڙا امر جي علم
چلت ۾ ڪو ٿرو ڪونه ٿو. پاڻ اٽل محسوس ڪيائين
ته هن ۾ اها ڪمزوري اڃا قائم آهي. ڏينهن جو امر ڪير
الدر ايندو ئي ڪونه هو. سواءِ رات جي چئن پهرن جي.
هن شڪار ڪرڻ ڇڏي ڏنو. چارو ۽ سان وندر وروڻ.
به ڇڏي ڏنائين. ڇارو به ڪڏهن ڪڏهن سڙ مان
چئي اٿندي هئي. دادِي! توهان بهي مولڪي ڇڏي
ڏلو؟

هڪڙي ڏينهن صبح جو امر ٻاهر وڃي رهيو
هو. ٻنهي ڪنهن سڌ ڪيو 'هي ته ٻڌجو' امر منهن
ورائي ڏنو ته سڙا آهي.

سندس سڄي جسم جو خون چڻ منهن ۾ اچي
جڙيو. هو ڏينهن ڏهاڙي سان سڙا ڏانهن وڌيو.

سڙا ڇو - ڇا توهان چارو ۽ سان ڪري ڪڍيائين
پري وڃڻ ٿا چاهيو؟

امر ڪن ساعت ٿوري هڪڙو آشا ٻرين اکين سان
سڙا ڏانهن ٺهاريو. نوءِ نظر لوائي جهٻي آواز ۾ چيائين.

هاڻ
ان وقت سڙا سر جهڪائي اکيون هيٺ ڪري
ڇڏيون هيون. هن البت چرڪي ڇيو - مان توهان
کي هڪڙي ڳالھ چوان؟

ان بعد ٿورو ٿوري پنهنجن وڏين وڏين اکين سان
امر ڏانهن متڪر لڪاڪن سان ٺهاري پندي چيائين. هن

پڇتاءُ

سڀ موٽي گهر آيا. گهر پهچي سر لا خبردار رهڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي. محسوس ڪيائين ته اها سندس سمجهه جي غلطي هئي. امراٽ سان ڌاريائي رکڻ ئي واجب آهي. گهرائي رکڻ مان ممڪن آهي ته اهو نتيجو نڪري. پاڻ جي برائيءَ ڪري کيس سنسار ۾ اڪيلو رهي ئي حياتي گذارڻي آهي. ۽ اوکاڪ لنگهڙا آهن. اهو ويچار ڪري هن امر سان گڏجن مسجد يا ڳالهين بولهيون ڪرڻ چڏي ڏنيون. چارو۽ سان به گهڻو واهيو گهٽ ڪري ڇڏيائين. پاڻ پنهنجي دلير امراٽ لاءِ حقارت پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي. جنهنجي جيوت ۾ محڪم ارادو ڪونهي، اهو به ڪو انسان چئبو؟ جنهن چارو۽ لاءِ امر شروعات ۾ ڪيترائي ڪشت سنا ۽ ڪشالا ڪڍيا، لهي سان هينئر هيڏو ڏوھ، هيڏو ڪپت؟ پنهنجي ستريءَ کي ڇڏي، ڪنهن پر استريءَ جو گهڙيءَ لاءِ خيال ڪرڻ ڇا ويساهه گهائي نه آهي؟

ٽي سڀڻا سڳي ويئي آهي، هن پنهنجي لاءِ نئين رات
ڳولي ڪڍي آهي، هسٽر توھان جي ضرورت نه آهي،
توھان پنهنجو رستو سنڀاليو!

ڪيترائي ڀيرا اڇڙو جواب سڻا جي اندر مان اٿي
سندس کلي ٿاٺين آيو، پر چين ٿي نه اچي سگهيو،
هن ڄاتو ٿي ته اهي جواب پر ڪيترو نه وڌيڪ ڀريل آهي،
’هڏهين اها اهلاڪائي منجي وئي، نه پوءِ اهو نه ڪرڻ چاهيو؟
پوءِ اهو رات جو نه ڪيئن هن کي ٻارهي؟‘

سڄي رات هوءَ چنڊا پر چور رهي. ’هينئر ڪهڙو
اٻاو آهي؟ جيڪڏهن ڀڄي وينديس ته ڇارو ڪي
شڪ ٻوندو. نه، نه وڃڻ نه ٿيندو، ههه رهي ٿي له
ڪي مٿانظر ٻوندو.‘ رات گذرندي گذرندي سڻا سمجهي
پئي، پر سڀني پر نه کيس ساڻڙ جي ٿي سار هئي.

لاء تيار ٿي ويئي هئي. پر هنڪي ڌرو به لوڙي
 سگهي ۽ اڄ هي ڇا ٿي ويو؟ اڄ ڇڻ هن واسنا جو
 نيت کان خالي ٿڌي سيني جو پير، امر جي پٿر کان
 به سخت ورتاءُ جي چوٽ کائي ڪڏهن جو دل جي
 اونداهي غفا ۾ وڃي لڪو هئا
 اڄ هيٽرن ڏينهن کان پوءِ ان بد دروازي کي ڇڏي
 لاء ڪڙڪايو ويو؟ ۽ ڪڙڪايو به ڪنهن؟ هو اڳئين جهڙو
 نه نه رهيو هئا
 لڄ کان سرلا نهن کان چوڻي ۽ تائين لعل ٿي ويئي.
 سوچيائين ڇا جواب ڏيڻ سان ڪم نه هلندو؟ ڇا مان اهو
 ٿئي پڇي سگهيس ته توهان اڄ جيڪا چيز ڏيڻ هليا
 آهيو، اها اڄ تائين ڪٿي هئي؟ توهين اهي ئي نه آهيو.
 جنهن منهنجي لين واسنائن سان ڦاٽندڙ حواليءَ
 امنگن کي انڌي انسان جيان نه ڏٺو ۽ نه ڏسڻ چاهيو.
 اهي ظالم توهان ئي نه آهيو. اڄ توهان کي هيڏيون
 وڌيون ڳالهيون ڪرڻ سهائين ٿيون؟ منهنجي زندگيءَ
 کي وڙت وڇائڻ لاءِ ڪير ذميوار آهي؟ هڪ ڏينهن
 توهان ڇا چيز مون کان ڪسي ورتي؟ ۽ پيءُ کي ڏيئي
 ڇڏي، اهائي اڄ وري توهان مون کي موٽائڻ آيا آهيو؟

پوء مان ڇا انهن کان به ڌاريو آهيان؟ تون
منهنجي لاء ايترو به ٿئي ڪري سگهين؟ مان ڇا ايترو
عاصل ڪرڻ جو به حقدار نه آهيان؟
هيء اهائي چريائي هئي جيڪا بيماريء جي بستر
تي پيل اموات جي وات مان ٻڌي ۽ اکين مان ڏسڻ
سرا جي جسم ۾ ڏڪي پيدا ٿي ويئي هئي، من
ڇنڇل ٿي اٿيو هوس، پر اها بي آرامي هوء ڪيترن ڏينهن
کان امر جي اٿل وهڻ ۽ ڳالهائڻ مان به محسوس ڪري رهي
هئي. پڳتي، پوڄا، شردا کانسواء نه ڄاڻ ٻيو ڪهڙو
خيال هو. ڇا اهوئي خيال هن محسوس وقت ۾ ڊري گهريو.
ري طلبيو اچي پهتو آهي. پر ڇو؟ هينئر ڇو؟ سر لا
ڏنو ته هينئر ڇپ رهڻ سان ڪم نه هلندو. هن پنهنجو
هٿ ڇڏائي سپاوڪ نمولي چيو. توهين پاڳل نه نه
ٿي ويا آهيو؟
امر وري هنجو هٿ پڪڙي ورتو. ۽ اٽاولائيءَ
ان چيو. ها، پاڳل ٿي ويو آهيان. تون منهنجي ڳالهه
جواب ڏي.
سر لا وري هٿ ڇڏائي، هٿي پري وٺي. ان
ڪند ڪٿي يڪڙنگهه سان امر ڏانهن نھاري
ٿين. نه، توهان کي ايترو به ٿي سگهي. توهين
کان به ڌاريا آهيو، پوء منهنجا ڪيئن ٿيندا؟
توهان کي خبر نه آهي ته پنهنجو ماڻهو پري هليو
تي پراون. کان به وڌيڪ پراڻو ٿي پوندو آهي.

هن وقت ڪيڏانهن وڃي سگهيتي؟

سڙا نه ٻري مشڪ مشڪي ڇيو۔ اها به ٻاراڻي ڳالهه، ڪٿي ڇارو، ڪٿي مان.

”ٻاراڻي ڳالهه نه آهي. تون اُٿل ۽ اسان کي ڇڏي ٺاڻي ڪيڏانهن ٿي وڃي سگهين؟“

سڙا ڪنڌ ٺوڻي ڇڏيو. ٿوري دير ويچار يائين ته تان ڳالهه ڇو جواب ڏجي يا نه؟ هن کي چپ ڏسي هر ڇيو۔ ٻڌاءِ وڃي سگهين ٿي؟

سڙا وري مشڪيو. چيائين۔ توهان ئي ٻڌايو ته مان وڃي سگهان ٿي يا نه؟

امر ڪجهه سوچ ڪري ڇيو۔ ها، وڃي سگهين ٿي. ”ڇڻو، نه مان وڃان ٿي.“

امر کلي ڇيو۔ پر مون پنهنجي دل جي ڳالهه نه ڪئي آهي. مون صرف ننڍڙي خيال ڄاڻڻ لاءِ ائين ڇيو.

”انڙي پر نه دلي ۽ بي دليءَ جي ڳالهه. خير ڇڏيو ٺاڻي نه سمجهي ويا آهيو نه؟“

”ها.“

”ڇا سمجهيو اٿو؟“

”اهو ئي نه توکان وڃڻ نه پڇندو.“

سڙا کلي ڇيو۔ ڇو؟

”ڇو، اهو مان نٿو چڱي سگهان. مون کي ائين لڳي.“

ندو آهي، دل جي ڪنهن به ڪندڙ نه ڄاڻي ٿو
دل جي پردي ۾ ئي پنهنجون شاخون ڦهلائڻ
ڇڏيندو آهي.

ان وقت سنجها ٿي چڪي هئي. کليل دري مار
سانجهي جي ٿريل گلن جي جهيٽي جهيٽي سڳند اچي ساري
ڪمري کي سڳند سان ڀري رهي هئي. امر نات
بلنگ ٿي لڏيو پيو هو. سڙا هڪ پاسي ويٺي کيس
مڪرچندر جو لکيل هڪ ناول پڙهي ٻڌائي رهي هئي.
سامهون ٿپائي ٿي بتي رکي هئي. امر من لڳائي
ڪهاڻي ٻڌي رهيو هو. ٿوري دير ڪهاڻي ٻڌڻ بعد
چارو ڇيو - بس، دادی! هاڻي اها پوئي بند ڪر.

سڙا ڪتاب ڪري هيٺ رکيو. امر زور ڀريند
ڇيو. نه، اڃا به ٿورو پڙه.

”ڇڱو ٿوهين پڙهندا رهو. مان وڃان ٿي.“

اٺين چئي چارو هلي ويئي. سڙا پڙهڻ لڳي.
ٽن ٽنن تي بتيءَ جي روشنائي امر جي اکين کي ٿي وئي،
به هو ناول بند ڪرڻ لاءِ نه چئي، اکين کي هٿ
يٽي ناول ٻڌندو ٿو رهي. سڙا پڙهندي رهي. بنڪر
پوءِ جي دل ۾ گهر ڪري ويندڙ رچنائن کي ٻڌي،
جي سڪل اکين ۾ به پاڻي ٿري آيو. اهو ڏسي
سنجا ڳوڙها اڳهندي ڀريل گلي کي صاف ڪندي سڙا
و. ڇڱو، اڄ هٿ ٿي بند ٿا ڪيون.

وڌيڪ نه چڙهائ، تون ئي اچي منهنجي شيوا
پوءِ هلي وڃ.

سر لا چرڪي هڪوار دروازي ڏانهن ڏٺو. کيس
جنهن ڳالهه جو شڪ هو، اها ئي ٿي. امر جي زو
سان ڳالهائڻ ڪري چارو ۽ جي اک کلي پيئي هئي هو.
ان وقت دروازي وٽ اچي چپ چاپ ڪري بيٺي.
شرم جي ماري سر لا چارو ۽ کي نه ڏسي سگهي. هن
ڪنڌ هيٺ ڪري ڇڏيو. آهستي آهستي امر چپ
۽ ويو.

سر لا وري دروازي ڏانهن ڏٺو ته چارو اڳئين جيان
ئي سر جهڪائي بيٺي هئي.

آهستي آهستي ڪري رات پڇڻ لڳي. امر وري
ڄاڳي پيو. لال لال اکين سان سر لا ڏانهن ڏسندي
چيائين - وري؟ وري نه تون هلي آئينءِ، تڏهن نه
منهنجي جان نه چٽي. ديا ڪر، منهنجي مٿان ديا
ڪر. ڀلائي ڪري مون وٽ نه اچ. مون کان هينئر
سنو نٿو ٿئي. وڃ، وڃ، هلي وڃ. نه ته مون کي
وڃڻ ڏي.

سر لا پنهنجيءَ پوريءَ طاقت سان امر کي وري
بستري تي لپٽائي ڇڏيو. ڪجهه دير بعد امر وري
بي آرام ٿي اٿيو، آهستي آهستي چيائين - نه ويٺين؟
تڏهن ڀلي ويٺي هج. هينئر نه وڃجانءِ. هينئر نه وڃي
سگهندينءِ، هن طرح ئي ويٺي ره.

ڏسي گهٻرائجي ويئي. امر سرلا کي نه آڻائڻ لاءِ ڪيترا
 حيل هلايا پر سڀ وڻرٽ ويا. چارو ۽ سرلا کي لڪ
 ۽ سرلا اچي منگهڙ پهتي. امر بيماريءَ جي بستري تي
 پيو ڪمڇڙي رهيو هو. سرلا چيس- مٿي کي زور ڏيائو
 امر ڇرڪي ٻڇيو- ڪير آهي؟
 اڪيون کوليندي سرلا کي ويٺل ڏٺائين. حيرانيءَ
 ان پڇائين- سرلا، تون ڪڏهن آئينءَ؟
 سرلا- اجهو هيٺر.

ڪن ساعت رکي امر چيو- منهنجو خيال هو ته تون
 ڇي نه سگهندينءَ.
 ”ڇو؟“

امر ان جو ڪو جواب نه ڏنو. پر سرلا کي ڏسي
 سندس دل اندر جنهن آشا جي مورچي چٽي هئي،
 اڪي هو دٻائي نه سگهيو. هن اڪيون بند ڪري ڇڻا
 من تي من ۾ چيو- ڏسجي ٿو ته هاڻي مولڪي جلدئي
 آرام اچي ويندو.

سرلا ڪجهه نه ڪڇي ڇپ چاپ امر جي مٿي کي
 ور ڏيندي رهي.

رات جا ٻارنهن لڳا هوا. سرلا ڀت کي ٿيڪ ڏيئي
 امر جي ڀرسان ويٺي هئي. ڪمري جي خاموشيءَ ۾
 صرف گهڙيال جي ٽن ٽن ڀڳ وجهي رهي هئي. ڀر واري
 ڪمري ۾ اٽل گهٽي دير کان روئي رهيو هو. چارو
 هن کي پرڇاڻڻ ۾ پريشان هئي. ويٺي ويٺي سندس

لياڻ

ايتي ليني ليني. منجهس ڪند ڪنڊا جي طاعون
درهي شئي. سميتي سميتي کيس الين معلوم ٿيو هئا ڪن
سندس ڪند هيلان وڃائو رکيو. ان وقت هن ڪ
اڪيون کولڻ به نه پيون.
صبح جو ڪيئي سج ڇڙ هڻي ٻارو سر لا ڪي
اچي اٿارو. سر لا ٻار ڪي ٻري سڃاڻي. اندهي
چيائين. مون نه اڃ ڪنپ ڪرڻا ڪي به مات ڪري
ٻڌيو آهي. ڪالو ڇا ٿو ٿي اٿل ڪي منهنجي هنج
ن ڪيو هو؟
ڇارو. نه. شايد ٻار ڪيو اٿان. صبح جو اچي
مون ڏٺو نه ٻار وينا آهن. تون بندر شينءَ هن مون
ڪي توکي ڄاڻائو. کان منع ڪئي.
سر لا البت اچي ٿي. ڇي ٻار جي هنج به ٿو ٿي
هن جي هيترو ٻر سان ٿو ٿي به مان ليني پيس.
ڪي ڏور دستيءَ من مان ڪڍڻ لاءِ سر لا اٿي.
نئين گذارڻا ويا. سر لا ڏٺو نه آهستي آهستي
لجندو ٿو وڃي. هينئر سندس من ڪنهن به
ڪو نه ٿي ٿو. شيل شڪار ٿي وڃڻ به ٻڌي
اڳئين جيان ڇارو سان ڪل ڇو به ڪو
ٿو. ڇارو کان به امر جو هي بدلجندڙ رنگ
ڪو نه رهيو. هڪ ڏينهن سر لا ڇارو ان
ڪي وينيون ڳالهيون ٻوليون ڪري رهيون

پوديس ياترا

گهڻائي مهنا گذري ويا. ڏاڍي اداس من سا
جنهن ڏينهن امر پچر وڃڻ جي تياري ڪرڻ لاءِ چارو
۽ چوڻ وارو هو تنهن ڏينهن چارو ۽ ڪلندي وڃي
س چيو. ذرا هڪوار ڏسو ته هلي ڪير آئي آهي.
امر حيرانيءَ مان پڇيو. آخر ڪير آهي؟
”هلي ڏسو ته سهين ر“ چئي چارو ۽ وڪ وڌائي.
پچ سرلا اچي ويئي آهي. گهڻن ڏينهن بعد ماءُ
کي آيو ڏسي اٿل وڃي سندس هنج ۾ لڪو.
سرلا سندس مٿي تي هٿ ڦيرائي رهي آهي. گڏو
ڏ سندس اکين مان ٻوڙهن جي ڌارا به ٻڙي رهي
آهي.

امر چپ چاپ هڪ پاسي ٿي بيٺو. هن چاهيو ٿي
سرلا کي زباني تيرن سان گهڻائي ڇڏي پر سندس
مان اکر به نه اڪليو. چارو ڪلندي ڪلندي چيو.
”هٿ ڊڳو رٿل اٿل کي نه مڃائڻو آهي، ٻيا به
ٿي رٿا وينا آهن.“

ان وقت تائين سولا پيهنجي آبي ۾ نه آئي هئي. پتا هي بهار سان پر آتم سومان جاڳائيندڙ ڳالهيون آهن. وقت نه سندس اندر ۾ اٿل بقل مچائي رهيو هيو. پر اترائي نه آهي مان ڪير آهيان؟ ڪهڙي سڪه هي موهه ۾ مبتلا ٿي پئي؟ جي گود ڇڏي هڪ رهڻ ٿي چاهيان. بهاج جي پرپر ڪاٺو؟ بي انصاف پتيءَ هي گهرجي گاڏي کڻڻ لاءِ؟ دل ۾ روئشي ڪوڙي آهي. پر مان جو هي ڏينهن رات پيهنجي آتما سان وڙهي رهي آهيان. پاڻ کي وساري ويٺي آهيان. ان هر عالم جا هيءَ ئي آهي؟ سسار کان دور ٿي به ڄاڻ جي ڪناري تي ويٺي ٿوري ٿڌي هوا سان ماءُ پيهنجي جلدڙ جھوس هي بي افس حوالا کي ٿڌو ڪرڻ ٿي چاهيان. اهو ڇا چڙهو ڪمن ٿولهي!

سولا ڏٺو ته چارو سندس سڀني ۾ منهن لڪائي ٻوڙيا
ٻاڙي رهي آهي. اهو سر جهڪائي ڇپ ڇپ ٻيو آهي.
سندس دل ۾ نه معلوم ڪيترا خيال اٿي رهيا آهن.
داسي سندس منجهه هي ٻولي سمان اٿل کي ڪٿي ڪيس
ڏيڻ لاءِ هلندي ٿي اچي. هالڪ ٻيڙ پائڻ لاءِ وهڪل
ٿي پئي پالڻون ڦهلائي سندس ڇنڇ ۾ اچڻ لاءِ پاڻ
ٻوڙي رهيو آهي. ڇا هن انجهه هالڪ جوڻي
ٻيڙ منهنجي لاءِ ٿورو عالم آهي؟

۾ پليو نه آهي. حياتيءَ ۾ بهر يون ئي ڀيرو هن پنهنجي
هار مڃي، لڄ ۽ دک کان سر جهڪائي ڇڏيو.
ٻئي ڏينهن ٻيهر ڪريءَ جو سڀني ٻڌو ته سر لا جو ٻي
ڪيس پيڪي وٺي وڃڻ لاءِ آيل آهي. گهڻي دير تائين
سر لا سان ڳالهيون ٻولهيون ڪري جڏهن هو ٻاهر
نڪتو تڏهن چارو ٻي صبر ٿي سر لا جي ڪمري ۾
چي ڏٺو ته هوءَ ڪنڌ هيٺ ڪري نه ڄاڻ ڪهڙي
پڇار ۾ ويٺي آهي. چاروءَ رڙ ڪري چيو. داداي!
ڇا تو وڃڻ جي ڀڪ ڪئي؟

سر لا - هينئر وڃڻ کان ڪيئن ٿي لائري واري
سگهان. ڇا ائين واجب ٿيندو؟ وري اکين ۾ ڳوڙها
آڻي چيائين - چارو! مان وري اينديس.

امر اندر لنگهي آيو. ٻنهي کي هن حالت ۾ ڏٺو
سي چپ چاپ بيٺي رهيو. سر لا جهٽ پٽ منهن
وري چيو. هي ڇا، جاسوسي ڪري رهيا آهيو؟
چاروءَ جلدي جلدي پنهنجون اکيون اڳهي ڇڏيون
امر چيو. تون وڃين ٿي، گهڻن ڏينهن لاءِ؟

سر لا چاڪندڙ اکين سان امر ڏانهن ٺهاري چيو.
هينئر ڪيئن چئي سگهنديس؟ جيڪڏهن هميشه
هلي وڃان ته به ڪهڙو هرج آهي؟

چاروءَ ٻئي ٻانهون سر لا جي ڳچيءَ ۾ وجهي چيو -
ب، تنهنجي واٽان هي ڇا ٿي ٻڌان؟

ڏسجن. اسان کي ڪا اهڙي جهڙي ڳالهه ٻڌي ڪروڻ
اچي پر اوهي چڱيءَ ڳالهه ئي نه ڇڙ ٿي لڳي.

سڙا - اهو نه ڀڳوان جو ئي ڏوهه آهي جنهن مون
کي اهڙو بنايو. ان ۾ منهنجو ڪهڙو ڏوهه آهي؟

امر - جو - اها ڳالهه واه جي ڪپڙي. پاڻ ٻڌو
ٻڌجي، سمورو ڏوهه لاهي کڻي ٿي مڙهجي.

سڙا - حيرانيءَ مان چيو - توهان ئي ڏوهه ڪرڻ
او مڙهجي. توهان ڪو ڏوهه ٿورڙي ڪو آهي؟

امر - شايد ڪو ڏوهه ئي ويو هجي.
سڙا ٿورو رکي چيو - ته ان لاءِ چارو ڪان معافي وٺو.

توهان منهنجي نه ساراهه ٿي ڪئي آهي.
امر ڪجهه وقت چپ رهيو. ان بعد ڏکاري آواز

۾ چيائين - مون ڄاڻي اچي ته ڪو ابرار نه ڪيو آهي
ان ڄاڻائيءَ ۾، ڳالهه ٻولي، ڪندي شايد ڪجهه ئي

ويو هجي.
سڙا جي ڪنن جون ٻاڙيون نه اهل ٿي ويون.

ڏاڍيءَ مسئلي سان پاڻ کي سنڀالي پنهجي سڀا
خلاف زور سان کڻي چيائين - واه جو چؤا جا

ڪنهن کي ڪا چڱي ڳالهه حور سان نه ابرار لڳي ٿو.
چارو ڪندي چيو - توهين نه ڪي عجب انسان

ٿا ڏسجن.
سڙا ڪنڌ کڻي ڏنو ته امر ڪجهه بي دلبو ٿي رهيو

آهي.. هوءُ سمجهي ويئي ته امر سندس پرولي سمجهڻ

امر - هڪ طرح ته سڀ مطلبي آهن. ڪيئن چارو!
تنهنجي ڪهڙي راءِ آهي؟

چارو - سڀ سوار ٿي آهن، ائين نه آهي.

امر - ماڻهو پاڻ تان ٻين تي ويندو آهي. مان خود
سوار ٿي آهيان، جنهن ڪري سڄي سنسار کي سوار ٿي
پيو سمجهان.

چارو ۽ ڪلي چيو - ٺهيو، نه توهان سوار ٿي آهيو. اها
ڳالهه توهان مڃو ٿا. پر اسين ته پرمارت کي ئي
ڄاڻون. اسين سوار ٿي نه آهيون.

امر - ڇا ٿي چئين؟ توکان سواءِ ٻي ڪا به استري
پرمارت ٿي سگهي ٿي. پر تون ڪڍاچت نه.

چارو - سٺ، ائين ئي هوندو. شڪر آهي جو مون
ڪانسواءِ ٻين استرين کي نه پرمارت مڃو ٿا.

سر لا ٽنپير ٿي بيٺي هئي. امر ۽ چارو ڳالهائين
ڪندا ۽ ڪلندا ٿي رهيا. پر سر لا نه ڪل چرچي ۾ به
سڀني کان پري رهندي هئي. سندس اسٽان هر وقت
سڀني کان سونتر رهندو هو.

آخر ۾ چارو ۽ سر لا جي شانت کي ٽوڙيندي چيو -
دادي! تو ٻڌو نه ته تون سوار ٿي نه آهين. پوءِ به ڇپ
ٿي ويئي آهين.

سر لا چارو ۽ ڏانهن ٺهاري ذرا مشڪندي چيو -
”ها.“

چارو - تنهنجون ته سڀ ڳالهائون ايتيون پيئون

چارو۔ تون هل ۾ مان ڪيس سڏ ڪري ٿي اچان.
اتي امر اچي دروازي تي بيٺو. سولا کلي چيو.
وند، هي ٻيو بادو به اچي پهتو.

سولا کي ايندو ڏسي چارو به هن جي پٺيان
هلي. ٽنهي مٿي ڪڏ تي هليا ويا.

مٿي چاندليءَ ۾ ٿلواڙي مسڪي رهي هئي. هوا
چوڌاري مٺي مٺي خوشبوءِ ڦهلائي رهي هئي. سولا
چوڌاري نظر ڦيرائيندي چيو. هڪڙي اهڙي چاندوڪي
اڄ ڪهڙي ٿي آهي؟

سندس اداسيءَ پريو آواز ٻڌي، چارو به امر پئي
ڏي ٿيا. امر ڏيڻ آواز ۾ چيو. ٿوس.

چارو چيو۔ دادِي، تون ڪيترن ڏينهن کان مٿي
نه آئي آهين، جنهن ڪري توکي چاندلي وڌيڪ
ٿيليل ٿي نظر اچي.

”ٿورو“ چئي سولا ڪنڊ جهڪائي ٿلواڙي
ڏانهن ٽپرائي لڳي. سولا چوڄپ ٿي ويئي ان
سبب نه سمجهي سگهڻ ڪري چارو به امر به
۾ پئجي چپ ٿي ويا.

ٿورو رکي ڪنهن ٻالھ تان امر چيو۔ ڏيا
مطلب ٿي پئي هلي. سندس ۾ سوارٽ کانسواءِ
ڪٿي ڏسجي ڪين ٿو.

هڪڙي سال نه رهي سگهڻي. چيائين۔ ڇو
سولا کي؟

ولندو ڏسي امڙ کيس ڪيترن ڏينهن کان ديو
ڪري ليکڻ لڳو. اول سرلا جي سپاڙڪ ڳٽيل ۽
سجڻ ۾ نه ايندڙ وهندڙ ڏسي، امڙ کي ڪڏهن ڪڏهن
ڪنهن ٻرندڙ جبل جي اوچتي شال جي خيال ايندو
هو، اهڙو خيال ايندي هو گهٻرائجي ويندو هو. ان
وقت سرلا سندس منهن تي من جي گهرائي ۽ تائين
پوندي پيد پري نگاهه وجهندي هئي. هو ان کان
بي آزار ٿي سوچڻ لڳندو هو، ”نيٺ ان جي معنيٰ
ڇا آهي؟“

ان ڏينهن ڏيئي ٻري مڙ سرلا پنهنجي ڪمري
۾ ويٺي هئي. سندس من ڪيترن ڏينهن کان اداس ٿي
هيو هو. کيس پنهنجي مائيتي ڀاءُ جي مڙ جي سڌ
لي هئي. اهڙي هڪڙو ڀاءُ هوس. ان مان ئي سندس
ڪي پيڙهي ڦاٽڻ جي اميد هئي. هو پنهنجي
ڀاءُ جي اوستا جو خيال ڪري ڏکي ٿي رهي هئي.
ڀاءُ ۾ چارو ۽ اڇي سڌ کيس - داد ي!
ڪو به جواب نه ملڻ تي هن سرلا جي ڀرسان اڇي
سڌ ڪلهي تي هٿ رکيو.
سرلا - ڇو چارو؟ سڪڻي هلي آئي آهي، ڪڪو
ڇو؟

چارو - ڪڪو سمهيو پيو آهي، هل نه ٿورو مٿان
اچون.
سرلا - کيس به سڌ ڪر. ٻاهر نه ڪونه ويو آهي نه؟

عجيب ڦيرو

امر لات کان گهر جو انتظام ڪيون ٿيو. ان ڪري لارڻي ڇرڻ کي گهرايو ويو. هو روبرو وارو ۽ زبردست ماڻهو هو. لوڪر نوڪرياڻيون هن کان ڪو ڪاٺ لڳيون. ٻڌو نامچرڻ راءِ پنهنجو حساب ڪتاب چڪتو ڪري ڪاشيءَ بليو ويو. سڙا هڪڙي ڏينهن تار ٿي ۽ ڪي چيو. وڪي هتان جي حال جي خبر نه آهي، نون اڃا نئون هين. توکي ڪڏهن ضرورت پوي ته مون کان صلاح وٺج. اڳيون ديوان مونکي زمينداريءَ جو سڄو مال سمجهائي ويو آهي.

پر تار ٿي ۽ ڪي اها ڳالهه نه آڻي. جي مان هڪ شريءَ جي اشاري تي نچندڙ ديوان بڻجان؟

اڄ ڪلهه چارو جڻ ٻڪل نئين پئي لڳي. سندس سينگار، ڪپڙي لٽي، ڪم جي سجاوٽ جڻ نئين واقفيت ڏيئي رهيون هيون. هو ۽ دل و جان ڪڙ ۽ لڪڻ پڙهڻ جي اڀياس ڪرڻ ۾ لڳي لا به هاڻي اڳين وانگر امر لات سان ڌار نه ڪندي هئي. نه به هو ۽ جئين

عجيب ڦيرو

امر لاند کان گهر جو انتظام ڪيو نه ٿيو. ان ڪري
 ٿارڻي چرڻ کي گهرايو ويو. هو روپ وارو ۽ زبردست ماڻهو
 هو. نوڪريائيون هن کان ڪو ڪاٺ لڳيون- ٻڌو
 شام چرڻ راء پنهنجو حساب ڪتاب چڪو ڪري ڪاشيءَ
 هليو ويو. سڻا هڪڙي ڏينهن ٿارڻيءَ کي چيو-
 توکي هتان جي حال جي خبر نه آهي، تون اڃا نئون
 آهين. توکي ڪڏهن ضرورت پوي نه مون کان صلاح
 وٺج. اڳيون ديوان مون کي زمينداريءَ جو سڄو
 مال سمجهائي ويو آهي.

پر ٿارڻيءَ کي اها ڳالهه نه آڻي. جي مان هڪ
 سريءَ جي اشاري تي نچندڙ ديوان بڻجان؟

اڄ ڪله چارو جنرل بلڪل نئين پئي لڳي. سندس
 سينگار، ڪپڙي لٽي، ڪم جي سجاوٽ جنرل نئين
 جي واقفيت ڏيئي رهيو هيو. هو دل و جان
 هنرن سکڻ ۽ لکڻ پڙهڻ جي اڀياس ڪرڻ لڳي
 هئي. سڻا به هاڻي اڳين وانگر امر لاند سان
 جيان وهنوار نه ڪندي هئي. نه به هو جئين

”البن ئي، پر تون ٻڌاء ته تون اها ڳالهه مڃيند پيءُ
ٿاڻ نه ٿي.“

ٿاڻي لاچار ٿي، سان چارو ۽ هوريان چيو- چڱو.
ان بعد وري ويچار ڪري چيائين- پر هي هو

پاڻي هي پڇڻ نه؟
”ڇا اڳ ڪڏهن پاڻ توکان اهڙي قسم جو ڪو سوال
ڪيو اٿائين؟“ چوڻي نه ٿي سگهجي اڪن به ڪهڙي
ڪي پڌا ٿي.

چارو ۽ ٺڳي چيو- نه.
”نه نه، پوءِ هو توکان ڪڏهن نه نه پڇندو. پر
جڏهن ڪنهن ٽينهن ڪجهه پڇي ٿي ته پوءِ
عئين واجب سمجهين ٿين ڪڇ. چڱو هاڻي وڃي سمجه
مان نه وڃان ٿي.“

سڙا جي ٻار پري حلف ڏسي، چارو امرات کان پوءِ
ٻيو امير سڙا کي ٿي پنهنجو سمجهڻ لڳي!

کان تنهنجي طبيعت خراب ٿي آهي؟

ڪالهه رات کان بخار آيو اٿم. ٻنپهرن کان مٿي
۾ سوز هوم.

”نه پوءِ مون کي ڇو ڪين ٿي ٻڌايو؟“

چارو چپ رهي.

ڪجهه دير بعد آڳوڻو ڪنهن جي پيرن جي آهت
ٻڌڻ ۾ آئي. سڙا سمجهي ويئي ته امر نات اچي رهيو
آهي. هو ڳهڙائي پلنگ تان اٿي پر واري ڪمري
۾ هلي ويئي. امر نات خبر نه آهي ڪهڙي ڪم سان
اندر آيو هو. ايندي ئي ڏٺائين ته چارو پلنگ تي سمهي
پيئي آهي. هن کي هن طرح بي وقتو سمهڻ ڏسي
ڏيري ڏيري وڃي چارو جي مٿي تي هٿ
ڍڪيائين ۽ پيار مان چيائين. هيڏو بخار توکي ڪڏهن ٿيو؟
”هان، توهين آهيو، توهين ڪڏهن آيا، دادي
ڪٿي آهي؟“

”دادي؟“

امر نات هڪندي پڇيو. ڪنهن کي سڏي رهي
آهين. تو سويل ته مون سان ڳالهه ڪانه ڪئي ته توکي
هيترو بخار آهي.

”انهيءَ وقت مون کي نند هئي. مون کي ڪالهه
کان بخار اچڻ لڳو آهي.“

”پوءِ نه صبح جو ئي مون سان ڳالهه ڪرين
هان نه؟“

نرسي رهي هئي. دڪه جا اهيڃاڻ سندس پيشانيءَ مان ٻڌرا هئا. سندس رڪا ڪليل وار چوڻوڪ پکڙيا پيا هئا. سندس منهن ٻاهر هڪ لنگيءَ چوڪريءَ جيان پئي لڳو. ڏسندي قباس ٿي آيو. سڙلا نظر اڙائي سوچي رهي هئي. آها! ويڙهي بهمار آهي. سڙلا وڏي سندس نراڙ ٿي هڪ رکيو. سٺل سپرڻ لنگي ٿي چارو هڪو چوڪ پري اکيون کوليون. ڀرسان ٿي سڙلا کي ٻيو ڏٺائين. هو ”دادِي“ چئي اتي ويٺي؛ سڙلا کي هڪ کان جهلي پاسي ۾ وهاري هيءَ ڪوشش ڪوڙ لڳي. سڙلا سري سندس ڀرسان ٿي ويٺي. چارو اڃا به ويجهو اچي سندس ڪلهي تي هڪڙو لٽائي چيو — دادِي!

مڃاڻ سڙلا کي ڇا ٿيڻ لڳو. دل ٽٽ لڳس ته چارو کي چڪي ڇائي لائي. سڙلا سڪ مان سندس مٿو پهنجي گود ۾ ڪري رکيو، ۽ هوريان هوريان سندس لڙ ٿي هٿا ڦيرندي جهلڻ. هان! هٿو بخارا مٿي ۾ سور به اٿئي ڇا؟
 ”ها، ڏاڍو سور آهي.“

سڙلا آهستي آهستي سندس مٿي کي زور ڏيندي چيو — ڪنهن ڪجهه آرام اچي ٿو؟
 ”عاه، دادِي، ڏاڍو آرام ٿو اچي. تنهنجو هڪ ٿڌو آهي.“
 ڪجهه نه ٻيو چيو وهڻ بعد سڙلا چيو — چارو! ڪڏهن

”نوهان سڀني کي ٿي ڇا ويو آهي؟ هيٽرو ڏينهر ڇڙهي آيو آهي...“

سر لا اڃا ڳالهه پوري به ڪانه ڪئي هئي ته پٺيان ڪنهن جي پيرن جي آهت ٻڌائين. ڇرڪي پٺيان ٺهاريائين، ڏٺائين ته امر نات آهي. ۽ هوءُ شرم کان ديوار پٺيان وڃي لڪي.

”امر نات ته اڄ منهنجي ڪمزوري ڏسي ورتي“ سر لا شرم کان پنهنجا پلو آڃا ڪرڻ لاءِ چنچل چرڻ سان هيڏانهن هوڏانهن ڦرندي سوچڻ لڳي، ”هينئر امر نات اڳيان ڪيئن پنهنجي لڄ لڪائي سگهنديس؟“ سامهون ٿي امر نات جي سمهڻ واري ڪمري جو دروازو کليو پيو هو. ان وقت ڏٺائين ته چارو ۽ ڏاڍي مشڪلات سان ڪر موڙي ڊگهو ساهه کڻي چيو، ”دادي“

سر لا جو وڌايل قدم روڪجي ويو. سندس دل ڌڙي ڌڙي کيس چيو، ”پاڻيچي ٿو ته هن جي طبيعت خراب آهي. ڇا مون تي فرض نه آهي جو کيس جي ڏسان. پر نگهبانيءَ لاءِ سندس پتي جو ويڻو هي. الهيءَ کان وڌيڪ سندس نگهباني ڪير ڪري سگهندو؟ مان کيس ڏسي به ڇا ڪنديس؟“

سر لا ڌڙي ڌڙي وڌي ويندي اندر ڪمري پيل پلنگ ڀرسان اچي بيٺي. ڏٺائين ته چارو اڪيون ٿي پيئي آهي. سندس سڪل چهر تي ٿي اداسي

صوڻ ۾ جڏهن سڙا جي اک کٽي، تڏهن سورج جا
 روشن ڪرڻا شيشي لڳل درين کي پار ڪري، سندس
 منهن تي پئجي رهيا هئا. سڙا چرڪ ڀري آئي ڪري
 ٿي. آه! هٿو ڏينهن جڙهي ويو آهي. ان بعد حبال
 آيس، هاڻي منهنجو هٿي هٿ نه هٿڻ هڪ برابر آهي،
 پر اهو ڏک نه هن ٻاڻهه ڀرڻ ڏکيو هو. نه نه نه حبال
 هن کان اڳ ڪيترائي ڀيرا سندس ڪمري ۾ در
 کڙڪايو وڃي ها. سڙا ڪجهه مهل ٽائڻ چپ چاپ
 پسري ٿي ويٺي رهي. اڄوڪي لڀاڳي، لکمي پريات
 کيس ڏاڍي بي چسي، بي رسي ڀاڻ لڳي.
 هوءَ ڪمري کان ٻاهر آڳاٽ ۾ اچي، بي لڀي ٿي
 سوچڻ لڳي ته هن طرح اڀاڳي ۽ آلس پري زلڏي
 ڳهارڻ نه مسئل آهي. ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻو ٿي
 ٻڌندو. پر اهو سندس سمجهه ۾ نٿي آيو ته ڪمري
 شروعات ڪيئن ڪري ۽ ڪهڙو ڪم ڪري.
 هيٺ نظر ڪري ٺهاريائڻ نه ڏنائڻ نه، لوڪراڻين
 لاءِ اڃا هميشه صوڻ ٿيو آهي. ڪا اکيون مٽي رهي هئي،
 ته ڪا ڪر موڙي رهي هئي. سڙا خشي ٿي ڪنهي
 مان منهن ٻاهر ڪڍي زور سان هڪ لوڪر ٻاڻي ۽ ڪي
 ڪو. ”بندو“ ٻڌندي ٿي لوڪر لوڪراڻين ۾ هلاچل
 مڇي ويٺي ۽ سڀ پنهنجي پنهنجي ڪم کي لڳي ويا.
 بندو دري مان منهن مٽي ڪري ڇڏو. اسي،
 ڪهڙي آڳا آهي.. ڇا مٿه. اڃان؟

ڪيو ته ائين ئي ته خبر ٻولديس ته ڪيتري ويهين
ٿو سو ٿئي.

سنجها جو هوءِ سويلي ڏر ويڙهي آڳند ۾ اچي
بيٺي. ڪوشش ڪندي به هوءِ هيٺ ان ڪم ۾
پنهنجو من لڳائي نه سگهي. ان ڪري هوءِ بي چئي
تي ٻاهر هلي آئي، ۽ آڳند ۾ اچي ڪٿري وٽ بهي
رهي!

ڪيترن ڏينهن کان هن گهرو ڪاروبار ڏانهن اک
کڍي به نه ٺهاريو هو. نه گهڙيءَ پر لاءِ اها اون اندر
اچڻ ڏي هٽائين. اڄ امر جي چوٽ تي هن به ڏسڻ ٿي چاهيو
ته سندس بي ڌياليءَ ڪري، ٺهيو لڪيو گهر ڪهڙي رسال
کي وڃي رسيو آهي.

سولا چپ چاپ انڌري آڱڻ ۾ انهن ئي ويچارن ۾
غلطان بيٺي هئي. چوڌاري ڪن، اهر ۽ بي بندوبستي لڳي
پيئي هئي. لوڪرن اي ڪي نظرداري. ڪجهه ڏينهن کان
ڪم ٿي ڪنهنجو ڌيان نه ڏسي، لوڪرن جو به مڪو
مڇي ويو هو. هن چاهيو ٿي ته امريات پنهنجي اکين
سان هيءَ حالت ڏسي ته ڏاڍو چڱو.

رات رات رات رات جو راج شروع ٿي ويو هو. ان پوري
اولداهيءَ ۾ آڳند ۾ بيٺي بيٺي ڪيترو وقت هوءِ اهيئي
پور پچائيندي رهي. ان بعد انڌري گهاٽي ٿيڻ تي
هوءِ اتان ڌيري ڌيري قدم وڌائيندي پنهنجي ڪمري
۾ هلي ويئي.

دادی

امر نامہ میں شعلی و جیہ لی سر " گہڑی ساعت نہ
 حتی سلی حتی الٹی سلی رھی . نو بوہ چا سلی
 ماں سجادہ لی وری وچی ڈر لی ویلی . ڈر
 دل لگاٹ می کھتری لی کوشش کھالیں نو ورو
 کھوسجادہ می ساروٹی ابدیتی دل فرٹن ہر فاسی لی
 ولس . کھتروٹ لی ہالیمون یاد اچی رھون ہمس .
 عسٹری ڈہین ہپی ہپی ہپی ہپی ہپی ہپی ہپی
 ولس ہالیمون کھون . اہو نظارو اہمان نری
 ولس . ان ڈہین ہ ہالہ بولہ می آخر ہر کھس ان
 ہپی . اح ہ الی لی ہو . ہستائیں ہپی ہپی وچہ
 وچہ لولی لی ہالہ بولہ شلی حتی . ہن سوچو
 ہ سوامی ہ استری ، لکے الی لی نہ آھی !

جہن جاء کی ہن امر جی ککری لیاگی ہنڈوہو
 اح امر کس ہالہ ، ان جاء لی وچارٹ آر ہو ، اہو
 سوجی سر " اہو سندوسوب می سرھالی ، کان لو " رھی
 ہو . ہن امر ڈاہین شرف ڈہکار ہدی ، کس ہنڈو
 مہن ولس . وٹھ " اہو مجور کھو ہو . ہن ہمال

ڪيو آهي، جا ڳالهه تون به قبول ٿي ڪرين، تڏهن
توڪي فرض کان منهن موڙڻ لاءِ ڪهڙو سبب آهي؟
بتاء وري پنهنجو پد وٺنديءَ يا نه؟

”ر“

امرات چپ ٿي ويو. جواب نٿو ڏيو هو پر نهايت
نراس ڪندڙ. امرات جو مدھن لعل ٿي ويو. چيائين:-
سڪ. منهنجو اندر ڪوبه مطلب ڪونه هو. مون
صرف چاهيو ٿي ته گهر ۾ جيڪو جنهنجو مان آهي،
اهو انهيءَ ئي ٿي قائم رهي.

سر لا ذرا ٺٺوليءَ مان چيو:- سو مان سمجهان ٿي.
مان توهانجي انهيءَ نهوارت فرض ادائيءَ کي
سارهايان ٿي.

امرات ڪروڙ مان ٽپ ٽپ ڪندو ٽڪڙو ٽڪڙو
ٻاهر نڪري ويو، ۽ باغيچي ۾ وڃي ٽهڙ لڳو.
ڪيترو وقت ائين ئي ٽهلندو رهيو. سڄها جو گهر
جي ٻتين پوڙ تي سندس ڌيان ڇڪيو. خيال آيس،
’ويچاري چارو اڪيلي ويٺي هوندي‘. ان خيال اينديئي
هو هڪدم چاروءَ جي ڪمري ڏانهن وريو.

له نېټې چې انېۍ ټټر ټټاڼې، چې ګرم بر دست اندازې
ګرم څو مېال آځي، له دې ټي سمېتېاڼ ټو. ټوڅ ټيڼ
دېستالې ټټر څو ټټر چې ټالې چې مکه سېنډه څو
مېال رکندي آځي، ټالې، ټالې له اڅړو ټي مېال
رکي ټالې له نېټو. اجابو اماڼکي ټالې له ګرم.

۳۱ ہا موج نوحان کی شک کہ مکیو آشی؟

”ملاک کور کیو آئی، نو تو ئیر حی کمر شاع
کی یو بچدی ز نو آھی؟“

سر لا دل فی دل م کامیاب لگی۔ خیال تیس نہ ہو
کی سدی ہذا نہان۔ ہو ابھی، خیال کی دل فی دل ہو
دہائی چھائیں۔ چاہو کہیں کم ہو کولہ کو
مطلب نیندو آھی؟ ہو عینکدھن نیندو نہ آھی، نہ
بہ کہیں کی چنبرہ نورو فی آھی؟

”میں نے توں بلی نہ دیا، تو موت میں نہ لے لوگی
 بیویا واجب سمجھو، کاکھی نہ ملوگی بیویا جو نہ
 کنوار کی رہی سمجھا۔“

”پر مان بهنچي دل ۾ سمجھان ٿي ته مان عالمي
اها ڳڻو نه ٿا ٿي ڪس ڪس جي آسمان، ڪڪا اٿر ڪس.“
”ڪارو ٻياڻ ڪوڙ ڪارو نه ٿيندو آهي. کون اهو
ڄوئي سمجهين؟ ڇا ڪنهن لپيٽو ايمان ڪيو آهي؟“
”نه.“

امرو نامت تووی دیر چپ و حق بعد کلیدی ؟ سر ؟
ایم لایسادی چیو، جده حسن اسامی کوه ابراز ل

و جهندي چيائين - شايد ڪا ڪم ڪار جي ڳالهه هوند
 سڙا جي ڳالهائڻ جو ڍنگ ڏسي امر نات جو ج
 جلي ويو. سڙا ڇا ائين ٿي سمجهي ته مان سڌائ
 ساڻس ڪم ڪار جون ڳالهيون ٿي ڪرڻ اچان ٿو. هو
 ڪهڙي ٺٺولي آهي. گهڙي پل چپ رهي چيائين
 ڪاڪو چوي ٿو ته هيٺ تون گهر جي سار سنڀال
 ڪانه ٿي لهين، ڇا اهو ئيڪ آهي؟
 سڙا به ڪجهه دير چپ رهي، ان بعد امر ڏانه
 نهاريندي چيائين - ڪير ٿو چوي؟ مان ٿي پائين
 ڪاڪي پاڻ ائين چيو هوندو.
 امر نات خفي ٿي چيو - اهو ئيڪ آهي ته ڪاڪو ڪو
 و چوي، پر مان ئي ٿو چوان.
 ”توهان؟“

”ها مان، ڇا ان ۾ ڪا عجب جي ڳالهه آهي؟“
 ”عجب جي ڳالهه ڇو ڪين آهي، مان اڳي ڇا
 ڪندي هيس، هاڻي ڇا ٿي ڪيان، انجي توهان کي
 ڪهڙي سڌ.“

”ها، مان ٺٽو ڇاڻان، نه ڇاڻڻ جي ضرورت اٿي.
 پر اسان کي جڏهن تنهنجي سهاري ٿي رهڻو آهي،
 تڏهن اڃا به گهوڙاڻو مڇاڻڻ مان ڪهڙو لاپ؟ هاڻي
 وري هي ٺٽو نه وٺو ڇو؟ تون ته جيئن اڳ هئينءِ،
 تيئن هاڻي به آهين، بابا، توکي ئي گهر ڏيڻي بنايو
 هو، مان به توکي انهيءَ روپ ۾ مڃان ٿو. مون کي

ڄاڻهيون آهن. هيٽون ڏينهن ٿاڻن ٻيا مون ئي سندس سر تي ٻار رکيو هو؟

”هيٽري وقت ٿاڻن چڪو گهر ڏيڻي هو تنهن ۾ مٿس سارو ٻار رکيو هو. پر هاڻ تہ تون ئي گهر مالڪ آهين.“

”مالڪ ٻلڇڻ ۾ به شايد ڪا وڏي مصيبت ئي ڏسجي.“
مهر جي توهان جي اها مرضي آهي تہ مان هن کي وٺي ٿو ڇوان.“

امرات انهيءَ ڏينهن ئي سڙا وٽ وڃڻ لاءِ ڪمري کان لڪري ٻاهر آڳاٽ ۾ اچي بيٺو. پر هڪ اڻ ٿو معياد مان ٻڌو آيو ڪري تہ سگهيو. جيڪڏهن ان شڪ کي دؤر به ڪري سگهيو تہ هڪدم سندس من ۾ اهو سوال اٿي تڙو اهو تہ ڄاڻو ڪيئن پهچيان. هڙ سياروڪ لاهي سڙا هي ڪمري ۾ هليو ويو. ان وقت سڙا هڪ مٿي تي دريءَ وٽ ويٺي ڏور يري رهي هئي. ٻيون جي آهسته ٻڌي هن جنهن چوڪ ڀري ڪمڌ مٿي کنيو تنهن ڏٺائين تہ امرات سامهون بيٺو آهي. اکيون پٽائينديئي سڙا ڏڪندڙ هٿن سان ڏور کڻي ٽپائيءَ تي رکيو، پر تہ ٽپائي ڪجهه تہ سگهي.

سڙا کي سانس به ڏسي امرات ئي اول ڄاڻو. چوريءَ مان نڪتو ڏهان ڪنهن خاص ڄاڻو ڏانهن ڇڪائڻ لاءِ آيو آهيان. سڙا ڏٺي دل ۾ چيو، ”مولڪي تہ ان ڄاڻو جي محڪم نگاهه امرات جي پٽي ئي

ڪجهه هفتن بعد هڪ ڏينهن ديوان امرنات کي سڏ
 ڪيو. امرنات اهو ڏسي حيران ٿي چيو. ڪاڪا! ه
 جي معنيٰ ڇا آهي؟ توهان جي هوندي مون کي انهن
 ڪمن جي ڄاڻ ۽ سمجهڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟
 ان بعد ڪيترائي ڏينهن گذري ويا. هڪ ڏينهن
 امرنات، ديوان کي سڏائي ڏاڍي خفي مان چيو. ڪاڪا،
 ڇا گهر ۾ نوڪرن ڇاڪرن تي ڪو اک رکڻ وارو ڪونهي؟
 مان ته ڏسان ٿو ته سڄو گهر ڊاوان ڊول لڳو پيو
 آهي، ڪو بندوبست ڪونهي. سمهڻ جي ڪمرن ۾
 گندگي، بسترن جو ٻرو حال. نه وقت تي پتي پري، نه
 صفائي سنائي ٿي ٿئي؟

ديوان ماتم رهيو. گماشتي چندي گهوش چيو
 ڳي امي ٿي، سڀڪا سار سنڀال لهندي هئي. هن جي
 پ کان نه ڪا داسي ڳالهائي سگهندي هئي، نه ڪنهن
 ڪم ۾ ئي ڪا ڪمي پوندي هئي.....

امرنات سندس ڳالهه وچ ۾ ئي ڪڍي چيو. بابا گذاري
 پر جيڪا اڳ ۾ گهر سنڀاليندي هئي، اها ته اڃا به
 ؟ اهائي ڇو ڪين ٿي هيئن انهن ڳالهين ڏانهن
 ڏئي؟

ديوان چيو. ڇو ته توڻي اڃا تائين ان ڪم جو بار
 س سر تي نه رکيو آهي.
 امرنات پرون ٽاڻي چيو. ڪاڪا! اهي سڀ اڃا پون

بگڙيل گهر

هرات جي چالاقي کي ڪيترائي ڏينهن ٿي ويا. آهستي آهستي ڪري امر جي دل تان ڊڪ ڊرو ٿيڻ لڳو. خاص ڪري چارو جو بحال ڪري کيس جلدئي من کي ذبح ڏيڻو پيو. چارو، هن گهر ۾ ٿين هئي، لڻ ڪري پئي وٽ نه گهڻو نه ايندي هئي. ڇپ جاب گهر جي هڪ ڪنڊ ۾ پئي ڇوڙي هئي. هرات ٻاٻو جي موت جي پئي ڏينهن ٿي سولا سندن ساٿ ڇڏي ڏنو. لاچار ٿي امرات کي ئي چارو ڇوڙي سالي ٻڙيو پيو. هڪ ڏينهن شام ڇوڙي راءِ سولا کي چيو. ڏي و! هرات ٻاٻو امر جي ٻالين ٺهيندي ٿي هئن ۾ سولي ويو هو. هن کي اڃا سسار جي امري سڻڪ نه آهي، ۽ نه سڻڪ رکڻ ٿي ٿو چاهي، ڪم ڪار جي نه هو ويجهڙي ٿو وڃي. - هڪڙهن نون ڄامهن نه هجر ڏيان اوڙائين ٿري سگهن ٿي.

سولا ٿورو کلي ٿرت جواب ڏنو. ڪاڪا! ڇڪڻ سهرم جڙو هجي ها ته پوءِ مان توهان جي ڳالهه هڪدم مڃان هاڻ پر هن وقت منهنجو ڪنهن نه ڳالهه ڪيل ڏيڻ مناسب نه آهي. هو امد نه ڏينهن ان پئي پڙهي ڪار کي سنڀالڻ لڳندا.

٧
ٻولي نندڙي منهن تي اٿاه پرير جون ڌارون وهائي رهيا هئا.

سرلا جي اها سڄي صورت ڏسي چاروءَ جي دل پگهرجي ويئي. ۽ سندس دل به ازخود سرلا اڳيان ڀري پيئي، مني آواز ۾ سڏ ڪيائين - دادِي! امرنات جي آڱ ڪوششن ۽ سرلا جي سر ٽوڙ شيوا سان به، هر نال گهٽن ڏينهن تائين هن ٽئين بنايل سڪ ڀڙئي سنسار جو سڪ ماڻي نه سگهيو. ٽئين ڏينهن ٻيهر ٽيءَ جو پٽ ۽ ٽينهن کي آسيس ڪري ڏاڍي شائنيءَ سان وڃي ساسين سڪالو ٿيو. امرنات ٻارن جيان رئڻ لڳو. چارو هنن ٿورن ڏينهن ۾ ئي سهري جي پي حد ڀر جي پاڇي هيٺ سڪي ٿي رهي هئي، سا الهِي ڀر کان وانججي وري اڳئين جيان ئي اٿائ ٿي ويئي، هڪ ڪنڊ ۾ وڃي ڦاٽي هياڻه رئڻ لڳي. شام ۾ سڀني کي ڏيڏ ڏيڙ لڳو. فقط هڪ سرلا ئي ٻن جا دل ڏاڍي ڪري گهر جي ڪم ڪار ۾ شام ۾ جي سهائتا ڪندي ٿي رهي، جيوتڪ حقيقت ۾ ئي دل اندر ئي اندر درد کان ڏري رهي هئي. هن دل هن وچوڙي ڪري ڪيتري قدر ويا ڪل ران ٿي پيئي هئي سو فقط هن ئي ٿي ڄاتو.

پڻهجي گهر ۾ جو گھڻ آھن ؟ مان آھيس ٿو ڪريان ۽
 تہ ٿل ٿون مڌا سڳي رھين .

گهڻي دير تائين سڀ صبر ۾ رهيا. سڙا سڀري
هي ڀرسان ويهي، کيس ڪارائت لڳي. چارو اول ئي
دروازي جي اوت ۾ پئي پئي سڙا کي سڃاڻي ورتو
هو. ۽ هنجي هر هڪ ڪم کي ڏسي خوش ٿي رهي هئي.
سڙا سڀري کي ڪارائي آئي. هر ٺاڪ سورا پوئي
آواز ۾ چيو. ڏي! ڏرا ترس. ننڍي ڪنوار، همدانهن اڃ،
چارو اٿي سڀري هي ڀرسان وڃي پئي. کيس
اکيون کڻي سڙا ڏانهن ٺهاري ڇو ساهڻي نه ٿو. هر ٺاڪ
هوريان هوريان هٿ وڌائي چارو جي ڪمندڙ
ننڍڙي هٿ کي پنهنجي هٿ ۾ وٺي، ٻئي هٿ ۾
سڙا جو ڏاڻو هٿ ورتو ۽ اکين ۾ آب آڻي سڙا
ڏانهن ٺهاري گهٽل ٿي سان ڄاڻن. ڏي! مان
هنڪي پنهنجي هٿن ۾ سولبي ٿو وڃان. هيءُ پنهنجي
ننڍي پٽ آهي. ننڍي ڪنوار پنهنجي وڏيءَ پٽ
کي پوڻام ڪو. هيءُ ديو اٿئي.

چارو ڌاري ڌيري سر لا کي پوڻام ڪري جنهن
الي ايلي، تنهن ئي هڪ نازڪ هٿ، اچي سندس
هٿ ۾ ٻيو، جيئن هن کي چڱي پاڻ ڏانهن ڪو،
چارو جيوت نروڻ اکين سان ڏٺو ته سر لا سچ پنج پير
سلسل۾ سڪ پيار پوري ڏيوي آهي. ان وقت اهي
ڪوئي ڪوئي چارو ۽ ٻيو ڪوئي کان بلڪل نال.

ڌيري سندس مٿي تي هٿ ڦيريندو رهيو. رڻندي رڻندي امر اوچتو چپ ٿي ويو.

چارو سرلا سان گڏجي ڪنبدڙ قدمن سان آهستي آهستي اندر آئي. امرنات منهن ڪنپير ڪري سر جهڪائي ويٺو رهيو. سرلا بيمار جي شيوا ٿهل ۾ لڳي ويئي. هرناٿ چيو - ”اڄ ڏي ۽!“

چارو ڌيري ڌيري سهرري جي چرلن ۾ لمي لمسڪار ڪيو. هرناٿ محبت ڀري آواز ۾ چيو - ڏي ۽! هلي آءُ - هٿ اچي ويهه.

چارو پنهنجي ٽڙڪندڙ جسار کي ڪٽي ڪنهن طرح سهرري جي پلنگ جي پٽي پاسي وڃي ويٺي.

”ڏي! شرم ڇوڻي ڪرين. مان توهان جو پتا آهيان.“

يڪيل منهن اندران چارو سڏڪا ڀري روئي رهي

هئي - اهڙا پيار ڀريا لفظ هن اڄ کان اڳ ڪڏهن

به نه ٻڌا هئا. ننڍڙي ئي مٿي ٿان پي ۽ جو پاڇو هئي

ويو هوس. کيس ان جي سنيهه جي سائپڙي نه هئي.

هوءَ هن جاءِ تي ايندي ڪنهن اڻ ڄاتي خوف

کان ٿر ٿر ڪنبي رهي هئي، ان خوف جو ڪارڻ هو،

هي ۽ ئي شائتي ۽ ڀريو، ڌير جوان ۽ ٻاجهارو پتا سمان

ادار دل سان!

چارو ۽ جي ويجهو اچي وهڻ تي هن جي مٿي تي آهستي

آهستي هٿ ڦيريندي هرناٿ چيو - ڏي ۽! مون توهان

کي ڏاڍو ڏک ڏنو آهي. تون هيترن ڏينهن تائين

هئي! جهن سان هن نه باهرين طرح نه اندرين طرح
ڪنهن ڏينهن ڪوبه نالو نه جوڙيو هو، پوءِ ان اڳيان
هيءَ له ۽ لڪڻ ڇا لاءِ؟ هن جيڪڏهن هڪ گهڙيءَ
لاءِ به هڪي پنهنجي پتي ڪري ليڪو هجي ها،
نه پوءِ سندس له وڃي هئي. پر حتمين نه ڪڏهن اٿس
ٿي ڪونه هو، ڪڏهن سڙا امر جي نظر ۾ هر طرح
هڪ ڌارين استرڪيءَ جيان هئي، نه پوءِ هيءَ له ڇا لاءِ!
انوحه امر جي سمجهه ۾ ڪجهه به نه آيو، انصاف
ڌرم ۽ سماجڪ سبب جو منس مٿان ڪيترو نه پرياءُ
ٿو ٿئي! انهن ويچارن ۾ اچي امر جو مسڪ، ارادي
نه هوندي به خود بخود هنجي اڳيان جهڪي ويو،
هر ناک امر ڏانهن پهاري سڏ ڪيو - امر، ائي هه
اچي ريه.

ڪاٺ پٽيءَ جيان امر ناک اٿيو، ۽ پيءُ جي ڀرسان
وڃي ويٺو. هر ناک پنهنجي لٽون سان هنجي هر هڪ
الڳ ئي گهري نگاهه وجهندي چيو - پٽ! تون نه
ڏاڍو لهي ويو آهين.

امر جي اکين ۾ وري ڳوڙها چلڪڻ لڳا، هر ناک
بابوءَ هن جي مٿي تي هٿ رکي صو - امر، روءِ نه
تون لڪ ڏوھ ڪرين ته به مان ڇا ٿوئي ناراض ٿي
سگهان ٿو.

امر پڇتاءُ پرگهت ڪرڻ لاءِ هڪ اکر به اڪلي نه
سگهيو هو چپ چاپ ويٺو رهندو رهيو، ۽ پٺس ڏيڙي

کي معاف نه ڪيو آهي. مان چڱي ڏسو سگهان ته ڪڏهن
معاف ڪندڻ پس نه يا نه، هن مون کي ايترو دک
رسايو آهي جيترو توکي رسايو اٿس. پر ڏي! تون هاڻي
منهنجو چوڻ مڃ. جيستائين مان جئرو آهيان تيستائين
تون هن سان اهڙو ورتاءُ ڪر، جنهن مان، مان سمجهان
ته تون هن کي معاف ڪري ڇڏيو آهي.“

سر لا چپ چاپ ويٺو هڻندي رهي. ڪجهه دير بعد
ڊگهو ساھ کڻي هر ڏات باٿوءَ وري چيو - جهڪڻ،
ڪڏهن تون هن کي معاف ڪري سگهين ته ڪري
ڇڏجانءِ.

سر لا آهستي آهستي سر کي سندس پيرن وٽ اچي
بيٺي. ۽ سندس پيرن کي چنبڙي درد ڏيلي آواز
۾ چوڻ لڳي - پتاجي! توهين مون کي آسيس ڪيو.
”هان، وٺ. مان آسيس ٿو ڪيانءِ ته شل تون ائين
ڪرڻ ۾ سامرت ٿين.“

اسرڻات چپ چاپ سر جهڪائي ويٺو رهيو. هي
سڀ ورتاءُ ته اڀيان ڪندڙ نه آهي، مان اڃا پوئتي
جايو رستي تي خراب خيال ڪندو آيس، ۽ من ئي
ن ۾ دڪي ٿيندو رهيس. هن وقت ته پتا جي ڪميا
ي، سڪ پري صورت ۽ وڻندڙ وهنوار مان سڄي محبت
ي ثابتي ملي رهي آهي. امر سر لا ڏانهن ٺهاري پندي
ئي چو، شڪجي رهيو هو. سر لا جي سامهون ٿيندي
چل لڄ کان لڪندو ٿي ويو. پر هيءَ لڄ ڪهڙي

”امر!“

”ٻاٻا! ٻاٻا!“ چوڻدي امر زور زور سان پيءُ جا

ٻر ٻڪڙي منهن کڻي الهن ۾ لڪايو.

جڏهن ڪنڌ ڪنائين ٿڌهن ٿڌائين ۾ ٻٽس پنهنجو

ڏاڻو هٿ ڏانهن وڌائي رهيو آهي. پتا جو اعڙو ٻار

ڏسي امر جي دل درد کان ڇٽ پڙا پڙا ٽٽ لڳي.

هن ٿڪندڙ هٿن سان پيءُ جو هٿ وٺي منهن تي ٽپايو

۽ ڪنڌ ٻيڪائي پلنگ جي هڪ پاسي ويهي رهيو.

پٽ کي سٺي سان لائي حرثات جي هڙدي جي

آڱ اڇپامي ٿڌي ٿي ويئي. هو پنهنجو ٻو هٿ پٽ

جي مٿي تي رکي پنهنجي من ۾ ڊبل ڊڪ جي ڌارا

کي ٻوڙهن جي دٻ ۾ ٻاهر ڪڍي ٻارن جهان ڏيئي لڳو.

گهڻو وقت ٻوڙهن ٻاڙڻ بعد هن پاڻ جهلسو ۽ منهن

ٽري لپين کي سڌ ڪيائين. ان وچ ۾ سڙا پلنگ تان

اٿي ڪمري جي ڪنڊ ۾ ويهي نه جان پيا ڪري رهي

هئي. سڀني جو سڌ ٻڌي، هوءُ سر ٻيڪائي ڀرسان

وڃي سٺي. ”ڏيءُ! هٿ ويهه، ڪجهه هوا ڪر.“

سڙا وڃي پلنگ جي پٺي پاسي کان وڃي ويئي

۽ ڇم ڇاپ وڃي ٽٽ لڳي. ڪيترو وقت هنجي

ٿيل ۽ ڪيسر منهن ڏانهن ٺهاري حرثات لبل آواز،

ڇيو. ”ڏيءُ! توکي منهنجي هڪ ٻالو مڃڻي ٻولدي.

سڙا ٺهات سڄي آواز ۾ ورائيو. ٻاٻا، ڇنو.

”ڏيءُ! مان الهن تو سمجهان نه تو شايد اڃا اٻر

استريءَ پنهنجو منهن بيمار جي ڪن وٽ آڻي
چيو۔ پتاجي!

”مونکي ڇا نند اچي ويئي هئي؟“

”نه، توهين جاڳي رهيا هئو.“

بيمار هڪ ڊگهو ساھ کڻي جهيٽي آواز ۾ چيو۔ شايد
ڪجهه اک لڳي ويئي هيم. مون ائين پئي ڀانيو جئين
ڪو منهنجي پيرن کان اچي ويندو. ڇا شام چرڻ آيو هو؟
پر هنجو قدم ته نٿي لڳو.

”تڏهن ڀلا ڪير هو؟“

”چئي نٿو سگهان! مان ته امر کي ڏسي رهيو هوس
پر نه هو ته ڪلڪتي ۾ رهيو.“ پيرانڌيءَ تائين پهتل
امر هينئر پاڻ روڪي نه سگهيو ۽ هڪدم پيءُ جي
پيرن تي ڪري پيو. هن جي ڇهڻ سان هرڻاٺ ڇرڪيو،
وياڪل ٿي چيائين۔ ڏي ۽! وري به ته ائين ئي ٿو
ڳي. ڏس ته سهين ڪير آهي؟

وينل استريءَ پٺيان ٺهاري اڌ گهٽل ڪلي سان چيو۔
رهان ئي ڏسو ته ڪير آهي، اڪيون کوليو.

”مونکي ڀٽ ٿو ٿئي، مٿان ائين نه هجي ۽ منهنجو
رمان غلط ڪري. ان ڪري اڪيون کولي نٿو سگهان.
اهو ئي آهي؟“

امرڻاٺ رنڊڙ آواز ۾ چيو۔ بابا!

ڄڻ بجليءَ جو جهٽڪو آيو. ۽ هرڻاٺ جون اڪيون
ڪدم ڪلي ويون.

آهستي آهستي ڳوٺ جا اڙڇا محل ماڙيون ۽ جيئڙيون
 ڏيکاري ڏيڻ لڳيون. ٿاڌي ۽ هي ڳوٺ م ڳيڙلدڻي
 امرات لڄاڻ ڪيڙي شرم کان، ٿاڌي ۽ جون سڀ دريون
 بند ڪري ڇڏيون. جڏهن ڳوٺ جا ماڻهو مٿان لڳي
 ڏاڍيس لڄاڻ ٿيڻ لڳا، تن ڏاڍو ڄارو ڇپ ڇاپ وٺي آهي.
 اُمر لڪڙو لڪڙو ۽ ماڙ جون ڏاڪڻون ڇڙهي پٺي
 هي ڳوٺ ۾ آڻي، اوچتولي اوچتو روڪي پٺي
 رهيو. سندس نظر سامهون کليل دريءَ مان هال ۾ نيل
 هڪ عالي ڀنگ ٿي ڪيئن لسان جي ڪڙي سان
 ڀڪيل ۾ سر ٿي ويئي هئي. عمر جو ڪجهه حصو ڏسندڻي
 دؤ سمجهي ويو ته اهو سندس پتا هوندو. هڪ اُڻاڻاڻ
 بجوف کان سندس بدن ڏکي ويو ۽ هڏو به ٻڌجي
 ڪجهه دير تائين اُتي عروالي ٻڌو رهيو. پوءِ آهستي
 آهستي ڊبل ٻڌي سان ڪمري ۾ ڳڙيو. ان وقت
 ڪيئن سڀ ڪري بيمار ۾ي عمر ۾ ڇڙيو ٻڌا ٿي.
 هن اکيون بند ڇوڏي مٿن کان ويٺل وٺي ڪي ڇيو.
 ڏي! ڏس ته سڄي ڪر آهي؟ مٿي ٻڌي ٻڌي کان
 ڪر اچي ٻڌو آهي. شام ڇوڙ آهي ڇا؟
 امرات ڪنڌ مٿي ڪيو. ڏٺائين ته سندس پتا هي
 مٿن کان هڪ استري وٺي آهي. هو آهستي آهستي
 بيمار ۾ي مٿي ڪي زور ڏئي رهي آهي. هن ڪي
 ڏسندڻي اُمر جون اکيون ڇوڪي ويون. ڪن ٻي
 ۽ امرات وري چيو. ڏي!

چارو ڊجي وڃي سندس دل ۾ آيو، چارو ڪي س
آٽل چڱو نه ٿيو. پر وري انهيءَ دم کيس پيءُ جي
بيماريءَ جي يادگيري اچي ويئي ۽ هو وري انتظاري
مان وڃي ڪڍي وقت ڏسڻ لڳو.

جڏهن هو ٽرين مان لهي گاڏيءَ تي اچي سوار ٿيا
تڏهن صفا صبح ٿي چڪو هو. آس پاس جي وڻن جي
وڻين مان، جڏهن کيس اڌ ڪوهه پري پنهنجي ڳوٺ جي
وڻن ۽ گهرن جي ڏنڍيل چايا ڏيکاري ڏيڻ لڳي، تڏهن
سندس اکين مان ڳوڙهن جي ڌارا وهي هلي. سارين
جون بنيون، وسو بابو ۽ سندن باغيچن جا وڏا وڏا وڻ،
جڙ هڪ ٻئي سان هوڏ ڪري آسمان ۾ سر اوڇو ڪري
بيٺا هئا. اها وڏي پل ۽ انجي ٻنهي پاسي ڦليل ڀاڙيءَ
جي چر هيٺر به مائيٽي وهڪ سان وهندي پئي ويئي.
سامهون ٻڙ جي وڻ ۾ ڪڙمين جا چوڪرا اڳئين جيان
پينگهه لڏي رهيا هئا. امرنات کي ياد آيو ته هو به
ننڍي هوندي هرروز هتي گهمڻ ايندو هو، پل تان
ڀاڙيءَ ۾ ٿيا ڏيئي ترندو هو. رستي جي ٻنهي پاسي
جي ڪڪايون جهوپڙيون هيون تن جي رهواسين کي
هو چڱيءَ طرح سڃاڻندو هو. ممڪن آهي ته اهي اڃا
به هنن ئي گهرن ۾ ڪنهن طرح سک ڊڪ جا ڏينهن
ڪاٽيندا هجن، ۽ هو اڄ هتان ٻن سالن کان جلاوطن
ڪيل هو.

پتا جي دل

ساري راتھ مڃالڻ جو نوحو من تي ڪٿي، امرات
 موٽي ڇارو ۽ کي ساڻ ڪري گهر ڏي وريو. رستي
 ۾ هن ڇارو سان گڏوگڏ ڳالچا ۽ ڇارو به مڙس
 کي مات ۾ ڏسي مات رهي. ڪو اڻ ڄاتو ڏٺ کس
 هسائي رهيو هو. امرات رستي ۾ اهو خط وري وري
 به ٿي پرا ڪڍي پڙهيو. کيس چيتري ڇارو ۽ هي چيتا
 هئي، اولري پڄي ۾ هس. هو خط هي هڪ هڪ
 اکر مان مطلب ڪڍي رهيو هو. کيس اهي خط ۽
 کي عجب وڃي پڙيل نظر ٿي آيا. سڙا کي ڪپڙو
 حق آهي جو مولتي حڪم ڏلائي؟ ساڻهي وقت سندس
 من ۾ سڙا لاءِ هڪ ڌاري ۽ استري ۽ جو وڃي به اچي
 رهيو هو. هو وڃي رهيو هو، هو وقت اسن جتي
 وڃي رهيا آهن اتي سڙا حوٽي وڃي آهي. نه ڇا
 اسن هن جي حڪم تي سندس ٿورائتا ٿي، معافي ۽
 منبرالي ۽ هي ٻڪرا مڱهندڙن جهان وٽس وڃي رهيا
 آهيون؟ هو چيئن گهر جو مالڪ آهي اتان ڏکڻ وري
 ڏوهاري ۽ جهان تي حڪم ملڻ تي اوڏاڻين وڃي رهيو
 هي؟ ممڪن آهي، هاڻو سڙا هي اڳيان اسان جو اڳيان
 ٿي، شايد هي اهي ۽ ٻالور پڙي نوع کي ڏسي

چارو ڇپ رهي. امرات چيو - ڇڱو، چارو. تون هت ئي رهه. ٿارڻي تو وٽ هوندو، پر مان ويندس. بابا مونکي سڏايو آهي.

چارو اڪين ۾ ڳوڙها آڻي، پتيءَ جي پاسي ۾ اچي اچيو - نه، مان به توهان سان گڏ هلنديس. توهان سان گڏ مونکي به نه سڏايو اٿس.

”پر چارو! چئي باي نه ڪين لکي آهي.“

”پر پتا جن ئي نه اسان کي سڏائڻ لاءِ دادِيءَ کان چئي لکائي آهي.“

امرات ڪجهه وقت ڇپ رهيو. چارو جي سرل صدق سندس من به مضبوط ڪيو.

چارو پيو - هن ۾ ويچار ڪرڻ جي ڪيتري ڳالهه آهي.

ٿارڻي دادا! توهين ڳالهه کي چڱيءَ طرح چيو ڪين ٿا سمجهي ڇڏيو.

”ڇڱو ڇڏ، جيڪي ٿيڻو هوندو سو ٿيندو. ٿارڻي

تون اڪيلوئي منهنجي دڪ جو ساٿي آهين. جيڪڏهن

فلٽيءَ کان مون توکي ڪجهه چيو هجي ته معاف ڪجانءِ.

ون هت ئي رهه. مان چارو کي وٺي اڃ ڳوٺ روانو ٿيندس.

ان بعد ڪجهه ترسي، ڏيکيو ساھ کڻي وري پيائين.

منهنجي اندر ۾ نه جان چو ورو ڪري اهوئي نبال

هو اٿي ته هي سڏ باي جن جو آهي. هنن ٻڪ ٿي ٻڪ

ونکي معاف ڪري ڇڏيو آهي.

نٿوليءَ مان کلي ٿارڻيءَ ڪندڙ وٺي غلط ايترو

پيو - ”هان، هان.“

آمرنات جا ڇهه ڇڄي پيا. هو ڇپ ڇاپ وينو رهيو.
ٿوري دير بعد چارو ۽ آهستي پڇيو - ڇا پڙهيو؟
”پتاجي. سخت بيمار آهي.“

چارو سانت ٿي ويٺي. خاموشيءَ کي ٽوڙيندي امرنات
گهٽيل گلي سان چيو - چارو! جلدي تيار ٿي مان
هينئر ئي گهر هلندس. پتاجي سخت بيمار آهي.
”ڇا ڪريان؟“

”جلدي جلدي پنهنجا ڪپڙا لٽا لاهه، ٻيو ڇا؟
ٿار ٿي، اوتار ٿي!“

ٿار ٿي جلدي ڪمري ۾ اچي چيو - ڇا آهي؟ هيترو
گهٻرايل ڇو ٿا ڏسجن؟

”مان اڄ ئي رات واريءَ گاڏيءَ ۾ گهر ويندس.
ضروري شيون ٻڌي تيار ڪر.“

”سڪه نه آهي؟ هيءَ اوچتوئي اوچتو گهر جي تياري
ڇو ٿيڻ لڳي آهي. معاملو ڇا آهي؟“

”پتاجي بيمار آهي.“

”ٺهيو، بابو جيءَ جي طبيعت نيڪه نه آهي، ان ڪري
لي هن توهان کي سڏايو آهي؟“

”سڏائيندو ڇو ڪين؟ هو بيمار آهي. ان ڪري
ونڪي وڃڻ ٿي ڪپي.“

”اهو نيڪه آهي، پر ڏسو ٻرو نه سمجهجو. منهنجي
تالهه ڏيان سان ٻڌو. هن خط ۾ ڪا اهڙي ڳالهه لکي
هي يا نه جنهن مان معلوم ٿئي ته هن توهان کي معاف
ڪري ڇڏيو آهي.“

امرات گهراڻجي سندس ويجهو آيو، ۽ کيس هٿ کان وٺي ڇيائين. ڇو چارو، ڇا ٿيو؟
 ”توهين ٻڙهي ڏسو، مولڪان چڱيءَ طرح ٽڙهو ٿو ٿئي.“

امرات اول نه خط کي پڙهڻ کان اڳين مان هيٺ کان وٺي مٿي ٽائين سرسري طرح ڏسي ويو. کيس هڪدم پتر ٽڙهڻ جي همٿ ٿئي ٿي. آخر ۾ هن ڏاڍي مشڪلات سان ٻڙهيو.

ماڻڪ گنج،

بس! شايد تون مولڪي نه سڃاڻدي هوندين، پر جڏهن هي پتر ٽڙهي پهنجي سواميءَ کي سب ڳالهيون ٻڌائيندي، تڏهن توهين ئي مولڪي سڃاڻي ويندا، ۽ منهنجي لکڻ جو مطلب به سمجهي ويندا. پتاهي اوچتو ئي اوچتو سخت بيمار ٿي پيو آهي هونئن نه هُو اڳئين سال کان بيمار آهي، پر هينئر سندس حالت انتظاريءَ ۾ پڙي ٿي پئي آهي. هُو پاڻ ٿو لکي سگهي، ان ڪري مان ئي توهان کي لکان. پهنجي سواميءَ کي به چئجانءِ ته سندس پتا سخت بيمار آهي. هو توهان کي ڏسڻ لڳو آهي. هي خط ملندي ئي توهين پتي پتني هليا اچو. گهراڻي جي ضرورت نه آهي. هُو ٻين ڏينهن بهي بيت ماح ڪجهه وڌيڪ سرهو ڏسڻ ۾ اچيڻو. ٻيو ڇا لکيان؟ تورو لکيو ڪيڏو ڄاڻندا.

پهنجي سڙ لاڏاسي.

امرنات جا ڏينهن ان طرح موج ۽ مزي ۾ گذرڻ لڳا
اهڙي وقت هڪ ڏينهن داسي اچي ڪوچ تي هڪ
لفافو اچلي هلي ويئي. چارو ۽ خط کڻي ورتو. سڄي
پڙهڻ کان اڳ ئي سندس نظريه لکيل اکرن ”سرا داسي“
تي وڃي پيئي. هڪدم اٿوليءَ مان پڇيائين - هيءَ سرا
داسي ڪير آهي؟

امرنات چرڪي ڇيو. ڇا چيئ؟ سرا ڪٿي لکيل آهي؟
”هي ڏسو هيٺ سرا داسي لکيل آهي - مٿي ڪنڊ
۾ ماڻڪ گنج لکيل آهي.“

امرنات گهڙي دير تائين چپ رهيو. اهو ڏسي
چارو ۽ گهٻرائجي پڇيو - ڇو؟ چپ ڇو ٿي ويا؟ سرا
داسي ڪنهنجو نالو آهي. توهين کيس سڃاڻو؟
”ڇا تون نه سڃاڻينس؟“

”نه، ڪير آهي؟“

”اها - اها“ چوندي چوندي امرنات هڪ وار
وري به پٿر ۾ لکيل اکر پڙهيا. ان بعد اهو پٿر
چارو ۽ جي هٿ ۾ ڏيئي چيائين - تون هي سڄو
پڙهي وڃ. پڙهڻ سان ئي سڀ ڪجهه معلوم ٿي ويندو.
چارو ۽ چپ چاپ خط هٿ ۾ وٺي پڙهڻ شروع ڪيو.
امرنات ڪجهه دير تائين منجهيل من سان ڪنڊ جهڪائي
وينو چارو ۽ جي منهن ڏانهن ڏسندو رهيو. اوچتو ڏٺائين
نه چارو ۽ جو ٿڌو ڇهر و اداس ٿي ويو. هنجي ڪنهن
هٿن ۾ اهو پٿر به ڪنهي رهيو هو.

هي سڳند سان ٻري ان اڪلي باغ ۾ اڀريل اشوڪ
 هي ڀاڻا ۾ پيئڻو آسڻ وڃائي رهيو هو. اڏي اڏي
 هوا ٿارو ٿولاريل وٺي هڪ گلن جي مٺي خوشوءَ کڻي
 گلزار ڄمن ۾ ڇيڇڻو مڃائي ڏنو هو. اهڙي سهولي سوي
 امر هارمولس تي راڳ ڳائي رهيو هو.

اٺ ڇاڳ سڪي! ڇڏ ڏند هنڌ،

ڏس ڏس ڀٽي جا روح مٽي

سلسار ٿري ٿو سولهن ٻري،

سنگس ٻري، آند ٻري...

ڪئن هوش وڃان ڪئن ۾ پڪي،

هڪ وڻ تان ٽپي ٻي وڻ تي ٺهن

ڇا راند رهن، ڇا ناچ ٺهن،

ڇا لال لئون آند ٻري...

خوشو جي وهائي پير هوا،

گل ٻوٽا لڏن هنڌ ٺهرون ٺهن

ات وڪ ۾ وهنديون دليون وڃن،

ڇا 'شمار' شوشي جي ٿور لڳي...

اٺ ڇاڳ سڪي!...

امر راڳ ڳائڻ لڳو، چار وڪ من سان ٻڌل ڏي رهي،
 محتوئيڪ سندس سمجه ۾ ڪجهه به ٿئي آيو ته به امر جو ٻوٽو
 ٻوٽو سر به لشدار اکيون کپس ڳيڻو ڪجهه سمجهائي
 رهيون هيون.

دنگ ۾ پنڱ

امرنات ڏاڍي تيزيءَ سان، ڏاڍي تڪڙائيءَ سان پنهنجي ميڊيڪل ڪاليج جي پڙهائي پوري ڪري ورتي ۽ ترٽي اورڇ ۽ ڪم ڪندڙ ماڻهن جي قطار ۾ اچي ڪڙو ٿيو. باقي کيس ڪنهن ڪرت کي لڳو هو. چارو هينئر به اهڙي ئي هئي. اهڙي ئي سر، اهڙي ئي پورڙي ۽ اهڙي ئي ويسه، وسوڙي. امر هڪ هٿ سان هنکي پنهنجي سيني سان لائو، ۽ ٻئي هٿ سان هڪمڻو ٿي، کيس سهارو ڏيئي سنسار ساگر جي ڪناري آڻڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. ان وچ ۾ چارو ۽ امرنات جو نئون نائيدار اچي نڪتو. اهو هو تارڻي چرڻ چارو ۽ جو پڦاٽ. هن سنسار کان اڻ ڄاڻ جوڙي جي وچ ۾ تارڻي چرڻ جي چرڻ ڪري، هڪ طرف چارو پنهنجي تارڻي پاڻ جي هاڻا سان پنهنجي ڪم ڪار ۾ ڄاڻ حاصل ڪرڻ لڳي. ٻئي طرف امرنات کي به بي اونو ٿي لڪڻ پڙهڻ لاءِ ست ملي ويو.

مانگه گذريو، ٽڳڻ ٽولاريو. ٽڳڻ پنهنجو نئون د باغيچي ۾ اڙيل موليٰ سريءَ جي گلن ۽ منجريءَ

حالت ۾ مڏري آهي، ٽيڪائين ٺوڪي ٿر ميني ۾ سور ٻيا
موڪليا ويندا. ٺوڪي آهي غرور قبول ٿا ٿوندا. ان کان
سواء ٽينچر مون مان ڪو منبند نه رهندو.

هر ٺاڪ مٿر

ڪيترن ڏينهن کان پوءِ هر ٺاڪ وٽ امر جو هڪ سٺ
آيو. ”ٺوڪان پيئجي سومان شاهر منهن جي سر
ٿي حوٻار وڌو آهي، ان کي مان سر جهڪائي سويڪار
ڪيان ٿو. ٺوڪان جي ٿر مان ڪڍي ڇڏڻ بعد نه مان
ٺوڪان جي ٿي پسي اي پلجدو رهندس.

ٺوڪالچو

امر

ٺاڳل پٿر جي ان پٿر کي وڏو ڏيئي پڙهي هر ٺاڪ
ڏاڍي ۽ حرداريءَ سان ان کي مڪش باڪس ۾ ساندڙي رکيو.
ان بعد هر ٺاڪ ٻانءِ جي ڪيترن ڏينهن کان سڪل
اڪس مان جل جون نه وڌيون وڌيون ٿيون ٿيون ڪري وڃي
پٽ پيون. هن حلد ٿي اڪيون اڳهي ڇڏيون!

هر نات چيو۔ هي ڪم مون جهڙي بيءَ لاءِ واجب
به آهي ۽ مون کان ٿي به سگهندو.

ان بعد هن ننهن ڏانهن نھاري چيو۔ ڪيئن ڏيئي !
هن کي معاف ڪري سگهين ٿي ؟ ڇهه ته مان معاف ڪريان
ٿي . بس پوءِ مان به کيس هيٺو ٿي معاف ڪري ڇڏيان.
پر ڏس ڪوڙ نه ڳالهائڻاڻا . مان ٿوڪي سڄهه ٻڌائڻ لاءِ
ٿي وڌ وڌ ڪري چئي رهيو آهيان .

پڪاڻيءَ سان پير ڪٽندي سر لا ٻئي ڪمري ۾ هلي
ويئي . هنجي چنل ڇاڻيءَ مان چنل ”نه“ اکر اڌ مو کائي
ٻاهر نڪرڻ لڳو.

ٻئي ڏينهن هر نات امر جي نالي سو رپيا مٺي آرڊر
ڪري موڪليا . هن چئن ڏينهن ۾ ئي اهو مٺي آرڊر
موت ٿي آيو . ان سان گڏ و گڏ امر جو خط آيو .

”ڪاڪا سائين ! مان توهان جو سنيهه سدا ياد رکندس .
مان سمجهان ٿو ته توهان ئي پٽاجن کي چئي مون لاءِ
هي پرڀند ڪرايو آهي ، ان لاءِ توهان جي مهرباني ،
پر مان ان سنيهه جي لائق نه آهيان .“

ڇڪندڙ اکين سان ديوان اهو خط هر نات جي هٿ
۾ ڏنو .

ان وقت ئي هڪ ڪاغذ جو ٽڪر ڪٽي هر نات لکيو۔
”مان هر نات متر ماڻڪگنج جو زميندار آهيان ۽ تون منهنجو
پٽ آهين اها ڳالهه دنيا ٿي ڄاڻي . تنهن ڪري منهنجي مان
مرتبتي جو مدار گهڻو ٿو ٿي آهي . جيستائين تنهنجي

ديوان ڪجهه دير رکي چيو۔ جيڪڏهن توهن ان
پر پنهنجي نرض ادائي سمجهو ٿا، ته ڀلي اٿس. ڪريو.
هو توهان کان پڻا وٺڻ قبول ڪندو يا نه، اها نه
پوءِ جي ڳالهه ٿي.

”پوءِ هي ڳالهه نه ٿي. پر هنڪي منهنجي منهن
مٿي رکڻ ڪاٺو پڻا وٺا ٿي پوندا. ڪنوار! مان هن پر
پنهنجي نه راءِ وٺڻ چاهيان ٿو. لهج نه ڪر. صاف صاف
پنهنجي من هي راءِ ڏيئي ڇڏ. هن کي ڪجهه ماعوار
ڏيڻ ليڪ آهي يا نه؟“

سر لا آهستي آهستي پنهنجو جهڪيل سر مٿي کڻي،
سڄي ڏانهن ڏسندي محڪم ارادي سان چيو۔ نه.
”نه! چاهڪي ڪجهه نه ڏيڻ واجب نه آهي؟ تون
نه ڪند پٽن، ان هي مونکي ڏرو به اميد ڪانه هئي.“
”نه، پتا جي جيڪڏهن توهن کيس معاف ڪري
سگهڻو ته معاف ڪيو. جيڪڏهن چاهبو ته اهو ڪم بلڪل
آسانيءَ سان ڪري سگهڻو ٿا.“

”چا ان لاءِ ئي تون ائين چئي رهي آهين؟ پر ڏي،
اهو ڪم اخر ٿو آسان نه آهي. جيڪڏهن هجي ٿا
نه چا مان هن طرح کيس اڃا به وڌيڪ سزا ڏيڻ به
مڃال ڪيان ٿا؟“

ديوان چيو۔ اهو ڪم توهان جهڙي پتا لاءِ واجب
نه آهي.

پيري گود ۾ ڪٽڻ جي آند جو اٺو سندس اند
۾ اچلون ڏيڻ لڳو. گهڻن ڏينهن تائين ان ٻاڪ جي
سڪ دڪ ۾ ٻه جانيون ڀاڱي ڀاڱي هيون. ڪجهه وقت
کان هن لاءِ فقط هڪڙو اهوئي ۽ ان لاءِ فقط هڪڙو
هيءُ ئي رهجي ويو هو. ان ڏينهن کي ياد ڪري
هرات اڃ به پنهنجي نرم پلنگ تي پئي اچڻ لڳو.
گهڻي دير بعد ۽ گهڻي ڪوشش ڪاپوءِ نيٺ سندس
اک لڳي. پر ان ۾ به سڀنا ڏسڻ لڳو. جن ۾ ان ٻاڪ
جي لنڊيٽ جي حياتيءَ جا هير ڦير نظر اچي رهيا هئس.
صبح جو اٿي، هو وري هميشه چيان پنهنجي روزالي
گار کي لڳي ويو. سر لا اڃ سندس غير رواجي گيسر تا
ڏسي بنا ڪجهه ڪڍي پنهنجي ڪم هاج ۾ مشغول ٿي
ويئي. سڄي ڏينهن ۾ ڪنهن به هڪ ٻئي سان اکر
ڳالهايو. ديوان کي سڄو ڏينهن وٽس اچڻ جي
نويت نه ٿي.

سانجهيءَ جو امرات ديوان کي سڏايو. حڪم ملنديئي
ڪنوار به هٿ ۾ وڇڻو کڻي اچي پلنگ وٽ بيٺي.
ڪنهن به اوڀارين لهوارين ڳالهين بعد، هرات بابو ديوان
نهن بهاريندي اخبار ۾ منهن وجهي چيو - مون گهڻي
ڄار بعد آخر اهو فيصلو ڪيو آهي، ته مان پنهنجي
مر يادا قائم رکڻ لاءِ هر مهني امر کي ڪجهه نه ڪجهه
ڪلينڊو رهان.

حق گهري سي نه ڏيو. بس هن لاءِ اهوئي ڪافي
ڏنل آهي. جيڪڏهن توهان جو اهو خيال آهي،
نه پسا ڏيڻ بند ڪرڻ سان هن کي باز آڻيندا، نه
اها توهان جي ڀل آهي. ڇاڪاڻ ته هتي،
نيت به هو توهان جو ئي پت آهي. تنهن ڪري
هنجي ڏوهه جو ڏنل ڪجهه سوئي هئڻ گهرجي.

هرات لٽو ويو هو، هينئر اتي ويٺو جڏهن -
جڏو، ڇڏي اهن ڳالهين کي. اهن به هينئر رڪيوئي
ڇا آهي!

ڳالهين به ئي گهڻي رات گذري ويئي هئي.
هرات اتي پنهنجي سمهڻ واري ڪمري ۾ هليو ويو.
انڌرو ڪمرو ۽ انڌري دنيا! هرات پليڪ تي
پئي پئي پسا ورائيندي اڪه لائڻ جي ڪتري تي
ڪوشش ڪئي پر نه آيس. هوريان هوريان وسريل
ڳالهين جا ڪيترائي ورڻ هڪ هڪ ٿي سندس اکين
اڳيان ڦرڻ لڳا. پنهنجي اڀرندڙ حوالي، اهو پوئو
پٺي پوئو، ان گهري پوئو جي وچ ۾ پت نه هئڻ جو
پاري دڪ، ۽ آخر ۾ ان پوئو پوئو جي گود ۾ سندس
صورت سان مشابيهت رکندڙ، نرم لڙڪ ۽ ڪوئل
ڪڪي جو چتر سندس اکين اڳيان جهلڪڻ لڳو. ان
ڏينهن جي خوشيءَ ۽ واڌاين جي يادگيريءَ ۾ سندس
سڄي سر ۾ سرهائيءَ جي لهر ڏوڙائي ٿي ڇڏي.
نرم وچائي تي لڳندڙ پنهنجي پت کي پهرئين پهرئين

”پاڻ ڇا چوندو، مون ئي کيس چيو ته مون سا
گڏجي هل. جيڪڏهن پڙهين سورهن آن نه، ته به ٿورو
ڪميا ضرور ڪندء. ان تي چيائين ته پتاجي اهڙي
اذوري ڪميا مونکي نه ڪبي. جڏهن هو پاڻ ڪنهن ڏينهن
مونکي پيار مان ”آمر“ چئي پڪاريندو، تڏهن مان
ٻوڙي سندس گود ۾ وڃي وهندس.“

هر ناک بابوءَ آهستي ڪندي چيو- مزاج ۾ گرمي نه
خوب ٿي ڏسجي.

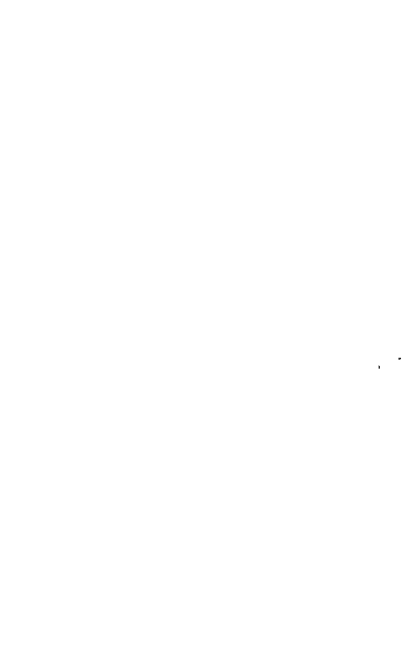
”آخر توهانجوئي ته پت آهي. ائين ته هڻڻ ئي گهرجي.“
”سڪ، توهينئر چيو نه ته پئسن لاءِ معافي وٺڻ ايندو.“
”مون اها آئينده جي ڳالهه ڪئي. توهان بي ڳالهه ويچارڻو.
هو نوڪريءَ جي تلاش ۾ بنا کاڌي پيتي، ڏينهن رات
ڪاڪتي جي سڙڪن ۽ گهٽين جي خاڪ چاڙهندو ٿو وٺي.
اها ڳالهه خود توهان جي شان وٽان نه آهي. وري به
پنهنجائيءَ جو جهڳڙو آهي، ٻين اڳيان ڇو پاڻ پٿرو
ڪجي. هن توهان جو چوڻ نه مڃو، اها ڳالهه در گذر
ڪرڻ جهڙي آهي. پر ٻين ماڻهن کي انهن ڳالھين جي
ڄاڻ نه پوي، تنهن لاءِ توهان کي ڳجهه ڳوهه ۾ هنجي
مدد ڪرڻ گهرجي. جيئن توهان جي شان تي آن نه
چي. پوءِ ڪٿي سڄيءَ دل سان هن کي معاف نه به
ڪريو، ڪڏهن به هنجو منهن نه ڏسو، هو جيڪي

لوڪ فنڊا.

زميندار هر نات پنهنجي ساڳي پراڻي چال سان هلند
 هليو. ٻاهرين ماڻهن کي اهو پتو لڳائڻ به نه ٿو ٿاڻين
 ته سندس جيون به به ڪو اڻاڻي جو انگور ڦٽو آهي
 جهڙيءَ طرح هو اڳ به پهر رات پئي اٿي هت
 نهن ٿوئي، ٽي چار ڪلاڪ سنڌيا پوڄن به صرف
 ڪندو هو، ۽ اٺ ٽيندي زمينداري ڪچريءَ به اچي
 وهندو هو، تهڙيءَ طرح هينئر به نير سان هر هڪ ڪم
 ڪندو رهيو. ان پهرن جو هو اندر پنهنجي نهن
 سڻاوت وڃي روئي کائيندو هو. ان ڏينهن به
 هر نات بابو منجهند جي روئي کائي بستري تي
 ڪٽو پي رهيو هو. سامهون ئي ٻڌو ديوان شام ڇو
 پوڙي تي ويٺو ڳالهيون ڪري رهيو هو. هو زمينداريءَ
 تي ڪم سان ڪلڪتي ويو هو ۽ اڄ ئي اتان آيو هو.
 ڪاروبار جي باري به گفتگو هلي دهلي هئي. سڻا
 نات جي پلنگ ڀرسان ئي هت به وڃڻو ڪڍي
 ٿي هئي. ان وقت جيتوڻيڪ وڃڻي جي اهڙي
 ڪم به ڪانه هئي ته به سڻا وڃ وڃ به هوريان
 هت هلائيندي ٿي دهلي.

لوڪ ٺنڊا.

زميندار هر نات پنهنجي ساڳي پراڻي چال سان هلندو
 ليو. ٻاهرين ماڻهن کي اهو پتو لڳائڻ به نه ٿو ٿاين
 سندس جيون ۾ به ڪو اشانتيءَ جو انگور ڦٽو آهي.
 جهڙيءَ طرح هو اڳ ۾ پهر رات پئي اٿي هت
 نهن ٿو ٿي، ٿي، چار ڪلاڪ سنڌيا پوڄن ۾ صرف

ڳوٺ ۾، هڪ باغيچي وارو بنگلو پاڙي ڪري
 اتي وڃي رهيو. ماڻهن جي وڇوڙي کان بي حال
 بڻيل امراڻن، پنهنجي پياسي دل جي سڃيءَ ڪنڊ
 ۾، چاروڪي ڪڙي وهارڻ لاءِ، چڻا ڪلڪتي جي
 ڪولاهل کان پڇي آيو هو. هتي هن سانتيڪي
 اڪيلي گهر ۾، کيس انهيءَ هڪڙي سرُ کان سواءِ
 ٻي ڪا ڳالهه ئي نٿي سڄهي. بسنت جي لعلائيءَ پري
 گنگا، ٻي فڪر ڀار سان مني راڳي ڳائيندي، باغيچي
 جي پٺيان رات ڏينهن هڪ ئي چال سان، ڪل ڪل
 ڪندي وهندي ٿي ويئي. ڪيڏانهن ٿي ويئي تنهنجو
 نه هئو انت نه ڀار. ڀرسان بيٺل ٻر چن ۾، ڪا به چرپر
 ڪانه ٿي ڏني. صبح سويل جڏهن هيءَ چوپنوتِي جوڙي
 باغيچي ۾ گهمڻ لڪرادي هئي ته ٻنهي پاسن کان
 سائي چهر تي پيل شبنم جا قطرا بهار جي تازي اپريل
 سورج جي جهيڙن ڪرڻ پوڻ سان، چاروڪي جي ايمان
 پورين ڳوڙهن جيان لڏدا ڏسبا هئا. صاف آسمان ۾
 بريات جي اها لعلائي اهڙي معلوم ٿيندي هئي،
 جهڙي لعلائي چاروڪي جي چهر تي هئي. ڪنهن
 غيال اچڻ تي جئين هنجي منهن تي مردني چالنجي
 ٻندي هئي، تئين ڪوهيڙي سان ڍڪيل گلن جون
 ڪڙيون به شرم کان سر جهڪائي پنهنجي دل جو
 وار بند رکڻ چاهينديون هيون. سورج جا سهاڳ
 يا روشن ڪرڻا ڏاڍي ڪوشش سان مڪڙين جو منهن

مونکي هت هيڪلو ڇڏي گهر هليا ويا آهيو. ان وقت
ڇا توهين هت هئا؟ ويا ڪونه هئا؟

”هي ڇاڻي ڇئين؟ مان توکي هت اڪيلو ڇڏي
ڪيئن ٿي وڃي سگهيس؟ تنهنجي دل ائين چوي ٿي؟“
”ان وقت نه مون ائين ٿي ڀانيو.“

امرات اڃا به ويجهو اچي هنجي هٿن کي پنهنجي
هٿن ۾ جهلي چيو. چارو، ڇا اڃا به ڊپ ٿو ٿئي؟
”ڪجهه، ڪجهه“ چارو ڪنبدڙ ڪنٺ سان چيو،
”ان ڏينهن توهان جهڙو ڪروڙ ڪيو هو، متان وري
نه ائين ڪيو.“

”ڪروڙ؟ نه، نه. لتا! ڀلا مان توتي ڪيئن ٿو ڪروڙ
ڪري سگهان. هاڻ، البت پاڻ تي ڪروڙ ضرور آيو
نه ڪمزوريءَ ڪري توکي پاڻ وٽ واري، تنهنجي
جوين پرنسپل ڊل ۾ جيڪو پور پيرل هو تنهن کي تهاڻين
ختو ڪري ڇڏيو. جيڪڏهن مان ان وقت توکي
هر وٺي وڃا ها ته ممڪن هو، ته تون ڪنهن ڏينهن
ولڪي وساري وهين ها ۽ وڃي ڪنهن ٻئي جي گهر
کي ٿين ها. ائين نه ڪري مون پنهنجي ڪمزوريءَ
بب سڀني کي ڏکي ڪيو. پيءُ کي ڏکي ڪيو ۽
کي ته هڪ طرح ماري ڇڏيو هوم، پر شڪر آهي جو
ن. بچي پيشيءَ.“

”توهين ڀلي گهر وڃو، پر مونکي نه ويندي ڊپ
ٿئي. ان ڪري مان نه هلندس.“

ڪالهه هئي. چاروهڪ مني ٿي هزارين گلن مان اڪڪل
وڃي راجپوتن ٻڌي رهي هئي. وڏي ۽ بيماريءَ کان
پوءِ انسان جي ڪنهن به دنيا کان موٽي نٿو اچي.
جتي طرفن جي دڪن ڇاهي سڪن جون لٿرون، هن
کي جهي نئون سگهن. هو جي انهن سڀني کان پرڳڻي
تي نٿو وڃي. هو سيڪجهه ٻڌي نٿو پر ڪانه ٻالهر سندس
سمجهه ۾ نٿي اچي. هو فقط بي معنيٰ نگاهن سان
ٺهاري بندو ٿو رهي.

امرات ٻياري ڀري نظر سان هنکي ڏسندي ڏسندي
چيو. چارو، هينئر ڪنهن آهين؟ طبيعت نه خراب نه آهين؟
”نه، مان هينئر بهڪ آهيان.“ جتي هو، امرات
ڏانهن ٺهاري لڳي.

امرات سندس ڀرسان اچي چيو. ڊاڪٽر چويٽو
نه اچا پوريءَ طرح تندرست ٿيڻ ۾ هڪ مهينو لڳي ويندس.
چارو ۽ گهڙي بل جب رهي چيو. مان تندرست
ٿي ويندي آهيان. پر جڏهن آئي ٿي بهان تڏهن مٿي
۾ چڪر اچيو وڃي.

سڪ ٻڌي نگاهه سان ڏانهن ٺهاري بندو امرات چيو.
ڏاڍي هٻي تي ويندي آهين. مان نه اميد لاهي وين
هوس. خبر نه آهي نه اهي نه اميد ۽ پرياميا ڏينهن
۽ راتيون، اٽلي ڪمڻ ڪڇي ويون.

ٻنهن جون پوريون پوريون اکيون امر ڏانهن ٽپري چارو
چيو. مونکي ان وقت ائين ٿي معلوم ٿيو، جي ٺهاري

تياڳ

جو امرات پيءُ کي پتر لکيو. پوءِ بي سرت پير
 کي ڪلهي کان لوڙي چيائين - چارو! مان توکي
 گهر نه وٺي ويندس. تون منهنجي آهين. مون وڏو
 پير چارو ڪجهه به ٻڌي نه سگهي. هوءَ
 ۾ نه هئي. امرات پيءُ کي پتر موڪلي بي اونو
 چارو ۽ جي پلنگ جي پاسي تي ليٽي پيو. اڄ سند
 دل جي هڏ ٻڏ مڙجي وئي. سڀ ٻنڌن ڪڍجي و
 ڇوڙهن ڏينهن کانپوءِ چارو ۽ جو پڻ چنڊ ڪمزور
 ڪري ٻئي ڏينهن هوءَ جهيٽي آواز ۾ امرات سا
 ڳالهيون ڪرڻ لڳي. هوءَ پلنگ تي پيئي ٿي چنڊ جي
 هلاڪي مشڪ سان امرات کي اميد جاڳائڻ لڳي. ان
 بعد نوڪر ۽ نوڪريائين جڏهين واري وئي سان رات
 جي اوجاڳي جو بار پنهنجي سر تي کنيو تڏهن امرات
 به ڏينهن ڏي ڪري نٿي ڪئي ۽ پيت پري کاڌو.
 شام جو امرات چارو ۽ جي ڪمري ۾ وڃي ڏٺو، تڏهن
 هوءَ پنهنجي جاءِ تي ليٽي کليل دريءَ مان نيري آڪاس
 انهن نهاري رهي هئي. سندس منهن جو رنگ لٽل
 چهر و سڪل هو. سنجها جي سڄ جا سونهري ڪرڻا
 دس دکن وارن ۽ ملن منهن تي پئجي، وهانو
 هن نئين ڪنوار جي لڄ کان پيلي ٿيل نراڙ تي،
 جي سندر مثل پئي سونهيا. رستي جي ٻئي
 نم جي وٽ تي ويٺل پڪي، پنهنجي جهر ٻئي سان
 ڇائي رهيا هئا. هيٺ رستي تي به ڪا گهٽ ڇهل پهل

ٿورو دڪ شانت ٿيڻ تي امرات ڏٺو ته چارو
 نا اُميد ٿي هت پٿاري پلنگ تي بيٺي آهي. اکون
 ڦاٽل، اکن جون پلڪون پي حرڪت. اڪ ٿي هت
 رڪڻ سان معلوم ٿيس ته هو ڏيڙي ڏيڙي ساهه کڻي
 رهي آهي.

”چارو! چارو! توکي ڇا ٿي ويو؟ ڇا توکي ڊپ
 ٿو ٿئي؟ ڇا توکي ڊپ ٿو ٿئي؟ چارو!!“

چارو هن جي منهن ڏانهن نهاريو ۽ ڏاڍي زور سان
 ساهه کڻي ڏيئي آواز ۾ چيائين - ها.

”ڊپ جي ڪهڙي ڳالهه آهي؟ اڃا بخار نه لٿو آهي.
 تون اڃا ڪجهه وقت لپتي ره.“

چارو ڪر موڙي سمهي پئي. امرات هڪ ڪرسي
 چڪي دريءَ وٽ اچي ويٺو. چارو وهائي ۾ منهن
 لڪائي ڇڏيو.

رات جو چارو جو ٽپ سڙ چار ڊگري ٿي وڃي پيو.
 ويڇاري لڪلڻ کان وڌيڪ لڳي. ساري رات امرات

هن جي مٿن کان ويٺو، سندس لرڙ تي لڙي رکندي
 رهيو. ڪن پل لاءِ به سندس اکيون نه لڳيون. داسي

سڄي رات بيٺي وڃي هڻندي رهي. چارو رڪي
 رڪي رڙ ڪري روئي ٿي ڏٺو، ”مان نه وينديس!

نه وينديس. وينديس نه جيئري نه رهنديس.“
 ٻئي ڏينهن نه بخار ۾ ڪا ڪمي ڏسڻ ۾ ڪانه آئي.
 هڪ کان پوءِ ٻي اهڙي ڏيکاري ڏيڻ لڳا. تنهن ٻن

ٽياڳ

”چو؟“

”منهنجو گهر جو ٿيو.“

”منهنجو گهر هٿ ڪري نه پاڻ ٿو لاء اها

پيالڪ جڳه آهي.“

”پيالڪ جاء؟ اهو ڪيئن؟“

”چو؟ ڇا توکي اها خبر نه آهي ته مون گهر وٺ

جي خيال کان ڪيڏو نه وڌو ڏوهه ڪيو آهي؟“

چاروڪ جي چوري جو رنج اڏامي ويو. سندس

چپ ڦڙڪڻ لڳا. چيائين - ڇا هو مون تي ڏاڍو

غاراض ٿيندا؟

”لاراض نه ٿيندا، بلڪل نه. ممڪن آهي ته هو

توڪي وڏي آدر سان گهر ۾ وهارين.“

”نه پوءِ ڏپ جي ڪهڙي ڳالهه آهي، مان ته

هلنديس. توهين به نه اٿي رهندا نه؟“

”مان“ امر ڦڪو مشڪندي چيو - توکي ٻئي

حوالي ڪرڻ لاءِ ئي ته مان توکي وٺي ٿو هلان.

امرات جلدائيءَ سان چاروڪ وٽ اچي، ٻنهي هٿن

سندس منهن مٿي ڪري، ڪنبدڙ ڳلي سان

- ائين ڪندين ته منهنجو پٽ مولڪي معاف ڪري

ٿو. مان سنسار اڳيان بي ڏوهي ٿي سگهندس.

ٻئي سان وهانو ڪري سگهندين ته؟ ٻئي جي

سندس نه؟

اهي خيال ڪندي، امر نات اهو ڏسي لاء نه نثار
 اٿس يا نه، جيئن چارو ۽ جي ٺوڙ ٿي هڪ رکيو، تنهن
 تي چارو ۽ پوک ٺوڙي اکيون پٽيون. امر نات کي ڏسي
 هن اٿس نه ڪندي ڪر موڙ ٻندي چيو. - ٺوڙي آهيو؟
 ڪڏهن آيا؟

امر ٺٽيو ٿي چيو. - اجيو، هينئر آيو آهيان.
 ”هينئر؟ پر مون نه ڏٺو ۽ هو آواز نه ڪيو ٻڌو.
 شايد منهنجي اک نه لڳي ويئي آهي. پر ٺوڙي هينئر
 ڪيئن آيا؟ ٺوڙي نه پوڄي کان پوءِ اچڻ لاء چئي ويا،
 هاڻ ڇا وري ويسا؟“
 ”ها، وري ويسا.“
 ”پوء ڪڏهن ايندا؟“

”چارو! ٺوڙي نه مون سان ٺٽو منهنجي ٺٽو هلنديءَ لاء؟“
 ”ٺوڙي جي ٺٽو؟ ڇا ٺوڙي مون کي پڇي ٺٽو
 رهي هلندا؟“
 ”منهنجي ٺٽي ۽ ٺوڙي وٺي اچڻ لاء ٺٽي نه مون کي
 موڪليو آهي.“

چارو امڪان اٿي هتي ٺٽي وٺي.
 ”اٿس يا نه، سچي ٺٽي. اڃا نثار ٺٽو آهي.“
 ”ڊاڪٽر چيو آهي ته ڇڏي ڏيڻو وڃي.“
 ”ڪڏهن شڪو پوندو؟“
 ”مٿان ٺٽي هلي. پر ٺوڙي اٿي هلندي ٺوڙي لهندا.
 ”ها“

ان وقت به هوء هن طرح ئي بخار جي جوش ۾ بي سا
 ئي پيئي هئي. جهري جو رنگ اڳي جيان ئي سرخ
 هوس. ان وقت هوء پنهنجي پگڙ پونگيءَ ۽ ميري
 بستري تي پيئي هئي. هن وقت ڏسڻ ۾ چاهي عمر
 ۾ ان وقت کان وڌيڪي وڃي هئي، پر انهيءَ ۾ ڪو
 شڪ ڪونه هو، ته هيءَ تازي ٽولڊر مڪڙيءَ مثل جو پٺو تي
 چنڊل چارولتا اهائي چارو هئي. پر هي گهر پگڙ
 پرايل نه هو، هي بسترو ميرو نه هو. ته ماڙ جي هن
 بهڪندڙ ڪمري ۾، اوچي پلنگ تي، ڪومل ۽ صاف ستري
 بستري تي قسمن قسمن زبورن سان جهنجهيل چارو
 لپتي پيئي هئي. سندس چهرو ڪيترو پيارو، ڪيترو
 خوبصورت معلوم ٿي رهيو هو!

امر ڪن منهن تائين هن ڏانهن ڏسندو رهيو. کائڻس
 دنيا ۽ دنيا جي هر چيز ڀلجي ويئي. اکين ۾ پاڻي اچي
 ويس. کيس خيال آيو ته ڪير چئي سگهندو، ته هي
 جهنگلي گل بن ۾ ڪڙي ٿاريءَ ۾ رهي ها يا مرجهاڻجي پٽ
 پوي ها!

هن کي هن سنسار ۾ انساني بستيءَ ۾ آڻي ڪل ڪرائڻ
 وارو مان ئي آهيان. جيڪڏهن مان اوڏانهن
 نه وڃان ها، ڀل لاءِ به هنن کي پاڻ نه پسيان ها، ته پوءِ
 هيءَ جو پنهنجي اندر ۾ مون لاءِ آس ۽ ٻائي وهي ها؟ پوءِ
 سندس ماما سندس ٻانهن ڪنهن ٻئي کي ئي سوليپي ها.
 هن جي هيءَ حالت منهنجي ڪري ئي ٿي آهي.

جوانيءَ جو جوش

امرنات چنچل ڇت سان اچي ڪلڪتي پيڙو ٿيو
هو شيشن تي لهي گاڏي پاڙي ڪري پنهنجي جاءِ ڏانهن
هليو. پڙا پزار جي مارواڙي دڪانن تي پرندڙ رنگ پرنگي
بتين جو ڌرين جهر ڪو، اکين ۾ ڇهڪ پيدا ڪري رهيو هو.
وڏن وڏن زميندارن ۽ شاهوڪارن جي گهرن ۾، انهن
جي پنن سان ويڙهيل ڪلس رکيا هئا. ڪتي شرائيءَ
جو منو آواز درگا جي سواگت جي سوچنا ڏيئي رهيو
هو. امرنات کي رکي رکي پنهنجي گهر جو پوڄا منڊپ،
ڌوم ڌام ۽ چهل پهل ياد اچي رهي هئي. پر ديس کان
وطن وري پٺت سان پيءُ جو پير پيو ورتاڻ رکي رکي
ياد اچي رهيو هوس. ننڍپڻ جون اهي مٽيءَ ۾ رانديون
ڪرڻ به ياد اچي رهيون هئس. پر اڄ ڇا هو؟ گهر ۾
پوڄا جي، اهاڻي ڌوم ڌام هئي، اهوئي پيءُ هو، پر
امرنات گهر ۾ نه هو. ۽ نه اهو گهر امرنات لاءِ هو.
امرنات ويچار ڪرڻ لڳو. جوانيءَ جي مستيءَ پري
اهڙن من ۾ سمايل سخت فرض جي فڪرن کي اڳهي پگهي
هاڻي ٿي ڇڏي. ڇا جواني ايترو سڪدائڪ آهي؟ جوانيءَ
تي تيز نشي ۾ پئجي انسان بانورو ٿي ٿو وڃي، دڪ
ي گهريءَ غار ۾ ڪرندي به، جوانيءَ جي لشي ۾

ٽياڳ

”پر ڪمپٽ چا لو سمجهي، ته مان ڪيس معاف
ڪري ڇڏيندس. مان هنن نوراڻن ۾ ئي ڪيس بي
ڊيل بنائيندس.“

الين چئي هن پٽر پوڙا ڪري ٿاڙي ڦٽي ڪيو،
۽ ٿاڙي ڪروڙ مان هلو ويو. سڙا نه هوربان هوربان
وڪ وڌائي وڃي پنهنجي ڪم هاج کي لڳي.

تياڳ

۽ رڙو رڙو سان ڪولاھل مچائي ڇڏيو هو. نيڪ وقت هڪ داسيءَ اچي سر لا کي چيو - ڪنوار، بس ٿو سڏيئي.

سر لا ڪم ڇڏي آڳند ۾ ڏاڪڻ وٽ پهچي ڏٺو سندس سهررو پينو آهي. هن جو چهرو ڪارو ٿي ويو هو. هٿ ۾ هڪ چٽي هئس. سر لا ٻڌندي ٻڌندي پڇيو - پتاجي! ڇا آهي؟

”هيءَ چٽي پڙهه ته سڀڪجه سمجهي ويندين.“
”چٽي ڇا پڙهان، توهان ئي ٻڌايو.“

”نه، نه پڙهي ڏس ته هن ڪل ڪلڪ ڇا لکيو آهي.“
سر لا سهري جي ڪاوڙ کان ڪنبنڌڙ هٿن مان خط ٺٽي پڙهيو. لکيل هو:-

”پتا جي چرآن ۾ پڙنام،

نویدن ته مون کي چارو ۽ سان وهانو ڪرڻ کالسواءِ ڪوبه دستو ڪونه ٿو سمجهي. مان اهڙي اوستا ۾ ان، جو اوهان جي آڳيا جو پالن ٿو ڪري سگهان. ڪه ڇا لکان؟“

توهانجو آياڳو

— آمر

لا خط پڙهي موٽائي سهري جي هٿ ۾ ڏنو، ۽ ڪائي بيهي رهي.

ڪيس صاف صاف چيو آهي، ته جيڪڏهن توهان کي
 ته مان توکي ٻي ڀيرو داخل ڪري ڇڏيندس. ڪڏهن
 تنهنجو منهن به نه ڏسندس. جيڪڏهن ٿوري
 به اها ڳالهه من ۾ اچي ته منهنجو گهر ڇڏي وڃ.
 مون سان سمورا ناتا ٽٽا. ان ڏينهن کان وٺي تنهنجو
 سڙا ڇپ ڇاپ وڃڻو هڻي رهي هئي.

هرات وري ڏيئي آواز ۾ لهن ڪي آلت ڏيندي
 چيو. ڏسجي توهان هينئر ڪيس ائين ڪرڻ جو ساهس
 نه ٿيندو. مون ڪيس چيو آهي ته اڄ ئي ڪلڪتي
 وڃي چوڪريءَ کي وٺي آڻ ۽ ڪنهن گهر سندس وهائو
 ڪرائي پنهنجي مٿان بلا ٿار.

سڙا ڪجهه وقت ڇپ رهي، پوءِ آهستي آهستي
 چيائين. پر ائين ڪيئن ٿي سگهندو پتاجي؟ توهان
 ڪيس جيڪڏهن ٻي ڀيرو داخل ڪرڻ ۽ گهر ڇڏي وڃڻ
 جي ڌمڪي نه ڏيو ها ته چڱو ٿئي ها.

”هي ڇا؟ ڏيڻ! تون اهو ڇا ٿي چئين؟“
 ”ته توهان جي منع ڪرڻ کان به ڇا گرهست ۽
 وڌيڪ آهي؟ توهين جيڪڏهن ڪيس اهڙو ڀڄ
 ڪارو ها ته نيڪ هو.“

”اهڙي ماڻهوءَ لاءِ اهڙو قدم کڻڻ ئي واجب آهي.
 ڪڏهن هو سڌيءَ طرح ۽ پيار سان باز نه ايندو ته
 ضرور ڊيڄاري ۽ ڌمڪائي باز آڻڻ جي
 شڪ ڪبي.“

ٽياڳ

”ڇڻو ته مان هاڻي وڃي سگهان ٿي؟“
”جيڪا تنهنجي مرضي.“ چوڻدي امر لاءِ خالي
ڪوچ ٿي لپي پيو. سڙا بيني بيني خبر نه آهي ڇا
سوچيندي رهي پوءِ ڌيري ڌيري ڪري کان ٻاهر
اڪري ويئي!

”ڪهڙي ڇوڪري؟ چارو؟ هو منهنجي ڪلڪتي واري جاء تي آهي.“

”ڪلڪتي واري جاء تي؟ تڏهين ته هو ڇيٽ يا آکاڙ واري مڻي کان ئي هوندي؟ پر اسان کي هيتن ڏينهن تائين ته ڪجهه به پتو نه ڏنو اٿڻ؟“
 امرنات جو مزاج ڪجهه گرم ٿي ويو. سڙا جي هنن ڳالهيون ۾ کيس هڪ قسم جو ڌڪار پيو ڀاڙو ڏسڻ ۾ آيو.
 ”اڳ ۾ به ٻڌاير ته ڪهڙو هرج، جهڙو اڳي ٿيڙو هائي.“
 ”اڳي ۽ هاڻي هڪ ڳالهه نه آهي. چارو، شايد هنجو نالو چارو ئي آهي؛ ائين نه؟ هن کي هٿ آئي رهائو ها، ته ان ۾ ڪهڙي برائي هئي؟“

امرنات ذرا وڌيڪ تيز ٿي چيو. جهڙو اتي رهائڻ ٿيڙو دٻت؛ ٻئي برابر آهن. ڪيئن آهن يا نه؟
 ”نه، هٿ توهان جو بي ۽ آهي، استري آهي.“
 ”جنهن سان مولڪي وهائو ڪرڻو آهي ان کي جيڪا ڪهين مون اول ئي ڀاڙو وٺ رهائون ان ۾ ڪا برائي ڪانهي.“
 ”برائي نه آهي. پر خير، هن وقت توهان ڇا هن سان وهائو ڪرڻ جي پڪ ڪئي آهي؟“
 ”هينئر نه، اها ته اڳئين کان ئي پڪ ڪيل آهي. اهڙي حالت ۾ وهائو ڪرڻ کان سواءِ ٻيو ڪري ئي ڇا ٿو سگهجي؟“
 ”هينئر نه توهان کي هن سان وهائو ڪرڻ ئي مرض

پنهنجي امراٽ جو واٽ ڪٺو. ڇهائين - موٽي نه
 سگهجي ڇڏي ڳالهه ڪانه ٿي لڳي.
 رڳو نه ڇا ڪا اهڙي ڳالهه آهي جا موٽي سگهجي
 ٿي لڳي؟

”نه، توکي به اهڙي سگهجي واري نه لڳندي.
 ڳالهه مون لاءِ ڪجهه سگهجي واري آهي؛ ڇو نه
 رض ادائيءَ جي ڳالهه آهي. توڙي هيءَ ڳالهه چڱيءَ طرح
 من لڳائي ٿو. ٻڌي اٿئي چڱيءَ طرح هنن سان هٽاءُ.“
 ”ڇو؟“

امراٽ ٿوري ٿوري جوڳ شروع ڪيو. هاڻ، ان م
 شڪ ڪونهي ته هن اوتروئي چيو هئو ڇو ته
 اول چارو جي ڳوٺ وڃي ايماريءَ ۾ هنجي دوا ڪري هڪ
 چڱو پلو ڪرڻ، پوءِ ديو بندر جي چوڻ تي وري پوڄا
 جي موڪلڻ به وڃڻ، ان وقت جي ڳالهه ٿيڻ به
 گهر ايندي سڙا سان وهائڻ ٿيڻ؛ هوڏانهن هن جو
 ڪوڙي اميد به ويئي رهي؛ آخر ۾ چارو جي ماءُ جو
 مرڻ وقت کيس هڪ قسم جي قول به قابو ڪرڻ
 اٿي سڀ ڳالهيون امراٽ هڪ هڪ ڪري پنهنجي
 استريءَ کي ٻڌايون.

سڙا ڇپ ڇپ سڀ ٻڌندي رهي.
 امراٽ جي ڇپ ٿيڻ تي ڪن ٻن وٽي
 ”ڇو؟“

جي لاءِ ڇو ڏوهي ٿاريءَ مثل آهي. امر نات گنيپ
بطجي چپ چاپ وينو رهيو.

ڪجهه دير بيهڻ بعد سر لا ڪنهن ڪم جي بهاني
ان سينگاريل ميز وٽ وڃي بيٺي. اتي وڃي هوءَ ميز
تي پيل شيون هڪ هنڌان کڻي ٻئي هنڌ رکندي اهوئي
ويچارڻ لڳي، ته هاڻي ڇا ڪريان. جڏهن هوءَ ٿورو
اڳڀرو وڌي ويئي ته امر نات چيو - ٻڌ ته سهين.
سر لا پر سانس اچي بيٺي.

امر ”ويه.“

سر لاهيندڙن هونئن بهاري آخر ڏاڍي سنڪوچ مان
ڪوچ جي هڪ ڪنڊ تي وڃي ويٺي. هوءَ گهڻي دير
تائين امر جي ڪجهه ڪچڙ جو انتظار ڪندي رهي،
پوءِ پنهنجي چنچل اکين کي امر ڏانهن ڦيري چيائين -
توهان مون کي سڏيونه؟

امر نات اڃا به چپ رهيو.

گهڙي اڌ رڪي سر لا وري چيو - توهان مون کي ڪجهه
ڇوڻ چاهيو ٿا ڇا؟

”ها.“

”ڪهڙي ڳالهه آهي، چئو؟“

امر نات وري به چپ رهيو.

ڪجهه دير ترسي سر لا وري پيو. ڪا سنڪوچ
ي ڳالهه آهي ڇا؟

لاڳاپا لاهڻا

سينگاريل ڪمرو ڪافوري شمع جي شالدار روشنيءَ سان جهڳمڳائي رهيو هو. کليل درين مان شام جي ڪڙيل گوناگون گلن جي مغز کي معطر ڪندڙ سڳند، ڪمري اندر ڦهلجي رهي هئي. ويجهي مندر ۾ وچندڙ ٽريءَ جي سريلي تان ڪنن تي پئجي، لنڊ کان آلي ٿيل انسان جي اندر ۾ به اپار آئند ائين ڪري رهي هئي. امرات هڪ ڪوچ تي ليٽيو پيو هو.

هو اڄ ڳوٺ آيو هو. چاروڪي سمجهائي ٻجهائي ڪلڪتي ڇڏي آيو هو. خيال ڪيو هئائين ته مان هن پيري استريءَ ۽ پيءُ کي سڄو قصو سمجهائي ڇڏيندس، جئين آئينده ۾ ڪوبه انديشو نه رهي. هن معاملي ۾ هن استريءَ جي قبوليت وٺڻ سڀني کان ضروري سمجهي. اڃا تائين پيءُ سان ڪو ذڪر نه چوريو هوائين. اول استريءَ سان حال اورڻ لاءِ ئي سندس انتظار ڪري رهيو هو. آهستي آهستي ڪري دروازو کليو. هڪ نوجوان لڳاري رمڻي اندر آئي، اڌ ڍڪيل منهن سان فرش تي پيل غاليجي تي ڌيري ڌيري قدم ڌريندي پلنگ ڀرسان اچي بيهي رهي. امرات جا گهيرو ٿئي ويا. ٽن تائين ته هڪ اڻ سڃاتل سنڊري، پنهنجي وڏين

ٽياڳ

”مونڪي ڇڏي ڪيڏانهن نه وڃي سگهندين؟“
”نه، ڪيڏانهن نه.“
امرات گنڀير ٿي چيو - چارو توکي سٺ آهي ته ماراڳڙ ٿي شادي ڪيل آهيان؟ منهنجي استري جيئري آهي؟
”مونڪي خبر آهي، توهان ديويندر دادا کي چيو هو.“
”تنهن هوندي به تون مون سان شادي ڪرڻ چاهين ٿي؟“
”ها، ڇو ته توهان مون کي گهڻو پيار ٿا ڪيو.“
”پيار بيشڪ ڪريان ٿو. پر مون تنهنجي وهانو جو هندن ۽ جيڪڏهن منهنجي استريءَ سان تنهنجي ٻنهي سگهي، ته تون ڏاڍي ڏکي ٿيندين. مان سڪي ٿي نه سگهندس.“
چارو هيٺ وري به ڪرسيءَ جي پانهن تي ڪنڌ کائي هوريان چيو - مان توهان کي ڇڏي ڪيڏانهن ويندس. مان توهان کان وڃڙي جيئري رهي نه ڏيس.
تون چري ٿي پيئي آهين ڇا؟ منهنجو وهانو ويو آهي. گهر ۾ هڪ استري اڳڙ ٿي موجود تڏهن به تون مون کي پيار ڪرين ٿي. مون اڏي ڪرڻ لاءِ تيار آهين؟“
ڪنڌ ڏوٽي ”ها“ ڪئي.

مولچاري به نه آيو پر ڇا ان مولچاري به سندس دل
 جو سڄو سمنڊ مڪه جي لهرن کان سيشيڪل نه لڳو؟
 ڇارو، سندس آهي، ڇارو کيس ئي چاهي ٿي. اهو ڄاڻي
 به نه ڪنهن ئي اهڙي پرپر کي پري ڪري سگهو.
 امر سمجهي ويو نه ڇارو کيس سدائين کان چاهيندي
 آئي آهي. هو به پنهنجي ماءُ کان اهو ئي ٻڌندي آئي
 آهي، نه سندس وڃالو امر سان ٿيندو. امر سندس لاءِ
 وڏو ڳولي رهيو هو، پر ڇارو به کيس ئي ورتو هو.
 ان ڀيٽ ۾ ان کڏو ڪڏان آيو هن سڄي لاءِ نسل وڌو
 اڳيان ڪيل قول به ٿيڻ روپ، ٿيڻ خوش ۽ ٿيڻ زور
 سان سندس دل تي ان حالي رهيو هو. هو سوچي
 رهيو هو ”ڇا مان به وڃان ڪريان؟ ٻي ۽ ٻئيءَ کي
 نه ٿيندو پر فرض جي بجا وري سڀ کان ضروري
 آهي. ممڪن آهي نه سڄي حقيقت ٻڌي، ٻي ۽ ٻئي
 مولڪي معاف ڪري ڇڏين. مان ڄاڻي پڇي ڪو اڏو
 ٿورو ٿي ڪري رهيو آهيان. ان ڪري هو چو ٿا راض
 ٿيندا. ۽ جي ٿيندا به نه مان مجبور آهيان.“ لڏي
 هن پنهنجي ٻئي هن سان ڇارو جو منهن مٿي ڪري
 سڀني مان چيو. ڇارو!

ڇارو به ٿيڻ لڳو سان ڏاڏيس ڏاڏو.

”ڇارو! ڇا تون مولڪي ڏاڏو ٿي پائين؟“

ڇارو پنهنجي خيال ظاهر ڪرڻ لاءِ ڪندو هو

سٺي چيو. ”ها.“

ڪڏهن نه نه وينديس .

”ڇو؟ ڇو ڪين ويندينءَ، چارو؟“

”نه پوءِ مان مري وينديس“

امرات واڙو ٿي بيهي رهيو. هيلنائين هن جنهن ڳا
ڪي پنهنجي طاقت سان پنهنجي من مان ڪڍي ٻا
ڪيو هو. اهائي ڳالهه ظاهر روپ ۾ سندس اکين اڳيا
اچي اچي ٿي؛ هيٺ هو ڪوڙو شڪ چٽي ان کي ٺاري
به ٿي سگهيو. هيءَ ڏکي، ٿر ٿر ڪنبدڙ ۽ رٿند
رمڻي اکين ۾ آب آڻي چپ چاپ سر جهڪائي ڇو ائين
چٽي رهي هئي - مان تنهنجي آهيان، مان ڪنهن ٻئي
جي نٿي ٿي سگهان!

امرات هڪو هڪو رهجي ويو. پر ان کان ڪو
ڏکي ٿورو ٿي. هو هن سر، سهڻي ۽ اڌ ٿريل گل
سمان لوجوان دل جي، اهڙي ديوتائن لائق پيار جي
پهرئين لاڙي جو نر آدر ڪيئن ٿي ڪري سگهيو؟ اهڙو پر ٻي
نه هن نه ڪڏهن ڀانو هو ۽ نه ڪنهن کي ڪيو هو.
هو پنهنجي فرض ادائي به نه ٿي وساري سگهيو.
پنهنجي شادي ٿي وڃڻ، پيءُ جي ڪاوڙ وغيره سببن
۽ ويچار ڪري، هو چارو ۽ لاءِ ور ڳولي رهيو هو؛ پر
هنن سر لٽا ڀرين، سڃاڻن ليرن نيٽن جي ٺهار سڄو
هو الٽ پلٽ ڪري ٿي ڇڏيو؟ نه به هو ڪنهن نه
نهن طرح پنهنجو فرض پورو ڪري ها پر هيٺ چا
ي؟ هيٺ نه هڪاري مونجهاري ۾ پئجي ويو.

جي گهر جون ڪيتريون ئي ڳالهون ٻڌائيندو هو. ”
 امرات ڏٺو ته هو جنهن ڳالهه کان بچي رهيو آهي
 اعالي آڏو اچي رهي اٿس. هن من تي من ۾ نه پوندر
 جي بي سمجهي ۽ ڪسي نديندي وري پڇيو - جڳو
 چارو، مان جهڪڻهن لڳ ڀاڱ ڇهڙي يا ڀاڱ کان به
 سٺي ماڻهوءَ سان نه هجڻو هائو ڪرايان ته ڪيئن؟ تون
 هن کي خوب پيار ڪندئين؟
 ” ٻه “

امر ڏکي ويو. ڄاڻين - جو چارو؟
 ” توهين مولڪي گهڻو پيار ٿا ڪيو. “

” هو توکي مون کان به وڌيڪ پيار ڪندو. “

چارو هينئر وري به سڪي ۽ ڪاٺي ۽ حبان اچل رهي،
 امرات چپ رهڻ جي ڪوشش ڪئي پر چپ رهي نه
 سگهيو. هو وري چوڻ لڳو - ها چارو، هو توکي ڏاڍو
 پيار ڪندو. هو ڏاڍو وڏو آهي. وڏي جاءِ اٿس.
 ڪيترائي لوڪر چاڪر ۽ داسيون اٿس. توکي الي
 ڪيتريون ئي هڪ جيڏيون، هڪ سونيون ملندون.
 هو ڏسڻ ۾ نه ڏاڍو سندر آهي.

امر اڻڇٽو ڏٺو ڇاڇرو ڪري ۽ ٽي ڳالهين ۾ منهن لڪائي
 ويئي آهي. رڻ جو آواز ڏاڍي مشڪلات مان سندن
 ٿئي مان لڪري رهيو آهي. امر هن جي مٿي تي
 هٿ ڦري منجهه پري چنڊ مان چيو - چارو هي ڇا؟
 مان چيو - مان پڻ گهر ۾ نه ويندس.

”چارو لٽا! مون جيڪي چيو سو تنهنجي سر
 ۾ آيو يا نه؟ تون ناراض ته نه آهين؟“ چارو اڳ
 کان به وڌيڪ اچل ڀاڙ سان ويٺي رهي. هن امر نه
 جي سوال جو ڪو جواب نه ڏنو. وهانو جي باري
 چاروءَ جي چپ ڪنهن نرالي ڍنگ جي هئي. پر ان کي
 نڪ نڪ لڳ ٿو چئي سگهجي، نه سنڪوچ. امر نات
 هينئر پيو دستو ورتو. کيس خبر هئي ته چارو سنيه
 ڀرين ڳالهين جو جواب ستست ڏيندي. اهو سوچي هن
 چيو- چڱو چارو! ٻڌاء ته تون پنهنجي ڳوٺ ۾ ڪنهن کي
 ڪنهن کي ڀائيندي هئيش؟

چاروءَ اول ته ڪو جواب نه ڏنو، پر جڏهن امر نات
 ور وڌو ڪري اهو ساڳيو سوال کيس تڏهن لڳاڻي،
 ڏاڍي ڏي-مسي آواز ۾ روڪجي روڪجي چوڻ
 لڳي- ڪنهن کي، ڪنهن کي؟ امان کي، ڀولوءَ نالي
 ڪٿي کي، مٿا کي دادا ڏيو ڏيندو جي پيٽ سڪوءَ کي؟
 هان کي.

”مون کي؟ مون کي ڪيئن، چارو! مان ڇا تنهنجي ڳوٺ
 آهيان؟ پوءِ تو مون کي ڪيئن ڳوٺ وارن ۾ ڳڻيو؟“
 ”ڇو ڪين، توهين اسان وٽ به پيرا ڪين آيا هئا!
 ان ئي منهنجي بيماري ڇڏائي. امان توهان کي ڏاڍو
 ڪندي هئي. توهان جو نالو وٺي توهان کي ياد
 ڪندي هئي. ڏيو ڏيندو دادا، اسان کي توهان جون ۽ توهان

د هېښه.....؟

چارو ڪنڌ مٿي ڪټيو. له ۽ خوشي ۽ کان سندس
رد مين لعل ٿي ويو. ملي آواز ۾ چيائين - ”نه.“
اڀر وري مشڪندي چيو - ان ”نه“ جي معنيٰ ڇا؟
رکي پٿرين نه اها ٻالو ياد ڪانه هئي، پوءِ سوچ و پيار
ڪري چيڻ.

چارو خوشي ۽ کان ٽڙيل مين سان هيٺ لهار بندي
ٿيو. توهين مينجي لاءِ فڪر ڪيو ٿا، مولڪي بهار
ڪيو ٿا، اها ٻالو مولڪي همنه دل ٿي رهي ٿي،
مينجي ماءُ به مولڪي توهانجي هٿن ۾ ٿي سولي وئي.
امرات ڏکڻو صاف ڪري آهستي چيو - ان ڪري
نه مان چٽي ٽيڙي سان نينجو وهائو ڪري آهستي
ارڻ ٿو چاهيان. هٿن ڏينهن جي ٻولا ٽولا بعد وڃي
ڀڳو چوڪرو هٿ آيو آهي. توکي چڱي ڏر جي هٿن
ڏيئي، توکي سڳي ڏسي مان چٽا کان آجو ٿيندس.
چارو اهري له نه ڪر. تون اڃا ننڍڙي نادان نه آهين.
سڀ سمجهين ٿي. وڃار ڪري ڏس نه جيڪڏهن مان
اهي سڀ ٻالهيون توهان نه ڪيان، نه ٻيو ڪنهن سان
ڪيان؟ نينجو ڪٽڙو وڃو عزت آهي؟

امرات هلي ۽ پٺ ۾ سمجهو ٿي نه ڏوڙ اڃائي ٻڪواب
ڪري رهيو آهي، سندس ٻالهيون پوڙن ڪنن ٿي
نهن، دهيون آهن. چارو چپ رهي. ڪو جواب نه ڏنائين.

ڇيائين - ”ويھ.“

چارو سنڪوچ سان ڪرسيءَ تي وڃي ويٺو.
 ”چارو، تون اڃا به لڪي لڪي ماءُ لاءِ لڙڪ لڙي
 بي آهين؟“
 ”نه.“

”هينئر جو روئي رهي هئيم؟“
 ”اڄ خبر نه آهي ته من تي ڪيئن اونار اچي ويو.“
 ”من تي اونار ڪيئن آيو، چارو؟“
 ”سو مان ڪيئن چوان. هي بادل ۽ بوندون ڏسي
 ائين ٿيو هوندو. پر سات پر مان جڏهن ٻاهر ٻيئي
 ندي هئس، تڏهن امي مونکي سڏي گهر اندر
 آريندي هئي ۽ .....“ چوڏي چوڏي چارو پنهنجو
 ذهن سان ڌوئل منهن ڪئي هيٺ ڪيو. امر آسائين
 ن سان ٺهاري ندي چيو - چارو! ڇا توکي پيو ڪير به
 و پيار ڪونه ٿو ڪري؟

چارو چپ چاپ پنهنجون اکيون اڳهندي رهي.
 ”چارو! ڪنهن ٻئي کي به تنهنجي ماءُ جيان ٿو لاءِ
 نه رهي ٿي؟“

چارو اڌ کليل گلي سان چيو - منهنجو پيو ڪير
 به، توهان کان سواءِ؟

امر چارو کي ڪلاٽ لاءِ ڪلندي چيو - هيءُ ”توهان
 سواءِ“ واري ڳالهه ٿو هاڻي سوچي آهي، ڪيئن
 ٿو نه؟ جڏهن روئي رهي هئيم تڏهن اها ڳالهه

وارن ئي ٻڌي، ڇري هي ننڍين ننڍين ڪڍين حيان
ڏيکاري ڏيئي رهيون هيون.

چارو ٻيئي ٻيئي ويڙيل وطن کي ياد ڪري رهي
هئي. مينيوڳيءَ جي مندر هو ڪجهه نه ٻڌي
ڇيوڙيءَ ۾ ويئي، نرساڻ جي نٻار ڏسندي هئي.
ورجهر ناڻي وسندو هو. مڪڙيون ۽ ڏنڊر ٽيون ٽيون ڪندا
هئا. جيئڪلي گلن جي مڌيڙي مڇڪ ٻيئي ايندي هئي.
رکي رکي ڪڪر گر حيا لڳندا هئا؛ ۽ ماڻس چئي اٿندي
هئي. ”اڙي چارو! اندر اچي آءُ.“

اڄ وقت امرتات ٻنيان اچي چيو. چارو هي ڇا؟
ٻاڻيءَ ۾ ڇو ٻاڻ ٻڌائي رهي آهين؟
ٻيا منهن موڙڻ جي چارو هتي هڪ طرف ئي ٻيئي.
امر وڌي سندس اڳيان آيو ۽ ڏانهن ٻارڻ لڳو، ”چارو،
تون روئي رهي آهين؟“
چارو ڇپ رهي.

”ڇوئي روئين، ڇا هت توکي ڪا ڪليف آهي؟“
چارو ۽ شڪر ڏاريءَ جي ٻار سان لرڙندڙ آواز ۾
چيو. ”نه.“
”نه پوءِ روئين ڇوئي؟ ماءُ جي مار مع آڏاس
ڪيو آهي؟“
”ها.“

امر اسر وڃي دروازو بند ڪري هڪ ڪوسيءَ تي
ٻاڻ ويٺو، سءِ ئي چارو کي وڃي حيا اشارو ڪندي

ته چارو۽ جي شادي جلد ئي ڪنهن لائق جوان سان ڪرائي پوءِ ان جو اطلاع پتا کي ڏيندس، ته چڱو ٿيندو. جي نه ڏهر ته به هرج ڪونهي.

پرهين وقت نذر چارو۽ کي روشني ڪوڙين ماڻهن اڳيان بڪارڻ جيان بهاريندي سندس دل ڌڙي رهي هئي. هن پاڻ کي موت جي سيجا تي پيل ٻڌي۽ اڳيان هڪ طرح وڃڻ جي ٻنڌڻ ۾ ٻڌل پئي سمجهو. ان ڳالهه جي يادگيري ئي کيس منجهائي رهي هئي. هو پڪ نه ڪري سگهيو ته ڇا ڪري؟ ڇا نه ڪري؟

ديويندر تازو هڪ چنيءَ ۾ ڪاٺس پڇو هو ته چارو۽ ڪو ڪهڙو بندوبست ڪيڻ؟ امر نات ڪاوڙجي ان جو ڪو جواب نه ڏنو هو.

ورڪا رت آئي، ۽ ان سان گڏ ڪلڪتي جي شاهي شهر به لئين لڙاڪت ڌارڻ ڪئي. اوچا محل درين بند هندي به ورڪا جي آمد جي خوشخبريءَ کان محروم رهيا. کلي۽ چٽ مٿان سرمائي آسمان مان موئين جي ۽ اڃا جيان برڪا برسي رهي هئي. بازارين ۽ گلبن ۾ پاڻي ن ڦري رهيو هو، جيئن گرميءَ جي راتين ۾ لالڪ ننگن ۾ گهمندا آهن. پر سان ئي سرهه ۽ ڪدمب جا اريل ٻوڇ بيٺا هئا. مٿي چارو۽ جي رکيل گلن جي لڏين مان هلڪي سڳند کليل ڳڙڪين رستي اچي هئي. کليل ڪٽهري ۾ چارولتا بيٺي هئي. پاڻيءَ سنهيون سنهيون بوندون اندر اچي هن جي کليل

گل جيڙو هڪڙو

امرات پيرين بحال ڪيو هو ته چارو ۽ ڪنهن
 دوست جي گهر وٺائيندو، پر جڏهن ڏٺو ته ڇوڙي
 دوست ئي سندس چوڙ نه مڃو، تڏهن هن جي ڪنهن
 ٻئي پراميد نه رهي. هن نه آهي ٻيا الائي ڇا سمجهن،
 ڇا چون؟ هڪڙيون ناپسون گهرن؟ سڀ ڀڄي ڳاڇي نه
 شايد ائين ٻئي هند ڇڏائين، ”ٻئي جو ڳٽ پڏهنجيءَ
 ڳڇيءَ جو رڳيون؟“ وڏو ڪناري ۽ اوڀري ڪنا
 کي گهر ۾ ڪر وٺائيندو؟ لاچار چارو ۽ ڪي باق وقت
 ئي وٺائين، موڪلڻ جا ٽيپون نه هن معاملي ۾ ئي
 پورا ٿي ويس، هو گهر ۾ نه وڃي سگهيو. هرات
 سڀ ڀڄيو. امر ڪونه ڪو بهالو ٽيپي هند ڇڏائي.
 امر جي رهڻ جي جاءِ ڇڏي ڪشادي هئي، تنهن
 ڪري چارو ۽ لاءِ ڪنهن به جاءِ جي بندوبست ڪرڻ
 به ضرورت نه پيس، صرف هڪ ٻڌي داسي رکائين،
 چارو ۽ ڪي ۽ سواد پرا ۽ بول ٻڌائي پنهنجي جاءِ
 تي وٺي آيو، ۽ هميشه جهان ڪاليج اچڻ وڃڻ لڳو،
 ساڳئي وقت چارو ۽ لاءِ ڪنهن لائق ور جي ڳولا به
 ڪندو رهيو. نه ڄاڻ ڇو پيءُ کي هن احوال کان واقف
 ڪندي کيس ڏاڍو سڪوت ٿي رهيو هو، خيال هوس.

ٲياڇٲ

۱۷

امر ٲيو ڪو چارو نه ڏسي چارو ڪي ساڻ وٺي
ڪلڪتي هليو آيو.

ٽڏهن تي مون توکي روڪيو.

پريات ٿيندي ٿيندي وڌو جا پراڻ نصري ويا.
 ديو بندر پراڻيءَ کي شمان پوميءَ ۾ پڇيائو. امرت
 ان شڪ ۾ ٻڌل چوڪريءَ وٽ ويٺو رعو. کسي
 سمجهه ۾ نٿي ٿئي آيو ته ڇا پڇي ڪو هن نذر ٻالڪا کي
 آڏار ڏئي. چوڪري ٻيٽ تي پئجي ٿيڪي رهي
 هئي. شايد ٿورو وقت اڳ هن پاڻ کي اڏو ٿو آڏار
 اُٿل ٿي سمجهيو. هن وقت سندس آس ۾ پراڻ آهي
 اڳيان سڄو سنسار، دولهي جي پيارو حيان اولادو ٿيڪاري
 ٿي رهي هو.

ڪيترائي ڏينهن گذري ويا. هڪ ڏينهن امر ديو بندر
 کان پڇو - ديو بندر! ڪاڏي مان ڇا ڪيان؟
 ”مان ڇا ٻڌايان؟“

”ڇا ٿو ڪين هن کي پاڻ وٽ ڪاڏي ڪاڏي نه ڇڏين؟“
 ”اسين ور ڪٿان آئينداسين؟ ٻان پئي رهي ويا
 ڪيئن ٿيندو؟“

امر پيو - ٻنسا مان ٿيندس.
 ”منهنجي ماءُ جي مومي نه آهي. پوءِ مان کسي
 ڪيئن رهائيان؟ توکان سواءِ ڪو ڪو ڪو ڪو سهارو
 ڪونهي. مولڪي نه اٿوئي ڪهڙو اٿا، لو ٿيڪي رهي
 نه ٿو ڪيس ساڻ وٺي وڃ؟ ڪو ٿي ور ٿوئي کسي
 پراڻي ڇڏي. هڪ ڇڏي ويندس ته توکي به پڇي
 جوابداريءَ ۾ پڇو اٿو ٿو ٿو ٿو ٿو.“

ديوندر کيس وچر ئي روکي چيو - مات -
مات. هنڪي اجهو اڃا هيٺر جهوڻو اچي ويو آهي
جاڳائيس نه.

امر ٽڪائي مان چيو - مونکي کيس ڪيتريون ئي
ڳالهيون سمجهائون آهن. مان .....

وري به وچر ئي ڳالهه ڪبي ديوندر چيو - امر. مان
سمجهان ٿو ته تون ڏاڍو سخت دل آهين.

وقت نه آهي، اهو ڏسي امر ماءُ جي سيني تي سر
روکي سڌڪا پونڊڙ چارو ڪي هٿائي هڪ پاسي ڪيو، ۽ هن
جي ڪن وٽ واٽ آڻي زور سان چيائين - منهنجو وهانو
ٿي ويو آهي. ڇا توهان کي خبر نه آهي، مان شادي
ڪري چڪو آهيان.

ان وقت وڌو جو ڌيان ايشور جي چرڻن ۾
ڳل هو، ها، صرف پراڻ ان ديهه روئي پڃري ۾
ڪيل هيس.

امر چيو - ديوندر! تو هي ڪهڙو انداز ڪري ڇڏيو.
ستائين هو ڪجهه سر جيست هئي تيستائين ڪجهه ڪڇڻ
نه ڏنم. مان ته مرندڙ وڌو اڳيان قول ۾ قابو ٿي ويس،
”ايشور ساڪي آهي ته مان هن معاملي ۾ بلڪل بي
هي آهيان. تنهنجو وهانو ٿيو آهي، انهيءَ ڄاڻ نه
ڪري ٿي مان هنن کي اميدن ۾ رکندو آيس. ۽
قت مون ڀانيو ته تون پيءُ جي راءِ وٺڻ توڇاهين.

هن کي گهڻا ڏينهن اڳ ڏنل چارو ۽ چارو جي بيماريءَ کي
پيلي چهر تي به سرلتا ڀريون مشڪندڙ اکيون ياد اچي ويون
امر کي بي دليو ڏسي ديوندر ذرا کلندي چيو
نه دوست، هو ته ڪانه مٽي آهي پر سندس ماءُ سا
مري رهي آهي. مان هنجي دوا ڪري رهيو آهيان.
هل ته ڏسي اچونس.

”سچ؟ ڇڏو ڀلا ٻڌاء ته ڇوڪري پرڻجي ويئي يا نه؟“
”پرڻي! ويڃاري اڃا ڪٿي پرڻي آهي. توهن لاءِ
ڏور ڳوٺ جو انجام ڪيو هو، ان ڪري اسين به اولا
تنهنجي آسري تي ويٺا هئاسين.“
امرات لڄ ۽ دک مان ڪنڌ هيٺ ڪري ڇڏيو.
ڳالهه ڄڻ کيس ياد ئي نه هئي.

بتي ڄڻا وري هڪوار ساڳئي سڃاڻل گهر ۾ گهڙيا.
ا ڪپڙا پيل، سنهڙي سڪل بيمار وڏو ميري بستري
بيٺي هئي. سندس پٺ سان ئي اها نوجوان سندري ويٺي
مشڪ ڀرين اکين تي هڪ گنيپ ڪاري رڱا ڌيڪاري
رهي هئي. منهن ملول ۽ خشڪ هوس. اتي
ئي ته ائين ٿي لڳو، ڄڻ سوئهن ۽ جواني گڏوگڏ
رهيا آهن. سندس چال من کي موهي ٿي ڇڏيو.
ڪمر، سندس ٻڌڻن ڪارن وارن ۾ لڪل هئي.
غريبانو هوس پر انڪري ڪو سندس دلچسپيءَ
ڪو نه پيو هو. ڏسنديئي امر جي اندر مان هڪ
هڪ ڪري ويئي. ٿوري دير کان پوءِ جڏهن

لاهي پيءُ کي ڪجهه چئي به نه سگهيو. ڏسندي
 ڏسندي ڪٿيءَ جا باقي ڏينهن به گذري ويا، ۽ لاهري
 جي شروعات ۾ ئي ڏاڍي ڌوم ڌام سان امر نات جو وها
 ٿي ويو. هيڏانهن هيءُ به پيءُ جو اڪيلو پٽ هو.
 هوڏانهن هوءُ به پيءُ جي اڪيلي ڌيءُ هئي. امر ڏي ويند
 کي هن وهائو جي سڌ به نه ڏيئي سگهيو، ڪنهن به سبب
 کان سواءِ نه ڄاڻ لائي چو. ڏي ويند کي حال ڏيندي
 ڄڻ کيس لڄ پئي ٿي. هو دل ٿي دل اندر پاڻ کي ڏي ويند
 اڳيان انجام جي پڪڙي ڪندڙ ڏوهاري سمجهي رهيو هو.
 ريت رسم موجب ڪنوار گهر آئي. ڪنوار جي اچڻ
 جو پوتر اتسو ۽ سهاڳ رات جي رسم پوري ٿي ويئي.
 سهاڳ رات امر سسندو سسندو پلنگ جي هڪڙي پاسي
 کان ٻيو رهيو ۽ ڪنهن نه ڪنهن طرح رات کاڌي چڙهيو.
 هو ڏاڍو لڄي ٿي رهيو هو. چوڪري کا هر وڃڻ
 ننڍڙي لينگري ڪين هئي. چوڏهن سالن جي ساماڻ
 هئي. ان بعد ڪنوار جيترا ڏينهن گهر ۾ هئي، امر نات
 کائڻ ڪنارو ڪندو رهيو.

ٿورن ڏينهن بعد ڪنوار پيڪي گهر هلي ويئي. امر نات
 به وري وڃي ڪلڪتي کان لکتو. هڪڙي ڏينهن کيس
 سندس دوست ڏي ويند جي چئي آئي، جنهن ۾ هن کيس
 زور ڀري پاڻ وٽ اچڻ لاءِ لکيو هو. امر ان چئي
 جو ڪو جواب نه ڏنو. پوڄا جي ڏينهن ۾ امر نات ڪو
 احوال آيو ته سسٽس سر ڳواڻ ٿي ويئي آهي جنهنڪري

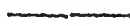

”غريب جي ڪجهه ڀلائي ڪرڻ لاءِ ٿي چيو مان.“
 چوڪري نه ٿون ٻاڻ ڏسي چڪو آهين. جيڪڏهن توکان
 ٿي سگهي ته ان لاءِ ڪنهن چڱي ڀر ڪهر جي ٻولا ڪر.“
 بريان ايندڙ ڪڙين ۽ ٻارن جي جهنگل ٻڌي ٻڌي
 اوڏانهن لٽايو. ڏٺائون ته چوڪرين جي ٽولي اڃا ڪهر ڪهر
 گهمي رهي هئي. ديويندر سڏ ڪيو. چاروا اسين
 تنهنجي گهران کائي پي آياسين.

چارو ۽ هڪو ار احسانمند اکين سان هنن ڏانهن لٽايو،
 پوءِ ايئن لمائي علي ويٺي.

امر چپ چاپ ويٺي گاڏيءَ تي چڙهيو. جڏهن گاڏي
 علي لڳي تڏهن منهن ٻاهر ڪڍي ديويندر کي چيائين -
 مان تنهنجي ڳالهه دل تي رکندس. ڀر جي تلاش
 ڪندس. وڌيڪ ڳالهيون گاڏيءَ جي گهوڙ ڪهڙا هٿ ۾
 ٻڌڻ ۾ ڪين آيون.

ديويندر اندر ئي اندر ۾ کلي چيو - اهو ته مان ڄاڻائون.

لياڳ

هئا. ڪٿي ڪٿي ڪو رسيلو چيلو ڪنجري ڪٿي
 رهيو هو. ڏي ويندو اوچتو سالڪي ٿوڙيندي چيو-
 اري ٻڌي ڪي پنهنجو ڪوبه ويجهو عزيز ڪونهي
 ن ڪي پنهنجي سڳي پٽ سان پائيندي ۽ ڏک ڏر
 حال اوريندي آهي. ڪيس ڏي ڪي وهالو ؟
 ٻي جهوري آهي. " حال اوريندي آهي."
 رسول ٿي؟ اڃا نه چوڪري بلڪل ٺنڊي آهي."
 " ٺنڊي ڪيئن آهي؟ چوڏهن سالن جي آهي. ٻائي
 گهڻو وقت گهر ۾ وهاري سگهي؟ ڪو چڱو گهر ملي
 وڃين ته ويچاريءَ جي اون لهي نوي. هسٽر هو ٻائي
 نه پڳيءَ پري آهي. گهر جي حالت نه ڪي نه اٿس.
 ٻائي! توکي هڪ اٻڪار ڪرڻو پوندو؟"
 امر ان سوال جو جواب نه ڏيئي چيو- چوڪري شڪل
 جي چڱي آهي. گهر جي حالت چڱي نه ٿي ته ڇا ٿيو
 ڪا وهي ڪانه وڃي اٿس. ٻائي بهاري جي سر
 " امر! تون اڃا ٻار آهين. نه ٻا ڌاري جي سر
 اها اٿيئي؟ ڪنهن چڱي گهر ۾؟ چڱي ڌر سان ٺٽو آهي
 ٺهڻ ڪي ڇا تون سولو ٿو سمجهين؟ اڄ روپ ۽ گڏ
 پڇي ڪر ٿو؟ هٿ نه چڱو هو منڍي پٿرو
 چوڪري نه رڳو سندر آهي، پر سلڇي به. ڏاڍي
 ۽ سباحي سڀاءَ واري پر انهيءَ سبب هوندي به
 رڳو ڇڏ انهيءَ ڳالهه ڪي. تون مولڪان ڇا
 نه گهرين؟"

تياڀ

چوندي چوندي امر مات ٿي ويو. چوگرين
 اچي ٻنهي کي لمسڪار ڪيو. ديوندر مشڪندي
 کي چيو- اچو پيئرا اندر هلو. بنان وات مٺي
 ٿي هليون وينديون ته اميءَ کي ارمان ٿيندو.
 سڀ چوگرين کڻنديون ڪڍنديون گهر ۾ گه
 ويون. فقط چارو ٿي پٺيان رهجي وئي. هن
 هيٺ ڪري چيو- دادا ديوندر! امي توهان کي سڏ
 ۽ ديوندر جهٽ جواب ڏنو- اسين به نه کيس پوڻ
 ڪرڻ وينداسين. امر، هل ته هلون.
 امر منهن بنائي چيو- وڃا کان اڇو وقت ملندو به
 ”گهڻو ئي وقت ملندو، تون اٿي.“
 ٻنهي وڃي ڏٺو ته ان پگھل پريل گهر جي آڳاٽي
 غريب وڏا اڳڙي به آسڻ وڃائي پيشجي پيشدي
 تالدار کاڌي پيئي جو سامان سنباهي ويئي آهي.
 چالدي ڪڙيل هئي. امر ۽ ديوندر کي ايندو ته
 يءَ جي اندر جو آند، اميدن کي به اوران ڪڍي وڃا
 وا، خبر نه آهي ڇا ڇا ٿي چوڻ چاهيو، پر ديوندر
 ڪٽر ڪري پورو ڪڇي نه سگهي.
 ٻنهي کيس پرڻام ڪري موڪلايو. ڏسڻ جي سبتل
 ۽ جوان ان وقت به ڏاڍي آند مان اچلون ڏيندا
 ۽ گلن ۾ ٻڙيندا وڃائيندا، مٿن مائٽن سان ملڻ
 کي پرڻام ڪري، سندن آسپس وٺڻ لاءِ ڦري

ٿي. ڌيءُ کي چيائين - چارو! اٿي امر کي لمسڪار ڪر.
چارو ۽ وهائي ٿي ٿي ڪنڌ نوائي لمسڪار ڪيو. اه
ڪلندي سندس مٿي تي هٿ ڦيريو.

امر ڪلڪتي هليو ويو. وري اهوئي ڪاليج وڃڻ
اهيئي پروڙيسرن جا ليڪچر ٻڌڻ. اهڙي سڀاڻون
سوسائٽيون. سٺيما ٽاڪ ڏسڻ جو ڪم به ٻا دستو
جاري ٿي ويو. ڳوٺ ۾ وڃي جا به چار ڏينهن موڙ
ماڻي هٿائين، اها شهر جي شور ۽ شوق اڳيان، دل جي
ڪنهن ڪنڊ پاسي وڃي لڪي. هو جلد ئي سڀ وساري وينو.
امر جو پيءُ هر لائت ٻاٻو، ماڻڪ گنج جو هڪ پينل
زميندار هو. کيس عاليشان محل ۽ ٻه گهوڙي گاڏي هئي.
غريب ڳولڻا سندس نالي کان ٿي ڪنهن هئا. پر گهر ۾
هو بلڪل ٻاجهارو ڏسبو هو. پنهنجي بي ماءُ پٽ لاءِ
نه ماءُ ۽ پيءُ ٻئي هو. سندس سڀ انگل آرا رکندو
هو. پنهنجي پٽ جو مشڪندڙ منهن ڏسي پيو مشڪندو
هو. پٽ کي ڪڏهين به ماءُ جي لڪا پوڻ نه ڏٺائين.
پوڄا جا ڏينهن هئا. امر لائت گهر وڃڻ جون تياريون
ڪري رهيو هو. اوچتو ئي اوچتو هڪ ڏينهن سندس
دوست ديويندر اچي ڪلڪتي ۾ لڪتو. هو امر کي
گهلي پنهنجي گهر وٺي ويو. هن جي ماءُ باس پاسي هئي
ته جڏهن ديويندر ڊاڪٽري پاس ڪندو، تڏهن درگا
انسويڪي سان ملهائينديس. اڄ سندس سالن جي سکا
ٿاب پيڻي هئي. اهڙو انسو ديويندر پنهنجي ڀاءُ جهڙي

اٿيئي. هل لون ۾ مون سان گڏجي هل، نه ٻئي جيئ
 ڏسي ٿا اچولس. هنن ۾ ايتري وصيعت ڪاٿي جو
 ڪنهن ٻئي ڊاڪٽر کي سڏائي ڪيئن.
 امر ڏاڍي خوشيءَ مان ٽپ ڏيئي اٿي ٿڙو ٿيو.
 اها سندس چوڪري! ڪپڙي نه لائالو سونهن! هڪ ٿل
 ٿل ڪٽيا ۾، هيٺ پٽ ۾ پيل ميري بستري تي،
 بشار جي خوش کان بولدڙ ٿلڻي چپرو ڏيکاري ڏيئي
 رهيو هو. ٻڌي ماءُ سندس سيرانڌيءَ کان وٺي، ملول
 منهن سان سندس مٿي تي هٿ ڦيري رهي هئي. ٻنهي
 دوستن گڏجي بيمار کي چڱيءَ طرح ٺاهيو. چوڪري
 بشار کان پي سرت ٿي پئي هئي. دوا ڏيئي، ٻڌيءَ
 کي سڀ ڪجهه سمجڻائي ٿي دوست ٻاهر لڪتا.
 ٻئي ڏينهن امر سونهن ڪلڪتي وڃڻ وارو هو، پر
 نه وڃي سگهيو. وڃي نه ڪيئن؟ هڪ چوڪريءَ جي
 حياتيءَ جي تازڪ جوابداريءَ ۾ هن نه پاڻکي پاڻي
 ٿي پاليو. هوءَ وقتي محسوس ڪندو هو نه ڊوبندڙ پالو
 ڪري کيس ٽرمائي رهيو آهي. وقتي خيال ايندو هوس
 نه شايد هو سچ پچ اڪيلو بيمار هي سڀال لٿو ڪري
 سگهي. خير ڪيئن به، امر جو وڃڻ نه ٿيو. ٻنهي جي
 لاڳيتي ڪوشش ۽ ڪشال عطا وڃي هنڌ ڪيو. ستن
 ڏينهن اندر چوڪريءَ جو ٽپ ٿي ويو. ٻنهي مٿان
 دوا جي آڻ مٿي آيس اٿي پئي. ٻڌيءَ ماءُ جڏهن
 نه امر نه سدر ٿي نيات جو آهي تڏهن ڏاڍي خوش

ٿي. ڌيءُ کي چيائين - چارو! اٿي امر کي نمسڪار ڪندڙ
 چارو ۽ وهاڻي تي ٿي ڪنڌ نوائِي نمسڪار ڪيو.
 امر ڪلڪتي هليو ويو. وري اهوئي ڪاليج و
 اهيئي پروفيسرن جا ليڪچر ٻڌڻ. اهيئي سپائون
 سوسائٽيون. سٺيما ناڪ ڏسڻ جو ڪم به با دست
 جاري ٿي ويو. ڳوٺ ۾ وڃي جا به چار ڏينهن مو
 اٿي هٽائين، اها شهر جي شور ۽ شوق اڳيان، دل جي
 ڪنهن ڪنڊ پاسي وڃي لڪي. هو جلد ئي سڀ وساري وينو.
 امر جو پيءُ هر نات بابو، ماڻڪ گنج جو هڪ بيٺل
 زميندار هو. کيس عاليشان محل ۽ ٻه گهوڙي گاڏي هئي.
 غريب ڳوٺاڻا سندس نالي کان ئي ڪنبندا هئا، پر گهر ۾
 هو بلڪل باچارو ڏسبو هو. پنهنجي بي ماءُ پٽ لاءِ
 ماءُ ۽ پيءُ ٻئي هو. سندس سڀ انگل آرا رکندو
 هو. پنهنجي پٽ جو مشڪندڙ منهن ڏسي پيو مشڪندو
 ۽ پٽ کي ڪڏهين به ماءُ جي لڪا پوڻ نه ڏنائين.
 پوڄا جا ڏينهن هئا. امر نات گهر وڃڻ جون تيار يور
 ي رهيو هو. اوچتو ئي اوچتو هڪ ڏينهن سندس
 ست ديويندر اچي ڪلڪتي ۾ لڪتو. هو امر کي
 پنهنجي گهر وٺي ويو. هن جي ماءُ باس پاسي هئي
 ڏهن ديويندر ڊاڪٽري پاس ڪندو، تنهن درگا
 پيڪي سان ملهائيندس. اڄ سندس سالن جي سکا
 پيئي هئي. اهڙو اتسو ديويندر پنهنجي ڀاءُ جهڙي

ٺاڳ

هل اون نه مون سان گڏجي هل، نه ٻئي جهڙو
 ٺاڳ اڇولس. هنن ۾ ايتري وصيعت ڪانهي ؟
 من ٻئي ڊاڪٽر کي سڏائي سگهن.“
 امر ٺاڳي خوشيءَ مان ٽپ ٽپي اُٿي ڪڙو ٿو،
 سندر چوڪري! ڪهڙي نه لائالي سولهن! هڪ ٺل
 ل ڪٺا ۾، هب پٽ ۾ هل مري بستي ٿي،
 ٺار جي جوش کان ٻرلڏڙ ڪلاي جهرو ٽپڪاري ٽپي
 هڻو هو. ٻڏي ماءُ سندس سرانديءَ کان وٺي، ملول
 منهن سان سندس مٿي تي هٿ ٿري رهي هئي. ٻئي
 دوستن گڏجي پمار کي چڱيءَ طرح ٽپاسو، چوڪري
 بخار کان بي سرف ٿي پئي هئي. دوا ٽپي، ٻڏي
 کي سڀ ڪجهه سمجهائي پئي ڪلڪتي وڃڻ وارو هو، پر
 ٻي ٽينهن امر سولائي ڪيئن؟ هڪ چوڪريءَ جي
 نه وڃي سگهيو. وڃي نه ڪيئن؟ هڪ چوڪريءَ جي
 حياڻيءَ جي لازڪ جوانداريءَ ۾ هن به پاڻکي پاڻي
 ٿي پايو. هو وقتي محسوس ڪندو هو ته ڊيويندر ٺاڳ
 ڪري کيس ٽرسائي رهيو آهي. وقتي سڀال ٿو ڪر
 نه نابد هو سج سج اڪيلو پمار جي سڀال ٿو ڪر
 گئي. عمر ڪٿن نه، امر هو وڃڻ نه ٿو. ٻئي
 آڻي ڪوئس؟ ڪٿان هڻي وڃي هند ڪبو.
 نه بچي اندر چوڪريءَ جو ٽپ ٽپي ويو. ٻئي
 وڏو ٿي اُڻ مٿي آسپس اُٿي پئي. ٺلشن ٺاڳي

اکثر اسان جي گهر ايندي ويندي آهي.
 ”ڇڱو، هل ته جلدي گهر هلون. بنان چانهه پڻ
 جي ته مون کان ڪجهه اجهي ئي کين ٿو.“
 هيڏانهن هوڏانهن وروڪڙ ڪندا ٻئي ڳوٺ جي ه
 به ماڙ جاءِ ۾ لنگهي ويا. ديويندر ڪلهي مان بغل ٿيل
 لاهي، اسٽو جلائي چانهه لاءِ پاڻي ڪوسو ڪرڻ رکيو
 هيڏانهن امر ڪت تي ٽنگون ٽپري پنهنجي سستي مٿا
 لڳو. اوچتو امر چيو: ديويندر! يار، مان ته سڀا
 هليو ويندو سانءُ. نه ته بابو ڏاڍو ناراض ٿيندو.
 ديويندر هجڻ سان چيو: ناراض ڇو ٿيندو. ا
 ڏينهن به ته ره. خبر ناهي وري الائي ڪڏهن مڪامي
 ٿي. جڏهين تون سهي سنيري هت اچين، يا مان اتي
 اچان. پر منهنجو ته هينئر ڪلڪتي ۾ اچڻ ئي اوکو آهي
 ان بعد ٻنهي مڙي سان چانهه پيتي. ٻئي ڏينهن ٽپري
 جو امر ڏنو ته ديويندر دوائن جي بئگ کڻي گهٻرائجي
 ٿهر مان اڪتو. ڏسنديئي امر کائڻس پيڇو. دوست، ڪيڏانهن؟
 ”هڪ پاڙيسر وٽ. هن جي ڌيءُ کي سخت بخار
 پيو آهي.“

”دوا ڏيئي اچين ٿو نه؟“

”ها، مان جلدي موٽندس، پر پاءُ، مون جهڙن
 ڊاڪٽرن کي غريبن کانسواءِ ٻيو ڇڏو ڪير؟ ڇوڪريءَ
 کي مدي جي تپ جا آثار پيا پسجن. پر هاڻ امر، تو
 به ته ڪالھ انهيءَ ڇوڪريءَ کي ڏنو نه؟ اهائي ڇوڪري

اري نه سگهيس! هيترا پکي ماريا اٿئون، نه به .....
 ”سو ڇا ٿي ٻيو، هيترا پکي ماريا اٿئون، نه به ڇا ٿيو؟ هو ڇاهو ڪڍڻو نه وڌو
 ”ايترا ماريا سين نه ڇا ٿيو؟ هو ڇاهو ڪڍڻو نه وڌو. شڪار ٿي
 ! پر امر، ڏوهه سراسر تنهنجو ئي آهي. شڪار ٿي
 ڪئين نه پوءِ ديا وري چاهي؟“
 ”آه“ چئي امر ڪجهه چوڻ تي هو نه اوچتو سندس
 لڙ ٻر واري اڱڻ ۾ وڃي پئي. هو هٽڪي پئي رهيو،
 اوڏالهن ڏوڙي ويئي. اوچتو روڪجندو ڏسي، دٻو بندر جي لڙ،
 گهر جي ننڍڙي اڱڻ ۾ اب جي وٺ هٻان ويٺل
 هڪ چوڪري پيوڇي مهن راند رهي رهي هئي.
 هڪڙي ٻڏي وڌو سندس پٺيان پئي پئي چئي رهي
 هئي. ”ڏي، اهو ڇا؟ ههڙي ساري ٿي آهين نه؟
 مٽيءَ ۾ ويٺي راند ڪرين؟ ڏس نه سڀ وار ڏوڙ
 ٻري ڇڏيا اٿئي.“ چوندي هن چوڪريءَ جي پٺيءَ پاسي
 پيل چڙيل وار کڻي کيس ڏيکاريا. چوڪريءَ هٽڪي
 ماءُ جي منهن ۾ بهار پيو. ڪهڙو نه سندس، سڌول ۽ مٺو
 مڪڙو هو! حق پراڻن ٻڪن ۾ پدمڻيءَ پريوش ڪيو هو
 اڃڙيل اڱڻ ۾ گلاب ٿڙيو هو!
 دٻو بندر امر ڏالهن لپاريدي چيو. ڪيئن دوست
 ايتري ڏيان سان ڇا ڏسي رهيو آهين؟ امر منهن ورا
 ڇڪندي چواب ڏنو. جيڪي ٽون ڏسي رهيو آهين
 ”مڻهنجي لاءِ نه اها ڪا گنجائش نه آهي.“

پکن ۾ پند هڻي

سياري جا ڏينهن هئا، پنهون جو وقت. پاري ساڙي
وڻ پنهنجون ميون ۽ گلن کان خالي شاخون ڦهلائي بيٺ
هئا. آسمان بلڪل اوچل هو. ڳوٺ جي چايدار پيچري
جي ٻنهي پاسي بيٺل گهاٽن وڻن جي وٿين مان چڻي ايندڙ
سج جا تيز ڪرڻا، پرڻويءَ تي پئجي ائين ڏيکاري ڏيئي
رهيا هئا، جئين ڪنهن بيمار جي منهن تي مشڪراحت.
ٻانس واڙيءَ ۾ ويٺل پندوڪ لڳاتار پنهنجا سوز ڀريا سر
آلاپي رهيا هئا.

چوڻ طرف گهاٽي جهنگ سان گهيريل ڳوٺ، بلڪل
سنسان پئي لڳو. رستي جي ڪناري غريب گرھستي گهرن
جي ننڍن ورائڊن ۾ پالتو ڪتا ڏاڍي آرام سان ليٽيا پيا
هئا. هڪ پراڻي چير جي لام ۾ لٽڪندڙ پچري ۾ ويٺل
عنا پر ٽڙڪائي رهي هئي. اهڙي وقت گهاٽي جهنگ
ان ڪري، ٻه شڪاري ڳوٺ جو پيچرو پار ڪندا ٿي
ٻا. سندن ڪلهن تي بندوقون ۽ هٿن ۾ مٿل پکي هئا.
ڪڙي شڪاريءَ پئي ڪي چيو - ڇو ڏيويندرا! تون اڃا
ئين اداس پيو ڏسجين؟

ٻئي خفي ٿيندي چيو - امر! ڇا اها گهٽ ارمان
۽ ڳالهه آهي، جز مان انهيءَ جهنڊ مان، ڪنهن کي

رٿن ماهوار رسالي جو ستون پيت پستڪ

ذباڳ

شريمٽي نروپ ماديويءَ جي

”ناري جيون“

ٿان ورتل

پارو هل چمنڊاس ڪيولراهاڻي

چپائيندڙ

رٿن ساهتيه منڊل

ڪراچي.

پهريون ڀيرو [۱۵۰۰] ۱۹۴۰ع [قيمت هڪ روپيو]
